आत्मा शरीर तरि आहे । परि शरीरिंचा तो नोहे ।
ऐसें बोलवरि होये । करुं काये ॥ २ ॥
ह्मणौनि असो तें विशेषें । अथवा आपणपेया सारिखें ।
चराचर जो देखे । अखंडित ॥ ३ ॥
सुखदु:खादि वर्में । कां शुभाशुभें कर्में ।
दोनि ऐसीं मनोधर्में । नेणे चि जो ॥ ४ ॥
हे समविषम भाव । अनिक ही वैचित्र्य जें सर्व ।
तें मानी जैसे अवेव । आपुले होथि ॥ ५ ॥
हें एकैक काइ सांघावें । जेआ त्रैलोक्य चि आघवें ।
मीं ऐसें सभावें । बोधा आलें ॥ ६ ॥
तेआ ही देह एक किर आथि । अणिकै लौकिकु ही तेहातें ह्मणथि ।
परि आह्मां ऐसी चि प्रतिति । जें परब्रह्म हा ॥ ७ ॥
ह्मणौनि आपण पां विश्व देखिजे । आणि विश्वां आपण होइजे ।
ऐसें साम्य चि एक उपासिजे । पांडवा गा ॥ ८ ॥
हें तुहतें बहुतीं प्रसंगीं । आह्मि ह्मणों तें येया चि लागीं ।
जे साम्या परौति जगीं । प्राप्ति नाहीं ॥ ९ ॥

अर्जुन उवाच ॥

योयं योगस्त्वया प्रोक्तः साम्येन मधुसूदन ।
एतस्याहं न पश्यामि चंचलत्वात्स्थितिं स्थिरां ॥ ३३ ॥

तवं अर्जुनु ह्मणे देवा । तुह्मीं सांघा किर आमचिआ कणवा ।
परि न पुरों जी स्वभावा । मनाचेआ ॥ ४१० ॥
हें मन कैसें केवडें । ऐसें ह्मणो पाऊं तरि न संपडे ।
यऱ्हविं राहाटावया तोकडें । त्रैलोक्य येया ॥ ११ ॥

चंचलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवद्दढं ।
तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करं ॥ ३४ ॥

ह्मणौनि ऐसें कैं घडैल । जें मर्कटा समाधि एईल ।
कां राहे ह्मणितला राहिल । महावातु ॥ १२ ॥
जी बुद्धितें सलीं । निश्चयातें ढाली ।
स्थैर्येंसीं हाता फली । मेलौनि जाये ॥ १३ ॥
जें विवेकातें भूलवी । संतोषासि चाड लावी ।
बैसिजे तर्‍हीं हींडवी । चहूं दिशीं ॥ १४ ॥
जें निरुंधिलें घे वाउ । जेआ संयमू चि होये सावाओ ।
तें मन आपुला स्वभाउ । सांडील काइ ॥ १५ ॥
ह्मणौनि मन येक निश्चल राहील । मग आह्मासि साम्य येईल ।
हें विस ही विश्वे न घडेल । तें एआ लागि ॥ १६ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलं ।
अभ्यासेन तु कौंतेय वैराग्येण च गृह्यते ॥ ३५ ॥

तवं कृष्णु ह्मणथि साच चि । बोलतु आहासि तें तैसें चि ।
एआ मना किर चपल चि । स्वभाओ गा ॥ १७ ॥
परि वैराग्याचेनि आधारें । लाविलें अभ्यासाचिए मोहरे ।
तरि केतुलेनि एकें अवसरें । थिरावैल ॥ १८ ॥
कां यया मनाचें एक नीकें । जें हें देखिलेंआ ठाया सोंके ।
ह्मणौनि स्वानुभवसुखा चि कवतिकें । दाखवितां जाइजे ॥१९॥

असंयतात्मना योगो दुष्प्राप इति मे मतिः ॥
वश्यात्मना तु यतता शक्योऽवाप्तुमुपायतः ॥ ३६ ॥

यर्‍हवीं विरक्ति जेयां नाहिं । जे अभ्यासिं निरिगती चि कहीं ।
तेयां नाकले हें आह्मीं हीं । न मनूं काइ ॥ ४२० ॥
परि यमनियमाचिया वाटा न वचिजे ।
साविया वैराग्याची से न करिजे ।

केवल विषयजळीं ठाकिजे ।
बुडी देउनि ॥ २१ ॥
एआ जालेआ मानसा कहीं । युगुतिची कांबि लागली नाहिं ।
तरि निश्चल होईल काई । कैसेन सांवें ॥ २२ ॥
ह्मणौनि मनाचा निग्रहो होए । ऐसा उपाओ जो आहे ।
तो आरंभीं मग नोहे । कैसा पाऊं ॥ २३ ॥
तरि योगसाधन जेतुकें । तें आवघें चि काइ लटिकें ।
परि आपणपेयां अभ्यासु न टके । हें चि ह्मणैं ॥ २४ ॥
आजि योगाचें होये बल । तरि मन केतुलें चपल ।
काइ महदादि हें सकल । आपुलें नो होए ॥ २५ ॥

अर्जुन उवाच ॥

अयतिः श्रद्धयोपेतो योगाच्चलितमानसः ।
अप्राप्य योगसंसिद्धिं कां गतिं कृष्ण गच्छति ॥ ३७ ॥

तेथ अर्जुनु ह्मणे नीकें । देओ बोलताति तें न चुके ।
साच योगबलेंसीं न तुके । मनोबल ॥ २६ ॥
परि तो चि योगु कैसा केवि जाणों ।
आह्मीं येतुले दीइया मातु ही नेणों ।
ह्मणौनि मनातें जी ह्मणों ।
अनावर हें ॥ २७ ॥
हा आतां आघवेआ जन्मां । तूझेनि प्रसादें पुरुषोत्तमा ।
योगपरिचयो आह्मां । जाला आजि ॥ २८ ॥
परि आणिक येकु गोसाविआं । मज संशयो आहे साविआं ।
तो तुज वांचूनि फेडावया । समर्थु नाहीं ॥ २९ ॥
ह्मणौनि सांघैं गोविंदा । कव्हणी येकु मोक्षपदा ।
झोंबतु होता श्रद्धा । उपायें विण ॥ ४३० ॥

इंद्रियग्रामौनि निगाला । आस्थेचिये वाटे लागला ।
आत्मसिद्धिचेआ पुढैला । नगरा एआवेआ ॥ ३१ ॥

कच्चिन्नोभयविभ्रष्टश्छिन्नाभ्रमिव नश्यति ।
अप्रतिष्ठो महाबाहो विमूढो ब्रह्मणः पथि ॥ ३८ ॥

तवं आत्मसिद्धि न टके चि । आणि माघौतेआं हीं नेयवे चि ।
एसां अस्तु गेला माझारि चि । आयुष्यभानु ॥ ३२ ॥
जैसें अवकालीं आभाल । अलुमालु सपतल ।
विपायें आलें केवल । वसे ना वरिषे ॥ ३३ ॥
तैसीं दोन्हीं इयें दुरावलीं । जे प्राप्ति तवं अलग ठेली ।
आणि अप्राप्ति ही सांडविली । श्रद्धा तिआ ॥ ३४ ॥

एतन्मे संशयं कृष्ण छेत्तुमर्हस्यशेषतः ।
त्वदन्यः संशयस्यास्य छेत्ता न ह्युपपद्यते ॥ ३९ ॥

ऐसा ओलांतरला काजीं । जो श्रद्धेचां चि समाजीं ।
बुडाला तेआ हो जी । कवण गति ॥ ३५ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

पार्थ नैवेह नामुत्र विनाशस्तस्य विद्यते ॥
नहि कल्याणकृत्कश्चिद्दुर्गतिं तात गच्छति ॥ ४० ॥

तवं कृष्ण ह्मणथि पार्था । जेया नैष्कर्म्यसुखीं आस्था ।
तेया मोक्ष वांचूनि अन्यथा । गति आहे गा ॥ ३६ ॥
पारि येतुलें चि येक घडे । जें माझारि विसावें पडे ।
त हीं ऐसेनि सुरवाडें । जो देवां नाहीं ॥ ३७ ॥
यऱ्हावि अभ्यासाचां उचलतां । पाइं जरि चालतीं ।
तरि दिवसा आधिं टाकिता । सोहंसिद्धितें ॥ ३८ ॥
पारि तेतुला वेगु तो नोहे चि । ह्मणौनि विसांवा तऱ्हीं नीका चि ।
पाठिं मोक्षु तवं तसा चि । ठेवला आहे ॥ ३९ ॥

प्राप्य पुण्यकृतांल्लोकानुषित्वा शाश्वतीः समाः।
शुचीनां श्रीमतां गेहे योगभ्रष्टोऽभिजायते ॥ ४१ ॥

आइकें कवतिक होये कैसें । जें शतमखां लोक सायासें ।
तें तो पावे अनायासें । कैवल्यकामु ॥ ४४० ॥
मग तेथिंचे जे अमोघ । अलौकिक भोग ।
ते भोगी जवं चांग । कवतिक पुरे ॥ ४१ ॥
पाठिं जन्मे संसारीं । परि सकळ धर्मांचां माहेरीं ।
जांबा उगवे आगरीं । विभवश्रियेचां ॥ ४२ ॥
जेहातें नीतिपंथें चालिजे । सत्यसंधूतें बोलिजे ।
देखावें तें देखिजे । शास्त्रदीठी ॥ ४३ ॥
वेदु तो जागेश्वरु । जेआ वेवसाओ निजु आचारु ।
सारासारविचारु । मंत्रु जेहातें ॥ ४४ ॥
जेहाचा कुळीं चिंता । जाली ईश्वराची कांता ।
जेहातें गृहदेवता । आदिरिद्धि ॥ ४५ ॥
ऐसी निजपुण्याचिया जोडी । वाढिनली सर्व सुखांची कुळवाडी ।
तिए जन्मे तो सुरवाडीं । योगच्युतु ॥ ४६ ॥

अथवा योगिनामेव कुले भवति धीमताम् ।
एतद्धि दुर्लभतरं लोके जन्म यदीदृशम् ॥ ४२ ॥

अथवा ज्ञानाग्निहोत्री । जे परब्रह्मण्य श्रोत्री ।
माहासुखक्षेत्री । आदित्वंत ॥ ४७ ॥
जे सिद्धांचां सिंहासनीं । राज्य करिताति त्रिभुवनीं ।
जे कूजते कोकिळ वनीं । संतोषाचां ॥ ४८ ॥
जे विवेकग्रामिंचे मुळी । जे बैठले आहाति फळीं ।
तेयां योगियांचां चि कुळीं । जन्म पावे ॥ ४९ ॥

तत्र तं बुद्धिसंयोगं लभते पौर्वदेहिकम् ।
यतते च ततो भूयः संसिद्धौ कुरुनंदन ॥ ४३ ॥

मोटकी देहाकृति उमटे । आणि उन्मेखा पाहाट फुटे ।
सूर्या पुढां प्रकटे । प्रकाशु जैसा ॥ ४५० ॥
तैसी दशेची वाट न पांतां । वयसेचिया गावां नैयतां ।
बालपणीं चि सर्वज्ञता । वरी तेयातें ॥ ५१ ॥
तिए सिद्धप्रज्ञेचेनि लाभें । मन चि सारस्वतें दुभे ।
मग सकळ शास्त्रें स्वयंभें । निगति वाचें ॥ ५२ ॥
ऐसें जें जन्म । जेयालागि देव सकाम ।
स्वर्गी ठेले जपहोम । करिति सदा ॥ ५३ ॥
अमरीं भाटां होइजे । मग मृत्युलोकातें वानिजे ।
एसें जन्म गा पार्थी जें । तें तो पावे ॥ ५४ ॥

पूर्वाभ्यासेन तेनैव ह्रियते ह्यवशोऽपि सः ।
जिज्ञासुरपि योगस्य शब्दब्रह्मातिवर्तते ॥ ४४ ॥

आदिं मागील जे सद्बुद्धि । जेथ जीविता नेली होंती अवधी ।
मग ते चि पुढुनीं निरवधी । नवी लाहे ॥ ५५ ॥
तेथ सदैवां आणि पायला । वरि दिव्यांजन हीं होये डोलां ।
मग देखे जैसीं अवलीला । पातालधनें ॥ ५६ ॥
तैसे दुर्भेद्य जे जे अभिप्राये । कां गुरुगम्य ज्ञान ठाये ।
तेथ सोरसें विण जाये । बुद्धि तेहाची ॥ ५७ ॥
बळियें इंद्रियें एंथि मना । मन एकवटे पवनां ।
पवनु साहाजें गगना । मीळों चि लागे ॥ ५८ ॥
ऐसें नेणें चि काइ आपैसें । तेहातें चि कीजे अभ्यासें ।
समाधि घर पूसे । मानसाचें ॥ ५९ ॥
जाणिजे योगपीठिचा भैरवु । काइ हा आरंभरंभेचा गौरवु ।
कीं वैराग्यसिद्धिचा अनुभवु । रुपा आला ॥ ४६० ॥
हा संसारु उमाणितें माप । किं अष्टांगसामग्रियेचें दीप ।
जैसें परिमळें चि धरिलें रूप । चंदनाचें ॥ ६१ ॥

तैसा संतोषाचा काइ घडिला । कां सिद्धभांडारौनि हान काढिला ।
दीसे तेणें मानें रूढला । साधकदशे ॥ ६२ ॥
जे वरिखशताचां कोडीं । जन्मसहस्रांचिआ आडी ।
लंधितां पातला थडी । आत्मसिद्धिची ॥ ६३ ॥
ह्मणौनि साधनजात आघवें । अनुसरे तेआ स्वभावें ।
मग आइतिये बसे राणिवे । विवेकाचिये ॥ ६४ ॥
पाठिं विचारितेया वेगा । तो विवेकु ही ठाके मागां ।
मग अविचार ये आंगा । घडौनि जाए ॥ ६५ ॥
तेथ मनाचें मेचौडें विरे । पवनाचें पवनपण सरे ।
आपणपां आपण मुरे । आकाश ही ॥ ६६ ॥
प्रणवाचा माथा बुडे । एतुलेंनि अनिर्वाच्य सुख जोडे ।
ह्मणौनि आदिंचि बोलु बाहुडे । तो येया चि लागि ॥ ६७ ॥
ऐसी परब्रह्मिची स्थिती । जे सकलां गतींसि गति ।
तेया अमूर्त्ताची मूर्त्ति । होउनि ठाके ॥ ६८ ॥

प्रयत्नाद्यतमानस्तु योगी संशुद्धकिल्बिषः ॥
अनेकजन्मसंसिद्धस्ततो याति परां गतिम् ॥ ४५ ॥

तेणें बहुतीं जन्मीं मागिलीं । विक्षेपाचीं पाणिवलें झाडिलीं ।
ह्मणौनि उपजतखेवो बुडाली । लगिनघटिका ॥ ६९ ॥
आणि तद्रूपतासीं चि लग्न । लागौनि ठेलें अभिन्न ।
जैसें लोपलें अभ्र गगन । होउनि ठाके ॥ ४७० ॥
तैसें विश्व जेथें होये । मावौनि लया जाये ।
तें विद्यमानें चि देहें । जाला तो गा ॥ ७१ ॥
जेया लाभाचिआ आशा । करूनि धैर्यबाहूंचा भरवसा ।
घालित षट्कर्माचां धारसां । कर्मनिष्ठ ॥ ७२ ॥
कां जिये येकी वस्तूलागि । बाणूनि ज्ञानाची वज्रांगी ।
जूझत प्रपंचेंसीं समरंगीं । ज्ञानिये गा ॥ ७३ ॥

अथवा निर्लागे निसरडां । तपोदुर्गांचां आडकडां ।
झोंबति तपिये चाडा । जेयाचिया ॥ ७४ ॥
जें भजतेयांसि भज्य । याज्ञिकांचें याज्य ।
येवं जें पूज्य । सकळां सदा ॥ ७५ ॥
तें चि तो आपण । स्वयं जाला निर्वाण ।
जें साधकांचें कारण । सिद्ध तत्व गा ॥ ७६ ॥

तपस्विभ्योऽधिको योगी ज्ञानिभ्योऽपि मतोऽधिकः ।
कर्मिभ्यश्चाधिको योगी तस्माद्योगी भवार्जुन ॥ ४६ ॥

ह्मणौनि कर्मनिष्टां वंद्यु । तो ज्ञानियांसि वेद्यु ।
तापसांचा आद्यु । तपोनाथु ॥ ७७ ॥
पैं जीवपरमात्मसंगमां । जेयाचेया एणेंजाणें मनोधर्मा ।
तो शरीरिं चि परि महिमा । ऐसी पावे ॥ ७८ ॥
ह्मणौनि एआ कारणें । तूंतें मीं सदा ह्मणे ।
योगी होयें अंतष्करणें । पांडुकुमरा ॥ ७९ ॥

योगिनामपि सर्वेषां मद्गतेनांतरात्मना ।
श्रद्धावान्भजते यो मां स मे युक्ततमो मतः ॥ ४७ ॥

आगा योगी जो ह्मणिजे । तो देवांचा देओ जाणिजे ।
आणि सुखसर्वस्व माझें । चैतन्य तो ॥ ४८० ॥
जेया भजता भजन भजात्रें । हें भगतिसाधन जें आघवें ।
तें मी चि जालों अनुभवें । अखंडीत ॥ ८१ ॥
तेया एकवटलेया प्रेमा । जरि पाडें पाइजे उपमा ।
तरि मी देह तो आत्मा । हें चि होये ॥ ८२ ॥
ऐसें भक्तचकोरचंद्रें । जेथ त्रिभुवनैकनरेंद्रें ।
बोलिलें गुणसमुद्रें । संजयो ह्मणे ॥ ८३ ॥
तेथ आदिलापासौनि पार्थो । आइकिजे ऐसी चि आस्था ।
दुणावली हे यदुनाथा । पावों सरलें ॥ ८४ ॥

किं सावियां चि मनीं तोषला । जें बोलां आरिसा जोडला ।
तेणें हारिषें आतां उपलवला । निरूपील ॥ ८५ ॥
जो प्रसंगु असे पुढां । जेथ शांतु दीसैल उघडा ।
तो पाल्हविला मुडा । प्रमेयबीजाचा ॥ ८६ ॥
जें सात्विकाचेनि वडपें । गेलें अध्यात्मिक खरपें ।
साहाजें निरोलले वापे । चतुर चित्ताचे ॥ ८७ ॥
वरि अवधानाचा वापसा । लाधला सोनेआं ऐसा ।
ह्मणौनि पेरावेआ धिवंसा । निवृत्तिसी ॥ ८८ ॥
ज्ञानदेओ ह्मणे मी चाडें । सद्गुरु केलां कोडें ।
माथां हातु ठेविला तें फुडें । बिं चि वाइलें ॥ ८९ ॥
ह्मणौनि येणें मुखें जें निगे । तें संतांचां हृदइं लागे ।
हें असो सांघैं श्रीरंगें । बोलिलें जें ॥ ४९० ॥
परि तें मनाचां कानीं आइकावें । बोलु बुद्धिचां डोलां देखावें ।
हें साटोवाटीं घेआवें । चित्ताचिआ ॥ ९१ ॥
अवधानाचेनि हातें । नेया पां हृदया आंतौतें ।
हें रिझवितील आणितें । जाणांचिए ॥ ९२ ॥
हे हितातें निववितीं । परिणामातें जिवत्रिति ।
सुखाची लाविती । लाखौली जीवा ॥ ९३ ॥
जें अर्जुनेंसीं मुकुंदें । नागर बोलिलें विनोदें ।
तें बोविियेचेनि बंधें । सांघैन मीं ॥ ४९४ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे अभ्यासयोगो नाम षष्ठमोध्यायः ॥

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

ज्ञानेश्वरी

अध्याय सातवा

श्रीकृष्णाय नमः ॥

तरि आइकां मग तो अनंतु । पार्थातें असे ह्मणतु ।
पैं गा तूं योगयुक्तु । जाला सांता ॥ १ ॥
मज समग्रातें जाणसी ऐसें । आपुलिये तळहातिचें रत्न जैसें ।
तुज ज्ञान सांघैन तैसें । विज्ञानेंसीं ॥ २ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

मय्यासक्तमनाः पार्थ योगं युंजन्मदाश्रयः ।
असंशयं समग्रं मां यथा ज्ञास्यसि तच्छृणु ॥ १ ॥

ज्ञानं तेऽहं सविज्ञानमिदं वक्ष्याम्यशेषतः ।
यज्ज्ञात्वा नेह भूयोऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते ॥ २ ॥

येथ विज्ञानें काइ करावें । ऐसें घेसि जरि मनोभावें ।
तरि पैं आदिं जाणावें । तें चि लागे ॥ ३ ॥
मग ज्ञानाचिये वेळे । झांकति जाणिवेचे डोळे ।
जैसी तीरीं नाव न ढळे । टेंकली सांती ॥ ४ ॥
तैसी जाणीव जेथ न रिगे । विचारु माघौता वाउलीं निगे ।
तर्कु आणि ने घे । आंगीं जेयाचां ॥ ५ ॥

अर्जुना तेया नावं ज्ञान । येरु प्रपंचु हें विज्ञान ।
येथ सत्वबुद्धि तें अज्ञान । तीन्ही जाण ॥ ६ ॥
आतां अज्ञान आघवें हारपे । विज्ञान निःशेष करपे ।
आणि ज्ञान तें स्वरूपें । होउनि जाइजे ॥ ७ ॥
ऐसें वर्म जें गूढ । तें कीजैल वाक्यारूढ ।
जेणें थोडेनि पुरे कोड । बहुत मनिचें ॥ ८ ॥
जेणें सांघतेया बोलावें कुंठे । आइकतेयाचें वेसन तूटे ।
हें जाणणें सानें मोठें । नव्हे आइकैं ॥ ९ ॥

मनुष्याणां सहस्रेषु कश्चिद्यतति सिद्धये ।
यततामपि सिद्धानां कश्चिन्मां वेत्ति तत्त्वतः ॥ ३ ॥

पैं गा मनुष्यांचेया सहस्त्रां । माझि विपाइलेयां चि एथ धिवंसा ।
तैसेयां धिवंसेकरां बहुवसां । माझि विरला जाणें ॥ १० ॥
जैसें भरलेया त्रिभुवना । आंतु येकु येकु चांगु अर्जुना ।
निवडूनि कीजे सेना । लक्षवरि ॥ ११ ॥
किं तेयां ही माझि सेवटीं । जेव्हलिं लोहमासातें घाटी ।
तेव्हलिं विजेश्रियेचां पाटीं । एकु चि वैसे ॥ १२ ॥
तैसे आस्थेचां महापुरीं । रिगताति कोडिवेन्हीं ।
परि प्राप्तिचां पैली तीरीं । विरुला निगे ॥ १३ ॥
ह्मणौनि सामान्य गा नोहे । हे सांघतां वडिलि गोठि आहे ।
परि ते बोलों येईल पाहें । आतां प्रस्तुत आइक ॥ १४ ॥
तरि अवधारि धनंजया । हे महदादिक माझी माया ।
जैसी प्रतिबिंबे छाया । निजांगाची ॥ १५ ॥

भूमिरापोऽनलो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च ।
अहंकार इतीयं मे भिन्ना प्रकृतिरष्टधा ॥ ४ ॥

आणि इयेतें प्रकृति ह्मणिजे । हे अष्टधा भिन्न जाणिजे ।
लोकत्रय निफजे । इयेतव ॥ १६ ॥

हे अष्टधा भिन्न कैसी । ऐसा ध्वनि धरिसी जरि मानसीं ।
तरि ते चि आतां परिसैं । विवंचना ॥ १७ ॥

अपरेयमितस्त्वन्यां प्रकृतिं विद्धि मे परां ।
जीवभूतां महाबाहो ययेदं धार्यते जगत् ॥ ५ ॥

आप तेज गगन । मही मारुतु मन ।
बुद्धि अहंकारु हे भिन्न । आठै भाग ॥ १८ ॥
आणि एयां आठांची जे साम्यावस्था । ते माझी परम प्रकृति पार्था ।
तिये नावं व्यवस्था । जीउ ऐसी ॥ १९ ॥
जे जडातें जीववी । चेतनेतें चेववी ।
मनातें मानवी । शोक मोह ॥ २० ॥
पैं बुद्धिचां आंगीं जाणगें । तें जियेचिये जवळिकेचें करणें ।
जिया अहंकाराचेनि विंदाणें । जग चि धरिजे ॥ २१ ॥

एतद्योनीनि भूतानि सर्वाणीत्युपधारय ।
अहं कृत्स्नस्य जगतः प्रभवः प्रलयस्तथा ॥ ६ ॥

ते सूक्ष्म प्रकृति कोडें । जैं स्थूलेचेया आंगा घडे ।
तैं भूतसृष्टिची पडे । टांकसाळ ॥ २२ ॥
चतुर्विधु ठसा । उमटों लागे आपैसा ।
मोला तरि सरिसा । परि थर चि आनान ॥ २३ ॥
होंति चौरासी लक्ष थरा । एरा मीति नेणिजे भांडारा
भरे आदिशून्याचा गाभारा । नाणयांसिं ॥ २४ ॥
ऐसे एकतूकें पांचभौतिक । पडति बौहस टांक ।
मग तिये समृद्धिचें लेख । प्रकृती चि धरी ॥ २५ ॥
जे आंकूनि नाणें विस्तारी । पाठिं तेयाचो चि आटणी करी ।
माझि कर्माकर्माचां व्यवहारीं । प्रवर्त्तु दावी ॥ २६ ॥
हें रूपक परि असो । सांघां उघड जैसें परियसों ।
तरि गा नामरूपाचा अतिसो । हा प्रकृती चि कीजे ॥ २७ ॥

आणि प्रकृति तवं माझां ठांइं । बिंबे एथ आन नाहीं ।
ह्मणौनि आदिनिधन पाइं । जगासि मीं ॥ २८ ॥

मत्तः परतरं नान्यत्किंचिदस्ति धनंजय ।
मयि सर्वमिदं प्रोक्तं सूत्रे मणिगणा इव ॥ ७ ॥

हें रोहिणीचें जल । तेयाचें पांतां जैं मूल ।
तैं रश्मि हीं नव्हति केवल । होये तें भानु ॥ २९ ॥
तिया चि परीं किरीटी । इयें प्रकृती जालिये सृष्टी ।
जैं उपसंहारौनि कीजैल गोठि । तैं मी चि आहें ॥ ३० ॥

रसोऽहमप्सु कौंतेय प्रभास्मि शशिसूर्ययोः ।
प्रणवः सर्ववेदेषु शब्दः खे पौरुषं नृषु ॥ ८ ॥

ऐसें होये दीसे न दिसे । हें मज चि माझिवडें असे ।
मियां चि विश्व धरिजे । जैसें सूत्रें मणि ॥ ३१ ॥
ह्मणौनि उदकीं हान रसु । कां पवनीं जो स्पर्शु ।
शशिसूर्यां जो प्रकाशु । तो मी चि जाण ॥ ३२ ॥
तैसा चि नैसर्गिकु शुद्धु । पृथ्वीचां ठाइं गंधु ।
गगनीं मीं शब्दु । वेदीं प्रणवु ॥ ३३ ॥
नराचां ठांइं नरत्व । जें अहंभावियें सत्व ।
तें पौरुष मी हें तत्व । बोलिजत असे ॥ ३४ ॥

पुण्यो गंधः पृथिव्यां च तेजश्चास्मि विभावसौ ।
जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मि तपस्विषु ॥ ९ ॥

अग्नी ऐसें आहाच । तेजीं नावांचें आहे कवच ।
तें परतें केलेयां साच । तेज तें मीं ॥ ३५ ॥
आणि नानाविधि योनि । जन्मौनि भूतें त्रिभुवनीं ।
वर्ततें आहाति जीवनीं । आपुलालां ॥ ३६ ॥
पैं एकें पवनू चि पीथि । एकें तृणेंतव जीथि
एकें अन्नाधारें आहाति । जलें एकें ॥ ३७ ॥

ऐसें भूतप्रति आनन । जें प्रकृतिवशें दीसे जीवन ।
तें आघवां ठाइं अभिन्न । मी चि एक ॥ ३८ ॥

बीजं मां सर्वभूतानां विद्धि पार्थ सनातनम् ।
बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मि तेजस्तेजस्विनामहम् ॥ १० ॥

पैं आदिचेनि अवसरें । विरुढे गगनाचेनि अंकुरें ।
जें अंतीं गीळी आखरें । प्रणवा पटिचीं ॥ ३९ ॥
जवं हा विश्वाकारु असे । तवं जें विश्वा चि सारिखें दीसे ।
मग महाप्रलयदशे । कैसें हीं नव्हे ॥ ४० ॥
ऐसें अनादि जें सहज । तें गा मीं विश्वबीज ।
हें हाता तळीं तुज । देइजतसे ॥ ४१ ॥
मग उघड करूनि पांडवा । जैं हें आणिसी सांख्याचेया गावां ।
तैं येयाचा उपेगु बरवा । देखसील ॥ ४२ ॥
परि हें अप्रसंगालाप । आतां असतु न बोलों साक्षेप ।
जाणैं तपियांचां ठांइं तप । तें रूप माझें ॥ ४३ ॥
बलियां माझि बल । तें मीं जाण अढल ।
बुद्धिमतीं केवल । बुद्धि ते मीं ॥ ४४ ॥

बलं बलवतां चाहं कामरागविवर्जितम् ।
धर्माविरुद्धो भूतेषु कामोऽस्मि भरतर्षभ ॥ ११ ॥

भूतांचां ठांइं कामु । तो मीं ह्मणे रामु ।
जेणें अर्थातव धर्मु । थोरु दीसे ॥ ४५ ॥
एऱ्हविं विकाराचेनि पैसें । करी किर इंद्रियांचेया चि ऐसें ।
परि धर्मासि वेखासें । जाओं नेंदी ॥ ४६ ॥
जे अप्रवृत्तिचा अव्हांटा । सांडूनि विधिचिया चि नीगे वाटा ।
तेवीं चि नियमाचा दीवटा । सवें चाले ॥ ४७ ॥
कामु ऐसिया ओजा प्रवर्त्ते । ह्मणौनि धर्मासि होये पुरतें ।
मग मोक्षतीर्थिचें मुगुतें । संसारु भोगीं ॥ ४८ ॥

जो श्रुतिगौरवाचा मांडवीं । कामसृष्टिचा वेलु वाढवी ।
जवं कर्मफलेंसीं पालवी । अपवर्गीं टेंके ॥ ४९ ॥
ऐसां नियतु कां कंदर्पु । जो भूतां एयां बीजरूपु ।
तो मी ह्मणे बापु । योगियांचा ॥ ५० ॥
हें येकेक केती सांघावें । आतां वस्तुजात चि आघवें ।
मज पासौनि जाणावें । विकरलें असे ॥ ५१ ॥

ये चैव सात्विका भावा राजसास्तामसाश्च ये ॥
मत्त एवेति तान्विद्धि न त्वहं तेषु ते मयि ॥ १२ ॥

जे सात्विक हान भाव । कां रजतमादि सर्व ।
ते ममरूपसंभव । ओलख तूं ॥ ५२ ॥
हे जाले तरि माझां ठांइं । परि येया माझि मी नाहीं ।
जैसी स्वप्निचां डोहीं । जाग्रति न बुडे ॥ ५३ ॥
ना तरि रसाची चि सुवट । जैसी बीजकणिका तरि घनवट ।
परि तियेतव होये जें काष्ट । अंकुरद्वारें ॥ ५४ ॥
मग तेया काष्टाचां ठांइं । सांघ पां बीजपण आहे काहीं ।
ह्मणौनि विज्ञानीं मीं नाहीं । जऱ्हीं हें माझें ॥ ५५ ॥
पैं गा गगनीं उपजे आभाल । परि तेथ गगन नाहिं केवल ।
अथवा अभालीं होये सलील । तेथ अभ्र नाहिं ॥ ५६ ॥
मग तेया उदकाचेनि चि आवेसें । जालें तेज जें लखलखीत दीसे ।
तेयां विजू माझि काइ असे । सलील तें ॥ ५७ ॥
सांघैं अग्नीतव धूमु होये । तिए धूमीं काये अग्नि आहे ।
तैसा विकारु हा मी नोहें । जऱ्हीं विकरलां असें ॥ ५८ ॥

त्रिभिर्गुणमयैर्भावैरेभिः सर्वमिदं जगत् ।
मोहितं नाभिजानाति मामेभ्यः परमव्ययम् ॥ १३ ॥

परि उदकीं जाली बाबुली । उदकातें चि जैसी झांकोली ।
कां वायांचिया आभालीं । आकाश लोपे ॥ ५९ ॥

हो गा स्वप्न हें लटकें नोहे । परि निद्रावशें जैं बाणलें होये ।
तैं आठउ काइ देत आहे । आपणपें ॥ ६० ॥
हें असो नेणों कैंचें । जें डोळां चि पटल रचे ।
तेणें देखणेपण डोळेयांचें । न गीळिजे काइ ॥ ६१ ॥
तैसी माझी चि हे बिंबली । गुणात्मक साउली ।
किं मज चि आड ठेली । जवनीक जैसी ॥ ६२ ॥
ह्मणौनि भूतें मातें नेणती । माझीं चि परि मीं नव्हति ।
जैसीं जला जळें न विरति । मुक्ताफळें ॥ ६३ ॥
पैं पृथ्वीचा घट्ट कीजे । सवें चि पृथ्वीसि मिळे जारि मेलविजे ।
तो चि अग्निसंगें सिंविजे । तारि मांगल होये ॥ ६४ ॥
तैसें भूतजात सर्व । हे माझे चि कीर अवयव ।
परि मायायोगें जीव— । दशे आले ॥ ६५ ॥

दैवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया ॥
मामेव ये प्रपद्यंते मायामेतां तरंति ते ॥ १४ ॥

आतां महानदी हे माया । उतरौनियां धनंजया ।
मी होइजे हें आया । कैसेनि ये ॥ ६६ ॥
जिये ब्रह्माचळाचां आधाडां । पहिलेया संकल्पजलाचेया उभडा ।
सवें चि महाभूतांचा बुडडा । साना आला ॥ ६७ ॥
जे शृष्टिसंचाराचेनि ओघें । चडतकालकलांचेनि वेघें ।
प्रवृत्तिनिवृत्तिचीं तुंगें । तटें सांडी ॥ ६८ ॥
जे गुणघनाचेनि वृष्टिभेरें । भरली मोहाचेनि महापूरें ।
घेउनि जांत नगरें । यमनियमांचीं ॥ ६९ ॥
जे द्वेषाचां आवर्त्ती दाटत । तेथ मत्सराचे हकारे पडत ।
माझि प्रमादादि तलपु अंत । माहामीन ॥ ७० ॥
जेथ प्रपंचाचीं वलणें । कर्मा अकर्माचीं ओभाणें ।
वरि तराति ओसाणें । सुखदुःखांचीं ॥ ७१ ॥

रतिचेया बेटा । आदळति कामाचिया लाटा ।
तेथ जीवफेन संघाटां । सीव दीसे ॥ ७२ ॥
अहंकाराचिया चलियां । वरि मदत्रयाचिया उकलिया ।
जेथ विषयोर्मींचे कलिया । उल्लालु घेंति ॥ ७३ ॥
उदोअस्तूंचे लोंढे । पाडित जन्ममृत्युचे चोंढे ।
जेथ पांचभौतिक बुडडे । होंत जांत ॥ ७४ ॥
संमोह—भ्रम—मासे । गीलित धैर्याचीं आविसें ।
जेथ देवढे भवंत वलसे । अज्ञानाचे ॥ ७५ ॥
भ्रांतिचेनि खडुलें । रवेल आस्थेचे अवगाले ।
रजोगुणाचेनि खलालें । स्वर्गु गाजे ॥ ७६ ॥
तमाचे धारसे काढ । सत्वाचें थीरपणें जाड ।
किंबहुना हे दुवाड । मायानदी ॥ ७७ ॥
पैं पुनरावृत्तिचेनि उभडें । झलंबताति सत्यलोकिचे हुडे ।
घायें गडबडीत ढोंढे । ब्रह्मगोलकांचे ॥ ७८ ॥
ते पाणियांचेन वहिलेपणें । आझू न धरिती चि ओभाणें ।
ऐसा मायापुरु हा कवणें । तारिजैल गा ॥ ७९ ॥
एक स्वयंबुद्धिचां बाहीं । रिगाले तेयांचीं शुद्धि नाहीं ।
एक जाणिवेचां डोहीं । गर्वे गीलिले ॥ ८० ॥
एकिं वियेचिया सांगडी । घेतलिया अहंभावाचिया डौंडी ।
ते मदमीनाचां तोंडीं । सगले चि गेले ॥ ८१ ॥
एकिं वयसेचें जाड बांधलें । मग मन्मथाचिये कासे लागले ।
ते विषयमगरीं सांडिले । चघलूनियां ॥ ८२ ॥
आतां वृद्धाप्याचेया तरंगा । माझि मतिभ्रमाचा जरंगा ।
तेणें कवलिजताति पैं गा । चहूंकडे ॥ ८३ ॥
आणि शोकाचां कडां उपटत । रोगाचां आवर्तीं दाटत ।
आपदागिर्धि चुंबिजत । उधवलां ठांइं ॥ ८४ ॥

मग दुःखाचेनि बरटेनि बोंबले । पाठिं मरणाचिया रेवा रेवले ।
ऐसे कामाचिये कासे लागले । गेले वायां ॥ ८५ ॥
एकें यजनक्रियेचीं पेटीं । घातलीं बांधौनि पोटीं ।
ते स्वर्गसुखाचां कपाटीं । भरौनि ठेले ॥ ८६ ॥
एकिं मोक्षिं लागावेयाचिया आशा । केला कर्मब्राह्याचा भर्वसा ।
परि ते पडिले गा करूनि वळसां । विधिबोधाचा ॥ ८७ ॥
जेथ वैराग्याची नाव न रिगे । विवेकाचा तागा न लगे ।
वरि काहिं काहिं तरों ये योगें । परि विपायें तो ॥ ८८ ॥
ऐसें जीवाचिये आंगवणे । इये मायानदीचें उतरणें ।
हें काइसेयासारखें बोलणें । ह्मणावें पां ॥ ८९ ॥
जरि अपथ्यार्शीला व्याधी । कळे साधूं दुर्जनाची बुद्धि ।
कां रागी सांडी रिद्धि । आली सांती ॥ ९० ॥
जरि चोरा सभा दाटे । अथवा मीना गळु घोंटे ।
ना तरि भेडा उल्हाटे । विवसी जरि ॥ ९१ ॥
पाडसा वागूर करांडी । जरि मुंगी मेरु ओलांडी ।
तरि मोहाचि पैली थडी । देखति जीव ॥ ९२ ॥
ह्मणौनि गा पांडुसुता । जैसी सकामा न जिणवे चि वनिता ।
तैसी मायामय हे सरिता । न टके जीवां ॥ ९३ ॥
एथ एक चि लीला तरले । जिहिं भजौनि मातें वरिलें ।
तेया ऐली चि थडिये सरलें । मायाजळ ॥ ९४ ॥
जे अहंभावाचें ओझें सांडुनि । विकारांचिया झुळुआ चूकौनि ।
अनुरागाचा नीरु ताउनि । पाणिढाळु ॥ ९५ ॥
जेया ऐक्याचिये उतारां । बोधाचा जोडला तारा ।
मग निवृत्तिचेया पैलातीरा । झेंपावले जे ॥ ९६ ॥
जेयां सद्गुरू तारू पुढें । जे अनुभवाचिये कासे गाढे ।
जेयां आत्मनिवेदन तरांडें । आकळले ॥ ९७ ॥

ते उपरतिचां वाविं सेलत । सोहंभावाचेनि थांवें पेलत ।
मग निगाले अनकलित । निवृत्तितटीं ॥ ९८ ॥
एणें उपायें मज भजले । ते हे माझी माया तरले ।
परि ऐसे भक्त विपाइले । बहुवस नाहिं ॥ ९९ ॥

न मां दुष्कृतिनो मूढाः प्रपद्यन्ते नराधमाः ॥
माययापहृतज्ञाना आसुरं भावमाश्रिताः ॥ १५ ॥

जें बहुतां एकां आवांतरु । अहंकाराचा भूतसंचारु ।
जाला ह्मणौनि विसरु । आपणपां तेयां ॥ १०० ॥
तेव्हां नियमाचें वस्त्र नाठवे । पुढैली अधोगतिची लाज नेणवे ।
आणि करिताति जें न करावें । वेदु ह्मणे ॥ १ ॥
पाहे पां शरीराचेया गावां । जेयालागि आले पांडवा ।
तो कार्यार्थु आथवा । सांड्डनियां ॥ २ ॥
इंद्रियांचां राजबीदीं । अहंमतिचां जल्पवादिं ।
विकारांतराची मांदी । मेळविताति ॥ ३ ॥
आणि दुःखशोकाचां घांइं । मारिलेयाची सें चि नाहिं ।
हें सांघावेया कारण काइ । ग्रसिले माया ॥ ४ ॥

चतुर्विधा भजन्ते मां जनाः सुकृतिनोऽर्जुन ।
आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी च भरतर्षभ ॥ १६ ॥

ह्मणौनि मातें चूकले । ऐसां चतुर्विध मज भजले ।
जिहिं आत्महिता केलें । वाढतें गा ॥ ५ ॥
तो पहिला आर्त्तु ह्मणिजे । दुसरा जिज्ञासु बोलिजे ।
तीजा अर्थार्थी जाणिजे । ज्ञानियां चौथा ॥ ६ ॥
तेथ आर्त्तु तो आर्तिचेन व्याजें ।
जिज्ञासु तो जाणावेया चि लागि भजे ।
तीजेनि तेणें अर्थिजे ।
अर्थसिद्धी ॥ ७ ॥

तेषां ज्ञानी नित्ययुक्त एकभक्तिर्विशिष्यते ।
प्रियो हि ज्ञानिनोऽत्यर्थमहं स च मम प्रियः ॥ १७ ॥

मग चौथेयाचां ठांइं । काहिं चि करणें नाहीं ।
ह्मणौनि भक्तु येकु पाइं । ज्ञानियां जो ॥ ८ ॥
जे तेया ज्ञानाचेनि प्रकाशें । फीटलें भेदांचें कडवसें ।
मग मी चि जाला समरसें । आणि भक्तु तेविं चि ॥ ९ ॥
परि आणिकाचियें दीठी नावेक । जैसा फटिकु चि आवडे उदक ।
तैसा ज्ञानी नव्हे कवतीक । सांघतां तें ॥ ११० ॥
जैसा वारा कां गगनीं वीरे । मग वारेपण वेगलें नुरे ।
तेवि भक्तु हे पैज न सरे । जारि ऐक्या आला ॥ ११ ॥
पारि पवनु हालौनि पाहिजे । तारि गगना हिं वेगला देखिजे ।
एऱ्हविं गगन तों हें साहाजें । असे जैसें ॥ १२ ॥
तैसें शारीरें हान कर्में । तो भजतसे ऐसा गमे ।
पारि आंतरें प्रतीतिधर्में । मी चि जाला ॥ १३ ॥
आणि ज्ञानाचेनि उजियडलेपणें । मी आत्मा ऐसें तो जाणे ।
ह्मणौनि मी हीं तैसें चि ह्मणें । उचंबळला सांता ॥ १४ ॥
हां गा जीवापलीकडिली षूगे । जो पावौनि वावरों हीं जाणे ।
तो देहाचेनि वेगलेपणें । काइ वेगला होये ॥ १५ ॥

उदाराः सर्व एवैते ज्ञानी त्वात्मैव मे मतम् ।
आस्थितः स हि युक्तात्मा मामेवानुत्तमां गतिम् ॥ १८ ॥

ह्मणौनि आपुलालेया हिताचेनि लोभें ।
मज आवडे तो ही भगतु झोंबे ।
पारि मीं चि करीं वालभें ।
ऐसा ज्ञानियां येकु ॥ १६ ॥
पाहे पां दुभतेयाचिया आशा । जग चि धेनू कारित आहे फांसा ।
पारि दोरेंविण कैसा । वत्साचा बली ॥ १७ ॥

कां जें तनुमनुप्राणें । तें आणिक कांहीं चि नेणे ।
देखे तेयातें ह्मणे । हे माये चि कीं ॥ १८ ॥
तें एणें मानें अनन्यगति । ह्मणौनि धेनू हीं तैसी चि प्रीति ।
एयालागि लक्ष्मीपति । बोलिले साच ॥ १९ ॥
हें असो मग ह्मणितलें । जे कां गा तुज सांधितले ।
तेही भक्त भले । पढियंति आह्मां ॥ १२० ॥
परि जाणौनियां मातें । जो पाहों विसरला माघौतें ।
जैसें सागरा एउनि सरिते । मुरुडावें ठेलें ॥ २१ ॥
तैसी अंतष्करणकुहरीं उपनली । जेयाची प्रतीतिगंगा मज मीनली ।
तो मीं हे काइ बोली । फार करूं ॥ २२ ॥
तरि ज्ञानियां जो ह्मणिजे । तो चैतन्य चि केवळ माझें ।
हें न ह्मणावें परि काइ कीजे । न बोलों नैये ॥ २३ ॥
जें तो विषयांचिये मांट झाडी । माझि कामक्रोधाची पाझडीं ।
चूकौनि आला पाडी । सद्वासनेचिये ॥ २४ ॥
मग साधुसंगें सूभटा । उजू सत्क्रियेचिया वाटा ।
अप्रवृत्तिचा अव्हांटा । डावा केला ॥ २५ ॥

बहूनां जन्मनामन्ते ज्ञानवान्मां प्रपद्यते ॥
वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा सुदुर्लभः ॥ १९ ॥

आणि जन्मशताचां वाहातवणां ।
तेविं चि आशेचिया न लें चि वाहाणां ।
तेथ फलहेतुचा उगाणां ।
कवण चाली ॥ २६ ॥
ऐसा शरीरसंयोगाचिये राती । माझि धावंत सडिया आइती ।
तव कर्मक्षयाची पाहांती । सोये जाली ॥ २७ ॥
तैसीं चि गुरुकृपा उखा उजळली । मग ज्ञानाची ओतपली पडिली
तेथ साम्याची रिद्धि उपनली । तेयाचिये दृष्टी ॥ २८ ॥

तेव्हलि जियाकडे वांस पाहे। तेउता मीं चि येकु तेया आहें।
अथवा निवांतु जन्हीं राहे। तन्हीं मीं चि आथि ॥ २९ ॥
हें असो आणिक काहीं। तेया सर्वत्र मीवांचूनि नाहीं।
जैसें सबाह्य जल डोहीं। बुडालेया घटा ॥ १३० ॥
तैसा तो मज भीतरि। मी तेया आंतु बाहिरि।
हें सांधिजे बोलवारि। तैसें नोहे ॥ ३१ ॥
ह्मणौनि असो हें इयापरीं। तो देखे ज्ञानाची वाखारी।
तेणें सवंतारेनि करी। आपु विश्व ॥ ३२ ॥
हें समस्त ही श्रीवासुदेउ। ऐसेया प्रतीतिरसाचा उते भाउ।
ह्मणौनि भक्तांमाझि राओ। ज्ञानियां तो ॥ ३३ ॥
जेयाचिये प्रतीतीचां वाखोरां। पवाडु होये चराचरां।
तो महात्मा धनुर्धरा। दुर्लभु अति ॥ ३४ ॥

कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः प्रपद्यंतेऽन्यदेवताः।
तं तं नियममास्थाय प्रकृत्या नियता स्वया ॥ २० ॥

येर बहू जोडति किरीटी। जेयांचीं भजनें भोगासाठीं।
जे आशातिमिरें दीठी। मंद झाले ॥ ३५ ॥
आणि फलाचिया हांवां। हृदयीं कामा जाला रिगावां।
कीं तेयाचिया घसणी दीवा। ज्ञानाचा गेला ॥ ३६ ॥
ऐसें उभयथा आंधारें पडिलें। ह्मणौनि पासिं चि मातें चूकले।
मग सर्वभावें अनुसरले। देवतांतरां ॥ ३७ ॥
आदिंचे प्रकृतिचे पाइक। वारि भोगालागौनि तवं रंक।
मग तेणें लोल्यें कवतीक। कैसें भजतें ॥ ३८ ॥
कवणी तिया नियमबुद्धी। कैसिया हान उपचारसमृद्धी।
कां अर्पण यथाविधी। विहित करणें ॥ ३९ ॥

यो यो यां यां तनुं भक्तः श्रद्धयार्चितुमिच्छति।
तस्य तस्याचलां श्रद्धां तामेव विदधाम्यहम् ॥ २१ ॥

पैं जो जो जिये जिये देवतांतरीं । भजावेया चाड धरी ।
तेयाते ते चाड पूरी । पुरविता मीं ॥ १४० ॥
मग तिया श्रद्धायुक्त । तेथिचें आराधन जें उचित ।
तें सिद्धिवेन्हीं समस्त । वर्त्तों लागे ॥ ४१ ॥

स तया श्रद्धया युक्तस्तस्याराधनमीहते ॥
लभते च ततः कामान्मयैव विहितान्हितान् ॥ २२ ॥

ऐसें जेणें जें भाविजे । तें फल तेणें पाविजे ।
परि तें हीं सकल निफजे । मज चि तव ॥ ४२ ॥
पारि ते भक्त मातें नेणति । जे कल्पने बाहिरे न निगति ।
म्हणौनि कल्पित फल पावति । अंतवंत ॥ ४३ ॥

अंतवत्तु फलं तेषां तद्भवत्यल्पमेधसाम् ।
देवान्देवयजो यांति मद्भक्ता यांति मामपि ॥ २३ ॥

किंबहुना ऐसें भजन । तें संसाराचें चि साधन ।
येरु फलभोगु तें स्वप्न । नांवंभरि दीसे ॥ ४४ ॥
हें असो पन्हौतें । पाठिं हो कां आवडतें ।
पारि यजी जो देवतांतें । तो देवत्वासि ये ॥ ४५ ॥
येर तनुमनुप्राणीं । जे निरंतर माझिया चि वाहाणी ।
ते देहाचां निर्वाणीं । मी चि होंति ॥ ४६ ॥
परि तैसें न करीति प्राणिये । वायां आपुलां चि सुखिं वाणिये ।
पन्हंताति पाणियें । तल्हातिचेनि ॥ ४७ ॥
नाना अमृताचां सागरीं बुडिजे । मग तोंडामि काइ वज्र पाडिजे ।
आणि मनीं तरि आठविजे । थीलरातें ॥ ४८ ॥
हें ऐसें काइसेया करावें । जें अमृति हिं रिगौनि मरावें ।
सुखें अमृत होउनि कां नसावें । अमृतामाझि ॥ ४९ ॥
तैसा फलहेतुचा पांजरा । सांडूनियां धनुर्द्धरा ।
कां प्रतीतिपांखिं अंबरा । गोसाविं नां नोहावें ॥ १५० ॥

अव्यक्तं व्यक्तिमापन्नं मन्यन्ते मामबुद्धयः ।
परं भावमजानंतो ममाव्ययमनुत्तमम् ॥ २४ ॥

जेथ उंचावते न पवाडें । सुखाचा पैसारु जोडे ।
आपुलेनि सुरवाडें । उडों ये ऐसा ॥ ५१ ॥
तेया उमपा माप कां सुआवें । मज अव्यक्तातें व्यक्ता कां मानावें ।
सिद्ध असतां कां निमावें । साधनवरि ॥ ५२ ॥

नाहं प्रकाशः सर्वस्य योगमायासमावृतः ।
मूढोऽयं नाभिजानाति लोको मामजमव्ययम् ॥ २५ ॥

परि हा बोलु आववा । जरि विचारिजत असे पांडवा ।
तरि विशेष एयां जीवां । नलगे किर ॥ ५३ ॥
कां जें योगमायापटलें । हे जाले आथि आंधले ।
ह्मणौनि प्रकाशाचेन हीं दिहवलें । न देखती चि मातें ॥५४॥
यऱ्हवि मीं नव्हें ऐसें । कांहिं वस्तुजात असे ।
पाहे पां कवण जल रसें । रहित आहे ॥ ५५ ॥
पवनु कवणातें न सिवै चि । आकाश कें न समाये चि ।
हें असो येकु मीं चि । विश्विं असें ॥ ५६ ॥

वेदाहं समतीतानि वर्तमानानि चार्जुन ।
भविष्याणि च भूतानि मां तु वेद न कश्चन ॥ २६ ॥

एथ भूतें जियें अत्यंतलिं । तियें मीं चि होउनि ठेलीं ।
आणि वर्त्ततें आथि जालीं । तें हीं मीं चि ॥ ५७ ॥
कां भविष्यमाणें ज्ये हीं । तें हिं मज वेगलीं नाहीं ।
हा बोलु चि यऱ्हवि कांहीं । होये ना जाए ॥ ५८ ॥
ऐसा मीं पांडुसुता । अनस्यूतु सदा असता ।
एयां संसारु जो भूतां । तो आनें बोलों ॥ ५९ ॥

इच्छाद्वेषसमुत्थेन द्वंद्वमोहेन भारत ।
सर्वभूतानि संमोहं सर्गे यांति परंतप ॥ २७ ॥

तरि तेही आतां थोडी ऐसी । गोठि सांघिजैल परियसैं ।
जैं अहंकारा तनूसीं । वालभ पडिलें ॥ १६० ॥
तैं इच्छा हे कुमारी जाली । मग ते कामाचेया तारुण्या आली ।
तेथ द्वेषेंसीं मांडिली । कुलवाडि तिये ॥ ६१ ॥
तेयां दोघां तव जन्मला । ऐसा द्वंदमोहो पडिला ।
मग तो आजेन वाढविला । अहंकारें ॥ ६२ ॥
तो धृतिसीं सदा प्रतिकूळु । नियमा हीं ना गवे मूळु ।
आशारसें दोंदिलु । जाला सांता ॥ ६३ ॥
असंतुष्टिचिया मदिरा । मत्तु होउनि धनुर्द्धरा ।
विषयाचां वोवरा । विकृतिसिं असे ॥ ६४ ॥
तेणें भावशुद्धिचिये वाटे । विखुरिले विकल्पाचे कांटे ।
मग चीरिले अव्हांटे । अप्रवृत्तिचे ॥ ६५ ॥
तिहिं भूतें भांभावलिं । ह्मणौनि संसाराचेया अडवींमाझि पडिलीं ।
मग जेथ महादुःखाचे घेतलीं । दांडेवरि ॥ ६६ ॥

येषां त्वंतगतं पापं जनानां पुण्यकर्मणाम् ।
ते द्वंद्वमोहविनिर्मुक्ता भजंते मां दृढव्रताः ॥ २८ ॥

ऐसां विकल्पांचें वायाणें । कांटे देखौनि ससाणे ।
जे मतिभ्रमाचे पासवणे । घेंति चि ना ॥ ६७ ॥
उजू एकनिष्ठतेचां पाउलीं । रगडूनि विकल्पाचिया भाली ।
पातकांची सांडिली । अटवी जीहीं ॥ ६८ ॥
मग पुण्याचें धांवें घेतलें । आणि माझी जवळीक पातले ।
किंबहुना ते चूकले । वाटवधेया ॥ ६९ ॥

जरामरणमोक्षाय मामाश्रित्य यतंति ये ।
ते ब्रह्म तद्विदुः कृत्स्नमध्यात्मं कर्म चाखिलम् ॥ २९ ॥

यन्हवि तन्हि पार्था । जरामरणाची नीमे कथा ।
ऐसेया प्रयत्नातें आस्था । विये जेयांची ॥ २७० ॥
तेयां तो प्रयत्नू चि येके वेळे । मग समग्रें परब्रह्में फळे ।
जेया पीकलेया रसु गळे । पूर्णतेचा ॥ ७१ ॥
तेव्हलि कृतकृत्यें जग भरे । तेथ अध्यात्माचें नवलपण पूरे ।
कर्माचें काम सरे । वीरे मन ॥ ७२ ॥
ऐसा आत्मलाभु तेयां । होये गा धनंजया ।
भांडवल जेया । उद्यमीं मी ॥ ७३ ॥
तेयांतें साम्याचिया वाढी । मग ऐक्याची चि सांधे कुलवाडि ।
तेथ भेदाचीं सांकडीं । नेणिजति ॥ ७४ ॥

साधिभूताधिदैवं मां साधियज्ञं च ये विदुः॥
प्रयाणकालेऽपि च मां ते विदुर्युक्तचेतसः ॥ ३० ॥

जिहिं साधिभूतां मातें । प्रतीतीचेनि हातें ।
धरूनि अधिदैवतें । सीतळे गा ॥ ७५ ॥
जेयां जाणिवेचिये उर्गें । मीं अधियज्ञु रिगें ।
ते तनुचेनि हिं वियोगें । विरहिये नव्हंति ॥ ७६ ॥
एन्हवि आयुष्याचें सूत्र विघडतां । भूतांचीं उमेठें षडाडितां ।
काइ न मरतेया ही चिता । युगांत नोहे ॥ ७७ ॥
परि नेगें कैसें पैं गा । जे दडउनि गेळे माझेया आंगा ।
ते प्रयाणिचिया ही लगबगा । न संडीति मातें ॥ ७८ ॥
यन्हवि तन्हीं जाण । ऐसे जे निपुण ।
ते चि अंतष्करण— । युक्त योगी ॥ ७९ ॥
तवं इये शब्दकूपिकेतळिं । नोडे चि अवधानांची आंजुळी ।
जें अर्जुनु नावेक तेव्हळी । मागां चि आहे ॥ १८० ॥

जेथ तद्ब्रह्मादिवाक्यफलें । जियें नानार्थरसरसालें ।
बाहाकांतें आहाति परिमलें । भावांचेनि ॥ ८१ ॥
सहजकृपामंदानीलें । कृष्णद्रुमु डोलति तिये वेले ।
अर्जुनु श्रवणाचिये खोले । अवसात पडिलीं ॥ ८२ ॥
तिये प्रमेयाचीं चि हों काज वलिलीं ।
किं रसाचां सागरीं चुबुकुलिलीं ।
मग तैसां चि कां घोलिलीं ।
परमानंदें ॥ ८३ ॥
तेणें बरवेपणें निर्मलें । अर्जुनोन्मेषाचे डोले ।
घेंताति गलाले । विस्मयामृताचे ॥ ८४ ॥
तिया सुखसंपत्ती जोडलिया । मन स्वर्गा वांत वाकुलिया ।
हृदयाचां जीवीं गुतकुलिया । होंती आथि ॥ ८५ ॥
ऐसें वरचिलि चि बरवा । मुख जावों लागे फावा ।
तवं रसास्वादाचिया हावां । लाहा केला ॥ ८६ ॥
झाकारि अनुमानाचेनि करतलें । घेउनि तियें वाक्यफलें ।
प्रतीतिमुखिं एकें वेलें । घालूं पाहिलीं ॥ ८७ ॥
तवं विचाराचिया रसना न दटति ।
परि हेतुचां दशनी ही न फुटति ।
ऐसें जाणौनि सुभद्रापति ।
चुंबी चि ना ॥ ८८ ॥
मग चमत्करला ह्मणे । इयें जलिचिं मा तारागणें ।
कैसा झांघकलों आसलगपणें । अक्षरांचेनि ॥ ८९ ॥
इयें पदें नव्हति फुडिया । गगनाचिया चि मां घडिया ।
एथ आमचिये मती बुडिया । थाउं न निगे ॥ १९० ॥

वांचूनि जाणावेयाचिया कें गोठी । ऐसें जीवीं चि कल्पूनि किरीटी ।
तियें पुनरपि केलीं दीठी । यादवेंद्रा ॥ ९१ ॥
मग विनविलें सूभटें । हां हो जी इयें एकावटें ।
सात ही पदें अगुसुटे । नवलें असति ॥ ९२ ॥
एऱ्हविं अवधानाचेनि वहिलेपणें । नाना प्रमेयांचे उगाणे ।
काइ श्रवणाचेनि आंगणें । बोलों लाहांति ॥ ९३ ॥
परि तैसें नव्हे हें देवा । देखिला अखरांचा चि मेलावा ।
आणि विस्मयाचेया ही जीवा । विस्मयो जाला ॥ ९४ ॥
कानाचेनि गवाक्षद्वारें । बोलाचें रश्मि आधंतरें ।
पडेना तवं चमत्कारें । अवधान ठकलें ॥ ९५ ॥
तेविं चि मज आर्त्ता अर्थाची चाड आहे । तेया सांघतां हीं वेलु न साहे ।
ह्मणौनि निरूपण लवलाहें । कीजो देवा ॥ ९६ ॥
ऐसा मागीलु पडिताला घेउनि । पुढां अभिप्राया दीठि सूनि ।
तेविं चि माझी सूनि । आर्त्ति आपुली ॥ ९७ ॥
कैसी पूसती पांहे जाणिव । भीडेची तरि लंघो नेंदी सींव ।
यऱ्हविं कृष्णहृदयासि खेवं । देऊं सरलें ॥ ९८ ॥
आगा गुरुतें जैं पूसावें । तैं एणें मानें सावधान होआवें ।
हें एकु जाणें आघवें । सव्यसाची ॥ ९९ ॥
आतां तेयाचें तें प्रश्न करणें । वरि सर्वज्ञा श्रीहरिचें बोलणें ।
हें संजयो आवडलेपणें । सांघेल कैसें ॥ २०० ॥
तिये गा अवधान देयां गोठी । बोलिजैल नीट मऱ्हाटी ।
जैसी काना आदिं दीठि । उपेगा जाये ॥ १ ॥
बुद्धिचिया जीभा । बोलाचा न चखतां गाभा ।
आखरांचिया चि भांभा । इंद्रियें जींति ॥ २ ॥
पाहा पां मालतीचे कले । घ्राणासि वांटले कीर परिमलें ।
परि वरिचिली बरवा काइ डोले । आवली नोहोंति ॥ ३ ॥

तैसें देशिचिया हवावा । इंद्रियें करिति राणिवा ।
मग प्रमेयांचिया गावां । लेसां जाइजो ॥ ४ ॥
ऐसेनि नागरपणें । बोलु निमे तें बोलणें ।
आइका ज्ञानदेओ ह्मणें । निवृत्तिचा ॥ ५ ॥

ॐतत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे परमहंसयोगो नाम
सप्तमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

ज्ञानेश्वरी

अध्याय आठवा

श्रीकृष्णाय नमः ॥

अर्जुन उवाच ।

किं तद्ब्रह्म किमध्यात्मं किं कर्म पुरुषोत्तम ।
अधिभूतं च किं प्रोक्तमधिदैवं किमुच्यते ॥ १ ॥

मग अर्जुनें ह्मणितलें । अहो जी अवधारिलें ।
जें मियां पूसिलें । तें निरोपिजो ॥ १ ॥
सांघां कवण तें ब्रह्म । काइसेया नावं कर्म ।
अथवा अध्यात्म । काइ ह्मणिपे ॥ २ ॥
अधिभूत तें कैसें । एथ अधिदैव कवण असे ।
हें उघड मीं परियसें । तैसें बोलां ॥ ३ ॥

अधियज्ञः कथं कोऽत्र देहेऽस्मिन्मधुसूदन ।
प्रयाणकाले च कथं ज्ञेयोऽसि नियतात्मभिः ॥ २ ॥

देवा अधियज्ञु तो काइ । कवणु पां इये देहीं ।
हें अनुमानासि काहीं । दीठि न भरे ॥ ४ ॥
आणि जी नियता अंतष्करणीं । तूं जाणिजसि प्रयाणीं ।
तें कैसें शार्ङ्गपाणी । परिसवां मातें ॥ ५ ॥

देखां धवलारीं चिंतामणिचां । जरि पवडला होये दैवांचा ।
ओसणतां हीं बोलु तेयाचा । परि सोपु न वचे ॥ ६ ॥
तैसें अर्जुनाचेया शब्दा चि सवें । आलें तें चि ह्मणितलें देवें ।
पार्था परियसैं गा बरवें । पूसिलें तुवां ॥ ७ ॥
किरीटीकामधेनूचा पाडा । वरि कल्पतरूचा आहे मांदोडा ।
ह्मणौनि मनोसिद्धिचेया षडा । तो नवलु नोहे ॥ ८ ॥
जैं कृष्णाचेयां होयजे आपण । कृष्णु होये आपुलें अंतष्करण ।
तैं संकल्पाचें आंगण । उल्लगति सिद्धी ॥ ९ ॥
तरि ऐसें जें प्रेम । तें अर्जुनीं चि आथि निःसीम ।
ह्मणौनि तेयाचें काम । सदाफल ॥ १० ॥
एया कारणें अनंतें । मनोगत तेयाचें पूसतें ।
होईल जाणौनि आइतें । ओगरूनि ठेविलें ॥ ११ ॥
जें अपत्य थानौनि निगे । तेयाची भूक ते मायेसी चि लागे ।
वांचूनि शब्दें काइ सांघे । मग स्तन्य दे एरि ॥ १२ ॥
ह्मणौनि कृपालुवा गुरुचां ठांइं । हें नवल नोहे काहीं ।
परि तें असो आइकां काई । बोलता जाला ॥ १३ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

अक्षरं ब्रह्म परमं स्वभावोऽध्यात्ममुच्यते ।
भूतभावोद्भवकरो विसर्गः कर्मसंज्ञितः ॥ ३ ॥

मग ह्मणितलें सर्वेश्वरें । जें आकारिं इये खोंकरे ।
कोंदलें असति न सिरे । कव्हणी कालीं ॥ १४ ॥
एऱ्हविं सपूरपण तेयाचें पावें । तरि शून्य चि नव्हे तें स्वभावें ।
वरि गगनाचेनि पालवें । गाळूनि घेतलें ॥ १५ ॥
जें ऐसें हीं परि विरूळें । इये विज्ञानाचिये खोळे ।
हालवलें हीं न गळे । तें परब्रह्म ॥ १६ ॥

आणि आकाराचेनि जालेपणें । जन्मकर्मातें नेणें ।
आकारलोपीं नीमणें । नाहीं काहीं ॥ १७ ॥
ऐसी आपुलिया चि सहजस्थिती । जेतया ब्रह्माची नित्यता असती ।
तेया नावं सुभद्रापती । अध्यात्म गा ॥ १८ ॥
मग गगनीं जेवि निर्मळे । नेणों कैंचीं येकें वेळें ।
उठीति वनपटलें । नानावर्णें ॥ १९ ॥
तैसिं अमूर्ती तियें विशुद्धें । महदादिभूतभेदें ।
ब्रह्माडाचे बांधे । हों चि लागति ॥ २० ॥
पैं निर्विकल्पाचिये बरडी । किं फुटे आदिसंकल्पाची विरुढि ।
आणि ते सर्वे चि मोडौनि ये ढोंढी । ब्रह्मगोलकांचां ॥ २१ ॥
तेयां एकेकाचा भीतरु पाहिजे । तवं बीजां चि भरला देखिजे ।
माझि होंतेयांजातियां नेणिजे । लेख जीवां ॥ २२ ॥
मग तेयां गोलकांचे अंशांश । प्रसवति आदिसंकल्प असम साहास ।
हें असो ऐसी बहुवस । श्रृष्टि वाढे ॥ २३ ॥
परि दूजेन विण एकलां । परब्रह्मीं चि सांचलां ।
अनेकत्वाचा आला । पूरु जैसा ॥ २४ ॥
तैसें समविषमतें नेणों कैंचें । वायां चि चराचरपण एक रचे ।
पातां प्रसवतियां योनीचे । लक्ष ही दीसति ॥ २५ ॥
एरी जीवभावांचिये पालविये । काहिं मर्यादा चि करुं नैये ।
पाहिजे कवण हें आघवें चि विये । तरि मूळ तें शून्य ॥ २६ ॥
ह्मणौनि कारिता मुदल न दिसे । आणि शेवीं कारण हीं काहीं नसे ।
माझि कार्य चि आपैसें । वाढों लागे ॥ २७ ॥
ऐसा करितेन विण अगोचरु । अव्यक्तीं हा आकारु ।
निफजवी जो व्यापारु । तेया नावं कर्म ॥ २८ ॥

अधिभूतं क्षरो भावः पुरुषश्चाधिदैवतम् ।
अधियज्ञोऽहमेवात्र देहे देहभृतां वर ॥ ४ ॥

आतां अधिभूत जें ह्मणिपे । तें हीं सांघों संक्षेपें ।
तरि होय आणि हारपे । अभ्र जैसें ॥ २९ ॥
तैसें असतेपण आहाच । जेया नाहिं होइजे हें साच ।
जेयातें रूपा आणीति पांच पांच । मिळौनियां ॥ ३० ॥
भूतांतें अधिकरूनि असे । आणि भूतसंयोगें तरि दीसे ।
जें वियोगावेगळें भ्रंशे । नामरूपादिक ॥ ३१ ॥
तेयातें अधिभूत ह्मणिजे । मग अधिदैव पुरुष जाणिजे ।
जेणें प्रकृतिचें भोगिजे । उपार्जलें ॥ ३२ ॥
जो चेतनाचा चक्षु । इंद्रियदेशिचा अध्यक्षु ।
जो देहास्तमानी वृक्षु । संकल्पविहंगा ॥ ३३ ॥
जो परमात्मा चि परि दूसरा । जो अहंकारनिद्रा निदसुरा ।
ह्मणौनि स्वप्निचिया अखरा । संतोषें सीणे ॥ ३४ ॥
जीउ येणें नावें । जेयातें आळविजे स्वभावें ।
तें अधिदैव जाणावें । पंचायतनिचें ॥ ३५ ॥
आतां इये शरीरग्रामी । जो शरीरभावांतें उपशमी ।
तो अधियज्ञु गा मी । पांडुकुमरा ॥ ३६ ॥
एर अधिदैवाधिभूत । तें हीं मीं चि कीर समस्त ।
परि पन्हेरें कीडासि मिळत । काइ सकें नव्हे ॥ ३७ ॥
तन्हीं तें पन्हेरपण न मैळे । आणि कीडाचिया अंशा ही मिळे ।
परि असे जवं तेयाचेनि मेळें । तवं साकें चि ह्मणिजे ॥ ३८ ॥
तैसें अधिभूतादि आघवें । हें अविद्येचेनि पालवें ।
झांकलें तवं मानवें । वेगळें ऐसें ॥ ३९ ॥
ते चि अविद्येची जवनीक फीटे ।
आणि भेदभावाची अवधि तूटे ।
मग ह्मणों जारि येक होउनि आटे ।
तरि दोनि काय होंतिं ॥ ४० ॥

पैं केशाचां गुंडाळां । वरि ठेविली स्फटिकाची शीला ।
ते वरि पाहिली डोळां । तवं भेदली गमेली ॥ ४१ ॥
पाठिं केश परौते नेले । आणि भेदलेपण काय नेणों जालें ।
तरि डांक देउनि सांधिलें । शिलेतें कांइ ॥ ४२ ॥
ना ते एकखंड चि आइती । परि संगें भिन्न गमली होंती ।
तो चि नेलेया माघौती । जैसी का तैसी ॥ ४३ ॥
तेविं चि अहंभाओ हा जाये । तरि ऐक्य तें आदिं चि आहे ।
हें चि साचें जेथ होये । तें अधियज्ञु मीं ॥ ४४ ॥
पैं गा आह्मी तुज । सकल यज्ञ कर्मज ।
सांघितलें कां जें काज । मनीं धरूनि ॥ ४५ ॥
तो हा क्रियाजाताचा विसांवां । नैष्कर्म्यसुखाचा ठेवा ।
परि उघड करूनि पांडवा । दाविजतसे ॥ ४६ ॥
पहिलें वैराग्यइंधनपरिपूर्त्ती । इंद्रियानलीं प्रदीप्तीं ।
विषयद्रव्याचिया आहुती । देउनियां ॥ ४७ ॥
मग वज्रासन ते उर्वी । शोधूनि आधारीं मुद्रा बरवी ।
वेदी रचे मांडवीं । शरीराचां ॥ ४८ ॥
तेथ संयमाग्नीचीं कुंडें । इंद्रियद्रव्याचेनि पवाडें ।
पूजिजति उदंडें । युक्तिवोपें ॥ ४९ ॥
मग मनप्राणु आणि संयमु । हा चि हवनसंपदेचा संभ्रमु ।
तेणें तोषाविजे निर्द्धूमू । ज्ञानानळु ॥ ५० ॥
ऐसेनि सकल हें ज्ञानिं अर्पे । मग ज्ञान तें ज्ञेयीं हारपे ।
पाठिं ज्ञेयाचीं स्वरूपें । निखळ उरे ॥ ५१ ॥
तिया नावं गा अधियज्ञु । ऐसें बोलिला जवं सर्वज्ञु ।
तवं अर्जुनु अतिप्राज्ञु । तेया पातलें तें ॥ ५२ ॥
हें जाणौनि ह्मणितलें देवें । परिहसतु आहासि बरवें ।
एया कृष्णाचेया संतोषासवें । एरु सुखाचा जाला ॥ ५३ ॥

देखा बोलाचिया धणी धाइजे । कां शिष्याचेनि जालेपणें होइजे ।
हें सद्गुरु चि एकलेनि जाणिजे । कां प्रसवतिया ॥ ५४ ॥
ह्मणौनि सात्विकां भावांची मांदी । कृष्णा आंगिचीं अर्जुना आदिं ।
न समातसे परि बुद्धी । संवरुनि देवें ॥ ५५ ॥
मग पीकलेया सुखाचा परिमलु । कां निवालेया अमृताचा कल्लोलु ।
तैसा कोवला आणि रसालु । बोलु बोलिला ॥ ५६ ॥

अंतकाले च मामेव स्मरन्मुक्त्वा कलेवरम् ।
यः प्रयाति स मद्भावं याति नास्त्यत्र संशयः ॥ ५ ॥

ह्मणितलें परिसणेयांचेया राया । आइकैं बा धनंजया ।
ऐसी जलों सरलेयां माया । जालितें हीं जलें ॥ ५७ ॥
जें आतां चि सांघिलें होतें । अगा अधियज्ञु ह्मणितलें जयातें ।
जे आदि चि तया मातें । जाणौनि अंतीं ॥ ५८ ॥
तें देह झोलु ऐसें मानूनि । ठेलें आपणपें होउनि ।
जैसा मठु गगना भरौनि । गगनीं चि आथि ॥ ५९ ॥
इये प्रतीतीचां माझि घरीं । तेयां निश्चयाची ओहिरी ।
आली ह्मणौनि बाहिरी । नव्हे चि से ॥ ६० ॥
ऐसें सबाह्य ऐक्यें सांचले । मीं चि होउनि असतां रचले ।
बाहिरि भूतांचीं पांचै ही खवलें । नेणति चि पडिलीं ॥ ६१ ॥
उभेयां उभेपण नाहिं जेयाचें । पडिलेयां गहन कवण तेयाचें ।
ह्मणौनि प्रतीतिचिये पोटिचें । पाणी ना हाले ॥ ६२ ॥
ते ऐक्याची आहे उतली । कां नित्यतेचां हृदयीं घातली ।
जैसी समरससमुद्रीं धूतली । तैसी रूलै चि ना ॥ ६३ ॥
पैं अथवि घडा बुडाला । तो आंतु बाहिरि उदकां भरला ।
पाठिं दैवंगत्या जरि फूटला । तरि उदक काय फूटे ॥ ६४ ॥
नां तरि सर्पें कवच सांडिलें । कां उबातेनि वस्त्रं फेडिलें ।
तरि सांघ पां काय मोडलें । अवयवां माझि ॥ ६५ ॥

तैसा आकारु हा आहाचु भ्रंशे । वांचूनु वस्तु ते सांचली चि असे ।
ते चि बुद्धि जालेयां बिसकुसे । कैसेनि आतां ॥ ६६ ॥
म्हणौनि इया परीं मातें । अंतकालीं जाणत सांते ।
जे मेकलीति देहातें । ते मी चि होंति ॥ ६७ ॥

यं यं वापि स्मरन्भावं त्यजत्यंते कलेवरम् ।
तं तमेवैति कौंतेय सदा तद्भावभावितः ॥ ६ ॥

यऱ्हविं तऱ्हीं साधारण । ऊरीं आदललेयां मरण ।
जो आठउ धरी अंतष्करण । तें चि होइजे ॥ ६८ ॥
जैसें कव्हणा येका काकुलती । पलतां पवनगती ।
दुपाउली अवचिती । कुहां पडिली ॥ ६९ ॥
आतां तेया पडणेयां अरौतें । पडण चूकवावेया पुरतें ।
नाहिं म्हणौनि तेथें । पडावें चि पडे ॥ ७० ॥
तेविं मृत्युचेनि अवसरें येकें । जें एउनिं जीवा सामोर ठाके ।
तें होणें मग न चुके । भलेतिया परीं ॥ ७१ ॥
आणि जागतां जवं असिजे । तवं जेणें ध्यानें भावना भीजे ।
डोला लागत खेओ देखिजे । तें चि जेविं ॥ ७२ ॥
तरि जीवेन अवसरें । जें आवडौनि जीविं उरे ।
तें चि मरणाचिये मेरे । फार हों लागे ॥ ७३ ॥

तस्मात्सर्वेषु कालेषु मामनुस्मर युध्य च ।
मय्यर्पितमनोबुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयम् ॥ ७ ॥

आणि मरणीं जेया जें आठवे । तो तिये चि गतितें तवं पावे ।
म्हणौनि सदा स्मरावें । मातें तुवां ॥ ७४ ॥
डोलां जें पाहावें । कानीं हान आइकावें ।
मनीं जें भावावें । बोलावें जें ॥ ७५ ॥
तें आंतु बाहिरि आघवें । मी चि करुनि घालावें ।
मग सर्वी कालीं स्वभावें । मी चि आहें ॥ ७६ ॥

आगा ऐसियां जरि जालेयां । तरि न मरिजे देह मेलेयां ।
ह्मणौनि उठिं वरौता आलेया । संग्रामु करीं ॥ ७७ ॥
तूं मन बुद्धि साचेंसीं । जरि माझां स्वरूपीं अर्पिसी ।
तरि मातें चि गा पावसी । हे भाख माझी ॥ ७८ ॥

अभ्यासयोगयुक्तेन चेतसा नान्यगामिना ।
परमं पुरुषं दिव्यं याति पार्थानुचिंतयन् ॥ ८ ॥

हें चि काइसें वरि होये । ऐसा संदेहो जरि वर्ततु आहे ।
तरि अभ्यासूनि आदीं पाहे । मग नव्हे तरि कोप ॥ ७९ ॥
येणें चि अभ्यासेंसिं योगु । चित्तासि करि पां चांगु ।
आगा उपायबळें पांगु । पाडि टाकी ॥ ८० ॥
तेविं साभ्यास निरंतर । चित्तासि परमपुरुषाची मोहोर ।
लावि मग शरीर । असो आंडें जाऊ ॥ ८१ ॥
जें नाना गती पावतें । तें चित्त वरील आत्मेयातें ।
मग कवण आठवी देहातें । तें गेलें किं आहे ॥ ८२ ॥
पैं सरिताचेनि वोघे । सिंधु जळाचे मीनले घोघे ।
ते काइ वर्त्तत आहे मागें । ह्मणौनि पाहों एंथि ॥ ८३ ॥
ना ते समुद्रू चि होउनि ठेले । तेवि चित्ताचें चैतन्य जालें ।
जेथ यातायात निमाले । घनानंद जे ॥ ८४ ॥

कविं पुराणमनुशासितारमणोरणीयांसमनुस्मरेद्यः ।
सर्वस्य धातारमचिंत्यरूपमादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ॥९॥

जें गगनाहूनि जूनें । जें परमाणूहूनि सानें ।
जेयाचेनि सन्निधानें । विश्व चले ॥ ८५ ॥
जेयाचें आकारेंविण असणें । जेथ जन्म ना नीमणें ।
जें आघवें चि आघवेपणें । देखत असे ॥ ८६ ॥
जें सर्वातें येया विये । सर्व जेणें जिये ।
हेतु जेयासि भिये । अचिंत्य जें ॥ ८७ ॥

देखें वोलिंबा इंगल न चरे । तेजि तिमिर जेविं न सिरे ।
जें दिहा चि आंधारें । चर्मचक्षूसी ॥ ८८ ॥
सुसडा सूर्यकणाचा राशि । जो नित्योदयो ज्ञानियांसि ।
अस्तमानाचें जेयासि । अडिनावं हीं नाहीं ॥ ८९ ॥
तेया आवेंगवाणेया ब्रह्मातें । प्रयाणकालें प्रातें ।
जो थिरावलेनि चित्तें । जाणौनि स्मरे ॥ ९० ॥

प्रयाणकाले मनसाचलेन भक्त्या युक्तो योगबलेन चैव ।
भ्रुवोर्मध्ये प्राणमावेश्य सम्यक्स तं परं पुरुषमुपैति दिव्यम् ॥१०॥

बाहिरि पद्मासन रचूनि । उत्तराभिमुख बैसौनि ।
जीवीं सुख सूनि । कर्मयोगाचां ॥ ९१ ॥
आंतु मीनलेनि मनोधर्में । सूर्यप्रातिचेनि प्रेमें ।
आपीं आपु संभ्रमे । मिलवेया ॥ ९२ ॥
आकललेनि योगें । मध्यमा मध्यमार्गें ।
अग्निस्थानौनि निगे । ब्रह्मरंध्रा ॥ ९३ ॥
तेथ अचेतन चित्ताचा सांघातु । आहाचवाणा दीसे मांडतु ।
जेथ प्राणु गगना आंतु । सज्जु होंउनि ॥ ९४ ॥
तो जडाजडातें विरिचितु । भ्रूलतां माझि संचरतु ।
जैसा घंटानादु लयस्थु । घंटे चि होये ॥ ९५ ॥
झांकलिये घटिचा दीवा । नेणिजे काइ जाला केव्हां ।
यया रीती पांडवा । । जो देह ठेवी ॥ ९६ ॥
तो केवल परब्रह्म । जेया परमपुरुषु ऐसें नाम ।
तें माझें निजधाम । होउनि ठाके ॥ ९७ ॥

यदक्षरं वेदविदो वदंति विशंति यद्यतयो वीतरागाः ।
यदिच्छंतो ब्रह्मचर्यं चरंति तत्ते पदं संग्रहेण प्रवक्ष्ये ॥११॥

सकला जाणणेयांसि लाणि । तिये जाणिवेची जे खाणि ।
तेयां ज्ञानियांची आणि । जेयातें अक्षर म्हाणिपे ॥ ९८ ॥

चंडवातें हीं न मोडे । तें गगन चि किं फुडें ।
वांचूनि होईल जरि मेहुडें । तरि उरैल कैचें ॥ ९९ ॥
तेवि जाणणेयां जें आकललें । तें जाणवलेपण चि उमाणलें ।
मग नेणवे चि तेयातें ह्मणितलें । अक्षर सहाजें ॥ १०० ॥
ह्मणौनि वेदविद नर । जेयातें ह्मणति अक्षर ।
जें प्रकृतीसि पर । परमात्मस्वरूप ॥ १ ॥
आणि विषयांचें विष उलंडुनि । जे सर्वेंद्रियां प्रायश्चित्त देउनि ।
आहाति देहाचेया बैसौनि । झाडातलीं ॥ २ ॥
ते इया परीं विरक्त । जेयाची निरंतर वाट पाहांत ।
निष्कामासि अभिप्रेत । सर्वदा जें ॥ ३ ॥
जेयाचिया आवडी । नगणित ब्रह्मचर्याची सांकडीं ।
निष्ठुर होउनि बापुडीं । इंद्रियें करिति ॥ ४ ॥
ऐसें जें पद । दुर्लभ आणि अगाध ।
जेयाचिये थडिये चि वेद । बुचुकळले ॥ ५ ॥
तें ते पुरुष होंति । जे इया परीं लया जांति ।
तरि पार्था हे चि स्थिति । येकोल सांवों ॥ ६ ॥
तेथ अर्जुनें ह्मणितलें स्वामीं । हें चि ह्मणावेया होंतां पां मी ।
तवं साहाजें कृपा केली तुह्मीं । तरि बोलिजो कां जी ॥ ७ ॥
परि बोलावें तें अति सोहपें । येथ ह्मणितलें त्रिभुवनदीपें ।
तुज काइ तेणें संक्षेपें । सांघौनि आइक ॥ ८ ॥

सर्वद्वाराणि संयम्य मनो हृदि निरुध्य च ।
मूर्ध्न्याधायात्मनः प्राणमास्थितो योगधारणाम् ॥ १२ ॥

तरि मना येया बाहिरिली कडे ।
येयावेयाचि सवे चि साविरयां मोडे ।
हें हृदयाचां डोहीं बुडे ।
तैसें कीजे ॥ ९ ॥

पारि हें तरी चि घडे । जरि संयमांचीं अखंडें ।
सर्व द्वारीं कवाडें । कलासति ॥ ११० ॥
तारि साहाजें मन कोंडलें । हृदयीं चि असैल उगुलें ।
जैसें करचरण मोडलें । परिवरु न संडी ॥ ११ ॥
तैसें चित्त राहलेयां पांडवा । प्राणाचा प्रणवु चि करावा ।
मग तो अनुवृत्तिपंथें आणावा । मूर्ध्निवेन्हीं ॥ १२ ॥
तेथ आकाशीं मीले न मीले । तैसा धरावा साधनबलें ।
जवं मैत्रियाचें मावले । अर्धाबिंब ॥ १३ ॥

ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्मामनुस्मरन् ।
यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिम् ॥ १३ ॥

तवं वोरि तो समिरु । निरालीं कीजे स्थिरु ।
मग लग्नीं जेवि ॐकारु । बिंबिं विलसे ॥ १४ ॥
तैसें ॐ हें स्मरों सरे । आणि तेथ चि प्राणु पूरे ।
मग प्रणवातीत उरे । पूर्ण घन जें ॥ १५ ॥
म्हणौनि प्रणवैकनाम । हें एकाक्षर ब्रह्म ।
जो माझें स्वरूप परम । स्मरतु सांता ॥ १६ ॥
इया परीं त्यजी देहातें । तो त्रिशुद्धी पावे मातें ।
जेया पावणेयां परौतें । आणिक नाहीं ॥ १७ ॥

अनन्यचेताः सततं यो मां स्मरति नित्यशः ।
तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः ॥ १४ ॥

येथ अर्जुना जारि विपायें । तूझां जीवीं ऐसें हान जाये ।
ना हें स्मरण मग होये । काइसेया वारि अंतीं ॥ १८ ॥
इंद्रियां अनुधाडु पडिलेयां । जीविताचें सुख बुडालेयां ।
आंतु बाहिरि उघडलेयां । मृत्युचिन्हें ॥ १९ ॥
तेव्हालि वैसावें चि कवणें । मग कवण निरुंधी करणें ।
तेथ काहाचेनि अंतष्करणें । प्रणवु स्मरावा ॥ १२० ॥

तरि आगा येया ध्वनी । झनें थारा देसि हा मनीं ।
पैं सेविला मीं चि निदानीं । सेवकु होयें ॥ २१ ॥
जे विषयांसि तिलांजुली देउनि । प्रवृत्ति वरि निगडु बाउनि ।
मातें हृदयीं सूनि । भोगिताति ॥ २२ ॥
परि भोगितिया नाराणुका । भेटणें नाहीं क्षुधादिकां ।
तेथ चक्षुरादि रांकां— । चा कवणु पाडु ॥ २३ ॥
ऐसे निरंतर येकावटले । अंतष्करणें मज लिगटले ।
मी चि होउनि आटले । उपासिति ॥ २४ ॥
तेया देहावसान जैं पावे । तैं तिहिं मातें स्मरावें ।
मग मियां जारि पावावें । तरि उपास्ति ते काइसी ॥ २५ ॥
पैं रंक येक अडलेपणें । काकुलती धावां गा धावां झणे ।
तरि तेयाचि ग्लानीं धावणें । न घडे काइ ॥ २६ ॥
आणि भक्तां ही तैसी चि दशा । तरि भक्तिचा ही सोसु काइसा ।
झणौनि हा ध्वनि ऐसा । वाखाणावा ॥ २७ ॥
तिहिं जेव्हलिं मीं स्मरावा । तेव्हलिं स्मरला किं गा पांडवा ।
तो आभारु जीवा । साहावे ना ॥ २८ ॥
तें रिणियेपण देखौनि आंगीं । मी आपुलेया उत्तीर्णत्वा लागि ।
भक्तांची तनुत्यागीं । परिचर्या करीं ॥ २९ ॥
येया देहवैकल्याचा वारा । झणें लागैल येया सकुमारां ।
झणौनि आत्मभावांचां पांजरां । सुयें तेयांतें ॥ १३० ॥
वरि आपुलेया स्मरणाची उपाइली । हींवं ऐसी करीं साउली ।
ऐसेन नित्य बुद्धि सांचली । मि त्यासि आणी ॥ ३१ ॥
झणौनि देहांतिचें जें सांकडें । तें माझेयां एक ही न पडे ।
मीं आपुलेयांतें आपुलिये कडे । सुखें चि आणीं ॥ ३२ ॥

वरिचील देहाची गवसणी फेडूनि ।
आहाच अहंकाराचें रज झाडूनि ।
शुद्ध वासना चि निवडूनि ।
आपणपां मेळवीं ॥ ३३ ॥
आणि तेयांतें तऱ्हैं देहीं । विशेष येकवंकैयेचा ठाओ नाहीं ।
ह्मणौनु अव्हेरुनु करितां काहीं । वियोगु ऐसें नावडे ॥ ३४ ॥
ना तरि देहांतीं चि मियां यावें । मग आपणपें तेयां नेयावें ।
हें इं नाहीं जे स्वभावें । ते आदीं चि मीनले ॥ ३५ ॥
येरि शरीराचां सलीलीं । असतेपण ते साउली ।
वांचूनि चंद्रिका ते ठेली । चंद्रीं चि आहे ॥ ३६ ॥
ऐसेनि जे नित्ययुक्त । तेयांसि सूलभू मी सतंत ।
ह्मणौनि विदेह निश्चित । मी चि होंति ॥ ३७ ॥

मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालयमशाश्वतं ॥
नाप्नुवंति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः ॥ १५ ॥

मग क्लेशतरूची वाडी । तापत्रयाग्नि चि सेगडी ।
जें हें मृत्युकागासि कुरौंडी । सांडिली आहे ॥ ३८ ॥
जें दैन्याचें दूभतें । जें महाभयाचें वाढतें ।
जें सकल दुःखाचें पुरतें । भांडवल गा ॥ ३९ ॥
जें दुर्मतिचें मूल । जें कुकर्माचें फल ।
जें व्यामोहाचें केवल । स्वरूप चि ॥ ४० ॥
जें संसाराचें बैसणें । जें विकाराचें उदाणें ।
जें सकल रोगांसि भाणें । वाढलें आहे ॥ ४१ ॥
जें कालाचें खीचु उसिटा । जें आसेचा आंगवटा ।
जन्ममरणाचा ऊळिवटा । स्वभावें जें ॥ ४२ ॥
जें भूलिचें भरिवं । जें विकल्पाचें ऊतिवं ।
किंबहुना जें पेवं । बिंचुवांचें ॥ ४३ ॥

जें व्याघ्राचें छत्र । जें पण्यांगनेचें मैत्र ।
जें विषयविज्ञानयंत्र । सपूजित ॥ ४४ ॥
जें लावेचा कलवला । निवालेया विषोदकाचा गलाला ।
जे विश्वासु आंगवला । सवंचोराचा ॥ ४५ ॥
जें कोढियाचें खेवं । जें कालसर्पाचें मार्दवं ।
गोरिचें स्वभाव । गायन जें ॥ ४६ ॥
जें वैरियांचा पाहुणरु । जें दुर्जनाचा आदरु ।
हें असो जें सागरु । अनर्थाचा ॥ ४७ ॥
जें स्वप्नें देखिलें स्वप्न । जें मृगजळें सांसिनलें वन ।
जें धूम्ररजाचें गगन । ओललें आहें ॥ ४८ ॥
ऐसें जें हें शरीर । तें ते पुडुतीं न पवती चि नर ।
जे होउनि ठेले अपार । स्वरूप माझें ॥ ४९ ॥

आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्त्तिनोऽर्जुन ।
मामुपेत्य तु कौंतेय पुनर्जन्म न विद्यते ॥ १६ ॥

यन्हवि ब्रह्मपणाचिये ही भडसे । न चुकती चि पुनरावृत्तिचे वलसे ।
परि निवटिलेयाचें जैसें । पोट न दूखे ॥ ५० ॥
ना तरि चेइलेया नंतरें । न बुडिजे स्वप्निचेनि मग पुरें ।
तेवि मातें पातले संसारें । सिंपती चि ना ॥ ५१ ॥

सहस्रयुगपर्यंतमहर्यद्ब्रह्मणोविदुः ।
रात्रिं युगसहस्रांतां तेऽहोरात्रविदो जनाः १७ ॥

यन्हविं जगदक्षराचें सिरें । जें चिरस्थाइयांचिये धूरे ।
ब्रह्मभुवन गा चवरें । लोकाचलाचें ॥ ५२ ॥
जिये गाविंचा पाहारु दियां वेन्हीं ।
येका अमरेंद्राचें आयुष्य न धरी ।
विलौनि पांति उठीं येकसरी ।
चौदा जणाची ॥ ५३ ॥

जैं चौकडिया सहस्तु ज़ायें । तै ठाये ठाॐ वील्हु होये ।
आणि तैसेनि सहस्रें भरियें पाहे । राति जेथ ॥ ५४ ॥
येवढें अहोरात्र जेथिचें । ते न लोटती चि जे भाग्याचे ।
देखति ते स्वर्गिचे । चिरंजीवी ॥ ५५ ॥
येरां सुरगणांची नवाई । विशेष सांघावी एथ काई ।
मुदलां इंद्राची चि दशा पाइं । जें देहाचे चौदा ॥ ५६ ॥

अव्यक्ताद्व्यक्तयः सर्वाः प्रभवंत्यहरागमें ।
राऽयागमे प्रलीयंते तत्रैवाव्यक्तसंज्ञके ॥ १८ ॥

परि ब्रह्मेयाचिया ही पाहारातें । आपुलां डोला देखते ।
आहाति गा तेयांतें । अहोरात्रविद ह्मणिपे ॥ ५७ ॥
तिये ब्रह्मभवनीं जेव्हालिं पाहे । तेव्हालिं गणना केंहिं न माये ।
ऐसें अव्यक्ताचें होये । व्यक्त विश्व ॥ ५८ ॥
पुडुतीं देहाची चौपाहारो फोटे । आणि हा आकारसमुद्रु आटे ।
पाठिं तैसा चि मग पाहाटे । भरों लागे ॥ ५९ ॥

भूतग्रामः स एवायं भूत्वा भूत्वा प्रलीयते ।
राऽयागमेऽवशः पार्थ प्रभवत्यहरागमे ॥ १९ ॥

शारदियेचां प्रवेशीं । अभ्रें जिरति आकाशीं ।
मग ग्रीष्मांतीं जैसीं । निगति पुडुतीं ॥ १६० ॥
तैसी ब्रह्मदिनांचिये आदिं । इये भूतसृष्टिची मांदी ।
मिळे जवं सहस्रावधी । निमति युगें ॥ ६१ ॥
पाठिं रात्रिचा अवसरु होये । आणि विश्व हें अव्यक्तीं लया जाये ।
तो ही युगसहस्तु मोटका पाहे । आणि तैसें चि रचे ॥ ६२ ॥

परस्तस्मात्तु भावोऽन्योऽव्यक्तो व्यक्तात्सनातनः ।
यः स सर्वेषु भूतेषु नश्यत्सु न विनश्यति ॥ २० ॥

हें सांघावेया काये उपपत्ती । जें जगाचा प्रळयो संभूति ।
इवें ब्रह्मभुवनिचिया होंति । अहोरात्रां माझि ॥ ६३ ॥

कैसें थोरिवेचें मान पाहे पां । तें सृष्टिबीजांचा होये कि सांटपा ।
परि पुनरावृत्तिचेया मापा । सीग जाले ॥ ६४ ॥
यन्हवि त्रैलोक्य हें धनुर्द्धरा । तिये गाविंचा गा पसारा ।
नव्हे दीनोदयीं एकसरा । मांडतसे ॥ ६५ ॥
पाठिं रात्रिचा समो पावे । आणि आपैसेया चि सांटवे ।
ह्मणिपे जेथिचें तेथ स्वभावें । साम्यासि ये ॥ ६६ ॥
जैसें वृक्षपण बीजासि आलें । कां मेघ हे गगनीं जाले ।
तैसें अनेकत्व जेथ सामावलें । तें साम्य ह्मणिपे ॥ ६७ ॥
तेथें समविषम न दिसे काहीं । ह्मणुनि भूतें हे भाष नाहिं ।
जेवि दूध चि जालेयां दहीं । नामरूप जाये ॥ ६८ ॥
तेवि आकारलोपा सरिसें । जगाचें जगपण भ्रंशे ।
परि जेथ जालें तें जैसें । तैसें चि उरे ॥ ६९ ॥
तें तेया नावें सहजें अव्यक्त । आणि आकारवेले तें चि होये व्यक्त ।
हें येकातव एक सूचत । येन्हवि तारि नाहीं ॥ ७० ॥
जैसीं आटलेयां स्वरूपें । आटलेपणातें खोटि ह्मणिपे ।
पुढुतीं तो घनाकारु हारपे । जेन्हालिं अलंकार होंति ॥ ७१ ॥
इयें दोन्हीं जैसीं होणीं । एकी साक्षिभूतें सुवर्णीं ।
तैसी व्यक्ताव्यक्ताची कडसणी । वस्तु चि ठाइं ॥ ७२ ॥
तें तारि व्यक्त ना अव्यक्त । निंत्य ना नाशवंत ।
येयां दोहीं भावां अतीत । अनादिसिद्ध ॥ ७३ ॥
जें हें विश्व चि होउनि असे । पारि विश्वपणें नाशलेंनि नशे ।
आखरें पूसिलेयां न पूसे । अर्थु जैसा ॥ ७४ ॥
पाहे पां तरंग तारि होंत जांते । पारि तेथें उदक तें अखंड असतें ।
तेवि भूतभावीं नाशवंत । अविनाश जें ॥ ७५ ॥
ना तारि आटतिये अलंकारीं । नाटतें कनक आहे जियापरीं ।
तेवि मरतिये जीवाकारीं । अमर जें आहे ॥ ७६ ॥

अव्यक्तोऽक्षर इत्युक्तस्तमाहुः परमां गतिम् ।
यं प्राप्य न निवर्तंते तद्धाम परंम मम ॥ २१ ॥

जेयातें अव्यक्त ह्मणों ये कोडें । ह्मणतां स्तुति हें ऐसे नावडे ।
जे मना बुद्धी न संपडे । ह्मणौनियां ॥ ७७ ॥
आणि आकारा आलेयां जेयाचें । निराकारपण न वचे ।
आकारलोपीं न विसंचे । नित्यता गा ॥ ७८ ॥
ह्मणौनि अक्षर जें ह्मणिजे । तेविं चि ह्मणतां बोधु ही उपजे ।
तेया परौता पैसु न देखिजे । येया लागि परमगति जें ॥७९॥

पुरुषः स परः पार्थ भक्त्या लभ्यस्त्वनन्यया ।
यस्यांतःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततम् ॥ २२ ॥

पैं आघवां इहीं देहपूरीं । आहे निदैलेयाचिया परीं ।
जे व्यापारु करवी ना करी । ह्मणौनियां ॥ ८० ॥
यन्हविं शरीरीं चेष्टां । माझि येकि ही न ठके गा सूभटा ।
दाहीं इंद्रियांचिया वाटा । वाहाति चि आथि ॥ ८१ ॥
उकलु विषयांचिया पेंठा । होंत मनाचां चौहटां ।
तो सुखदुःखाचा राजवंटा । भितरा ही पावे ॥ ८२ ॥
पारि तें राऊ पौढलेयां सुखें । जैसा देशिचा व्यापारु न ठके ।
प्रजा आपुलेनि अभिलाखें । करित चि असे ॥ ८३ ॥
तैसें बुद्धिचें हान जाणणें । कां मनाचें घेणें देणें ।
इंद्रियांचें करणें । स्फुरण वायुचें ॥ ८४ ॥
हे देहक्रिया आघवी । न करवितां होये बरवी ।
जैसा नचलतेनि रवी । लोकु चले ॥ ८५ ॥
अर्जुना तया परीं । सूतला आहे शरीरीं ।
ह्मणौनि पुरुषु गा अवधारीं । ह्मणिपे जेयातें ॥ ८६ ॥
आणि प्रकृती पतिव्रते । पडिला येकपत्निव्रतें ।
येणें हीं कारणें जेयातें । पुरुषु ह्मणों ये ॥ ८७ ॥

पैं येया वेदांचे बौहसपण । देखे चि ना जेयाचें आंगण ।
हें गगनाचें पांगुरण । होये देखों ॥ ८८ ॥
ऐसें जाणौनि योगीश्वर । जयातें ह्मणति परात्पर ।
जें अनन्य गतिचें घर । गिवसित ये ॥ ८९ ॥
जें तनुवाचाचित्तें । नाइकति दूजेयाचिये गोठितें ।
तेयां येकनिष्ठांचें पीक तें । सुक्षेत्र जें ॥ १९० ॥
हें त्रैलोक्य चि पुरुषोत्तमु । ऐसा साचु जेयांचा मनोधर्मु ।
तेयां आस्तिकां जें आश्रमु । पांडवा गा ॥ ९१ ॥
जें निगर्वाचें गोरव । निर्गुणाची जाणिव ।
सुखाची राणिव । निराशांसि ॥ ९२ ॥
जें संतोषियां वाढलें ताट । जें अचिंतें अनाथांचें पोट ।
भक्ति उजू वाट । जेया गावां ॥ ९३ ॥
हें येकैक सांघौनि वायां । काइ फार करुं धनंजया ।
पैं गेलेयां जेया ठाया । ठाउ चि होइजे ॥ ९४ ॥
हिंवांचिया झुलुका । जैसें हिंवं चि पडे उष्णोदका ।
कां समोर जालेयां अर्का । तम प्रकाशु होये ॥ ९५ ॥
तैसा संसारु जेया गावां । गेला सांता पांडवा ।
होउनि ठाके आघवा । मोक्षाचा चि ॥ ९६ ॥
मैग अग्नी माझि आलें । जैसें इंधन चि अग्नि जालें ।
पाठिं न निवडे चि काहीं केलें काष्ठापण ॥ ९७ ॥
ना तरि साखरेचा माघौता । बुद्धिमंतपणें हीं करितां ।
परि ऊंसु नव्हे चि पांडुसुता । जिया परीं ॥ ९८ ॥
लोहाचें कनक जालें । हें येकें चि परिसें केलें ।
आतां आणिकु कैंचा जो गेलें । लोहत्व आणी ॥ ९९ ॥
ह्मणौनि तूप होउनि माघौतें । जेवि दूधपणां नैये चि निरुतें ।
तेवि पावौनियां जेयातें । पुनरावृत्ति नाहीं ॥ २०० ॥

तें गा माझें परम । साचोकारें निजधाम ।
हें आंतुवट तुज वर्म । दाविजत असे ॥ १ ॥

यत्र काले त्वनावृत्तिमावृत्तिं चैव योगिनः ।
प्रयाता यांति तं कालं वक्ष्यामि भरतर्षभ ॥ २३ ॥

तेविं चि आणिकें प्रकारें । हें जाणतां आहे सोपारें ।
तरि देह सांडितेनि अवसरें । जेथ मिळति योगी ॥ २ ॥
अथवा अवचटें ऐसें ही घडे । अनवसरें देह सांडे ।
तैं माघौतें येणें पडे । देहासि चि ॥ ३ ॥
ह्मणौनि काळशुद्धी जरि ठेविति । तरि ठेवित खेंउ ब्रह्म चि होति ।
यन्हविं अकाळें तरि येंति । संसारा पुडुतीं ॥ ४ ॥
ऐसें सायुज्य आणि पुनरावृत्ति । इयें दोन्हीं अवसरा आधीनें आहाति ।
तो चि अवसरु तुज प्रति । प्रसंगें सांघों ॥ ५ ॥

अग्निर्ज्योतिरहः शुक्लः षण्मासा उत्तरायणम् ।
तत्र प्रयाता गच्छंति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः ॥ २४ ॥

तरि आइकें गा सुभटा । पातलेंयां मरणाचा माजिवटा ।
पांच ही आपुलालिया वाटा । निगति आंतीं ॥ ६ ॥
ऐसां वरिपडिलां प्रयाणकाळीं । बुद्धितें कां भ्रमुनि गीळी ।
स्मृति नोहे आंधळी । न मरे मन ॥ ७ ॥
हा चेतनावर्गू चि आघवा । मरणीं असे टवटवा ।
परि अनुभवलेया ब्रह्मभावा । गवसणी होउनि ॥ ८ ॥
ऐसा सावधु हा समवाउ । आणि निर्वाणवेन्हीं निर्वाहो ।
हें तरी चि घडे जरि सावाउ । अग्निचा आथि ॥ ९ ॥
पाहे पां वारेनि कां उदकें । जैं दीवेयाचें दीवेपण झांके ।
तैं असती चि काइ देखे । दीठि आपुली ॥ २१० ॥
तैसें देहांतिचेनि विषमवातें । देह आंतुबाहिरि श्लेष्मु आते
तेणें विझौनि जाये उदितें । अग्निचें जेन्हां ॥ ११ ॥

तेव्हलि प्राणासि प्राणु नाहीं । तेथ बुद्धि असौनि करील काइ ।
ह्मणौनि अग्नि विण देहीं । चेतना न थरे ॥ १२ ॥
आगा देहिंचा अग्नि जारि गेला । तरि तें देह नोहे तो चि खलु बोला।
वायां आयुष्य वेलु आपुला । आंधारां गिवसी ॥ १३ ॥
आणि मागील स्मरण आघवें ।
तें तेणें अवसरें सरिसें सांभालावें ।
मग देह तेजूनि मिलावें ।
स्वरूपीं किं ॥ १४ ॥
तवं तेया श्लेष्माचां चिखलीं । चेतना चि बुडौनि गेली ।
येथ मागिल पुढैलि ठेली । आठवण सहाजें ॥ १५ ॥
ह्मणौनि आदिं चि जो अभ्यासु केला ।
तो मरण नैयंतां निमौनि गेला ।
जैसें ठेवणें नेदखतां माल्हवला ।
दीपु हातिंचा ॥ १६ ॥
आतां असो हें सकल । जाण पां ज्ञानासि अग्नि मूल ।
तेया अग्निचें प्रयाणीं बल । संपूर्ण आथि ॥ १७ ॥
आंतु अग्निर्ज्योतिचा प्रकाशु । बाहिरि शुक्लपक्षु परि दिवसु ।
आणि सां मासां माझि मासु । उत्तरायणां ॥ १८ ॥
ऐसेया समा योगाची निरुती । लाहुनि जे देह ठेविंति ।
ते ब्रह्मविद होंति । परब्रह्म ॥ १९ ॥
अवधारिं गा धनुर्द्धरा । येथ थोर सामर्थ्य येया अवसरा ।
तेविं चि हा उजू मार्गु स्वपुरा । येयावेया ॥ २२० ॥
येथ अग्नि हें पहिलें पैयारें । ज्योतिर्मय हें दुसरें ।
दिवसा जाणैं तिसरें । चौथा शुक्लपक्षु ॥ २१ ॥
आणि सामास उत्तरायण । तें वरिचिल गा सोपान ।
येणें सायुज्यसिद्धिसदन । पावंति योगी ॥ २२ ॥

हा उत्तमु काळु जाणिजे । येयातें चि अर्चिरमार्गु ह्मणिजे ।
आतां अकाळु तो ही साहाजें । सांघौनि आइकैं ॥ २३ ॥

धूमो रात्रिस्तथा कृष्णः षण्मासा दक्षिणायनम् ।
तत्र चांद्रमसं ज्योतिर्योगी प्राप्य निवर्तते ॥ २५ ॥

तरि प्रयाणाचेनि अवसरें । वात श्लेष्मु सुभरें ।
तेणें अंतष्करणें आंधारें । कोंदौनि ठाके ॥ २४ ॥
सर्वेंद्रियां लांकुड पडे । स्मृति भ्रमा माझि बुडे ।
मन होये वेडें । कोंडे प्राणु ॥ २५ ॥
अग्निचें अग्निपण जाये । मग तो धूमिचा आघवा होये ।
तेणें चेतना गवली ठाये । शरीरिंची ॥ २६ ॥
जैसें चंद्रा आड आभाळ । सदट दाटे सजल ।
मग गडद नां उजल । ऐसें झावळें होये ॥ २७ ॥
कां मरे ना सावध । ऐसें जीविता पडे स्तब्ध ।
आयुष्यमरणाची मर्याद— । मेळें टाकी ॥ २८ ॥
ऐसी मनीं बुद्धि करणीं । सुभति धूमाकुलाचीं कोंडणीं ।
जेथ जन्में जोडिलिये वाहाणीं । युग चि बुडे ॥ २९ ॥
हां गा हातिचें जेव्हालिं जाये ।
तेव्हाळि आणिका लाभाची गोठि कें आहे ।
ह्मणौनि प्रयाणीं तवं होये ।
येतुली दशा ॥ २३० ॥
आणि देहांतु ऐसी स्थिति । बाहिरि कृष्णपक्षु वरि राति ।
आणि सा मास ते ही वोडवति । दक्षिणायन ॥ ३१ ॥
इयें पुनरावृत्तिचीं घराणीं । आघवीं येकावटति जेयाचां प्रयाणीं ।
तो स्वरूपसिद्धिची काहाणी । कैसेनि आइके ॥ ३२ ॥
ऐसा जेयाचें देह पडे । योगी ह्मणौनि चंद्रु वेन्हीं जाणें घडे ।
मग तेथौनु माघौता बहुडे । संसारा ये ॥ ३३ ॥

आणि अकालु जो पांडवा । ह्मणितला तो हा जाणावा ।
आणि हा चि धूम्रमार्गु गावां । पुनरावृत्तिचेया ॥ ३४ ॥
येक अर्चिरामार्गु । तो वसता आणि आसलगु ।
साविया स्वस्थु चांगु । निवृत्ति वेन्हीं ॥ ३५ ॥

शुक्लकृष्णे गती ह्येते जगतः शाश्वते मते ।
एकया यात्यनावृत्तिमन्ययावर्तते पुनः ॥ २६ ॥

ऐसिया अनादि इया दोन्हीं वाटा । येकि उजू येकि अन्हांटा ।
ह्मणौनि बुद्धिपूर्वक सूभटा । दाविलिया तुज ॥ ३६ ॥
कां जे मार्ग अमार्ग देखावे । साच लटकें ओलखावें ।
हिताहित जाणावें । हिता चि लागि ॥ ३७ ॥
पाहे पां नाव देखतां बरवी । कोण्हें आड घाली काइ अथावीं ।
कां सुपंथु जाणौनि अडवीं । रिगत असे ॥ ३८ ॥
जो विष अमृतें ओलखे । तो अमृत काइ सांडूं शके ।
तेवि उजू वाट देखे । तो अन्हाटेनि न वचे ॥ ३९ ॥
ह्मणौनि गा फुडे । पारिखावें खरें कुडें ।
पारिखिलें तरि न पडे । अखरें कहीं ॥ २४० ॥
येन्हवि देहांतीं थोर विषम । येयां मार्गीचें आहे संभ्रम ।
जन्में अभ्यसिलेयाचें हें काम । जाईल वायां ॥ ४१ ॥
जरि अर्चिरामार्गु चूकलेयां । अवचटें धूम्रपथि च पडिलेयां ।
तरि संसारपांती जूंतलेयां । भवंतां चि असावें ॥ ४२ ॥
हे सायास देखां मोटे । आतां कैसेनि पां येकोल फीटे ।
ह्मणौनि योगीं मार्ग गोमटे । शोधिले दोन्हीं ॥ ४३ ॥
तवं एकें ब्रह्मत्वा जाइजे । आणि एकें पुनरावृत्ती येइजे ।
परि दैवगत्या जो लाहिजे । देहांतीं जेणें ॥ ४४ ॥

नैते सृती पार्थ जानन्योगी मुह्यति कश्चन ।
तस्मात्सर्वेषु कालेषु योगयुक्तो भवार्जुन ॥ २७ ॥

तेव्हळि ह्मणितलें हें नव्हे । वायां अवचटें काइ पावे ।
देह जाउनु वस्तु होआवें । मार्गें किं ॥ ४५ ॥
तारि आतां देह असो अथवा जाओ । आह्मीं तंव वस्तू चि केवळ आहों ।
कां दोरी सर्पत्व वाओ । दोराचिया कडौनि ॥ ४६ ॥
मज तरंगपण असे कां नसे । ऐसें उदकासि काहीं प्रतिभासे ।
तें भले तेव्हां जैसें तैसें । उदक चि किं ॥ ४७ ॥
तरंगाकारें न जन्मे चि । ना तरंगलोपे नाशे चि ।
तेवि विदेह जे देहें चि । वस्तु जाले ॥ ४८ ॥
आतां शरीराचें जेयाचां ठांइं । अडिनावं हीं उरलें नाहीं ।
तारि कोणें काळें काइ । निमे तें पाहे पां ॥ ४९ ॥
मग मार्ग ते काइसेया शोधावे । कवणें कोठूनि कें जावें ।
जारि देशकालादि आघवें । आपणपां चि असिजे ॥ २५० ॥
आणिक हां गा घटु जेव्हाळिं फूटे ।
तेव्हां तेथिचें आकाश लागे काइ येकी वाटे ।
मग वाटा लागे तारि गगना भेटे ।
येऱ्हवि चूके ॥ ५१ ॥
पाहे पां ऐसें हान आहे । किं तो आकारु चि ह्मणें जाये ।
येर गगन तें गगनीं चि आहे । घटत्वा ही आदीं ॥ ५२ ॥
ऐसेया बोधाचेनि सुरवाडें । मार्गामार्गिचें सांकडें ।
तेयां सोहंसिद्धां न पडे । योगियांसि ॥ ५३ ॥
येया कारणें पांडुसुता । तुवां होआवें गा योगयुक्तां ।
येतुलेनि सर्वकाळीं साम्यता । आपणपां येईल ॥ ५४ ॥
मग भले तेथ भले तेथवां । देहबंधु असो अथवा जावा ।
पारि अबंधा नित्यभावा । विघडु नाहीं ॥ ५५ ॥
तो कल्पादि जन्मां नांगवे । आणि कल्पांतीं मरणा नाझवे ।
माझि स्वर्गसंसाराचेनि लाघवें । झांकवेना ॥ ५६ ॥

येणें बोधें जो योगिया होये । तेयासि यया बोधाचें नीटपण आहे ।
कां जें भागातें पेलुनि पाएं । निजरूपा ये ॥ ५७ ॥
पैं या इंद्रादिकां देवां । जियां सर्वस्वें गाजति राणिवा ।
तें सांडणें मानुनि पांडवा । डावली जो ॥ ९८ ॥

वेदेषु यज्ञेषु तपस्सु चैव दानेषु यत्पुण्यफलं प्रदिष्टम् ।
अत्येति तत्सर्वमिदं विदित्वा योगी परं स्थानमुपैति चाद्यम् ॥२८॥

जऱ्हीं वेदाध्ययनाचें जालें । अथवा यज्ञाचें सेत चि पीकलें ।
कां तपोदानाचें जोडलें । सर्वस्व हानं जें ॥ ५९ ॥
तेयां आघवेयां चि पुण्यांचा मेला ।
भार आतौनि जेया ये फला ।
जें परब्रह्म निर्मला ।
साठिं सरे ॥ २६० ॥
जें वीटे ना सरे । भोगितेयाचेनि पवाडें पूरे ।
पुडुतीं महासुखाचें सोइरें । भाऊंड चि पां ॥ २६१ ॥
जें नित्यानंदाचेनि मानें । उपमेचा काटालां न दिसे सानें ।
पाहे पां वेदयज्ञादिसाधनें जेया सुखा ॥ ६२ ॥
ऐसें दृष्ट चि सुखपणें । जेयासि अदृष्टाचे बैसणें ।
जें शतमखीं हीं आंवगणें । नव्हे चि येकां ॥ ६३ ॥
तेयातें योगीश्वर अलौकिकें । दीठिचेनि हातुकें ।
अनुमानिति कवतिकें । तवं हलुवट आवडे ॥ ६४ ॥
मग तेया चि सुखाची किरीटी । करूनियां गा पाउटी ।
परब्रह्माचिये पाटीं आरूढति ॥ ६५ ॥
ऐसें चराचरैक्यभाग्य । जें ब्रह्मेशां आराधनायोग्य ।
जें योगियांचें भोग्य । भोगधन जो ॥ ६६ ॥
जो सकलकलांची कला । जो परमानंदाचा पूतला ।
जो जीवांचा जीवाला । विश्वाचेया ॥ ६७

जो सर्वज्ञतेचा ओलावा । जो यादवकुळिचा कुळदिवा ।
तो कृष्णु जी पांडवा । प्रतिबोलिला ॥ ६८ ॥
ऐसा कुरुक्षेत्रिचा वृत्तांतु । संजयो रायासि असे सांगतु ।
ते परियसां पुढां मातु । म्हणे ज्ञानदेव निवृत्तिचा ॥ २६९ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे परब्रह्मयोगो नाम
अष्टमोऽध्यायः ॥

॥ श्रीसर्वात्मकहरिगुरुशिवार्पणमस्तु ॥

ज्ञानेश्वरी

अध्याय नववा

श्रीगणेशायनमः ॥

तरि अवधान एकलें देइजे । मग सर्वसुखासि पात्र होइजे ।
हें प्रतिज्ञोत्तर माझें । उघड आइका ॥ १ ॥
परि प्रौढि न बोलें हो जी । तुह्मां सर्वज्ञाचां समाजीं ।
देयां अवधान ह्मणे हे माझी । विनवणी सलगी ॥ २ ॥
कां जे ललेयाचे लळे सरति । मनोरथाचें मनोरें पुरति ।
जरि माहेरें श्रीमंतें होंति । तुह्मा ऐसीं ॥ ३ ॥
तुमचेया दीठिवेयाचिये खोले । सांसिनले प्रसन्नतेचे मळे ।
ते सावली देखौनि लोले । श्रांतु जी मी ॥ ४ ॥
तुह्मीं सुखामृताचे डोहो । ह्मणौनि आपुलिया सवें वोल्हावौं लाहों ।
आणि एथ ही सलगि करुं जरि बीहों । तरि निवों कें पां ॥ ५ ॥
आणि बालक बोबडां बोलीं । कां वांकुडा विचुकी पाउली ।
चोज करूनि माउली । रिझवी । जेवि ॥ ६ ॥
तेवि तुह्मां संतांचा पढियो । कैसेनि तन्हीं आम्हावरि हो ।
इया बहुवा अलुकी जी आहों । सलगि करित ॥ ७ ॥
वांचूनि माझिये बोलतिये योग्यते । सर्वज्ञ भवादृश श्रोते ।
काइ धडेयावरि सारस्वतें । पढों सिकिजे ॥ ८ ॥

अवधारां आवडे तेसणा धुंधुरु । परि महातेजीं न मिरवे काइ करूं ।
अमृताचां ताटीं वोगरुं । ऐसिं रसोयें कैंचीं ॥ ९ ॥
हां हो हिमकरा वीजणे । किं नादापुढां आइकवणें ।
लेणेयांसि हें लेणें । केहीं आहे ॥ १० ॥
सांघां परिमळें काइ तुरुंबावें । सागरें कवणी ठांइं नाहावें ।
हें गगन चि अडे आघवें । ऐसा पवाडु कैंचा ॥ ११ ॥
तैसें तुमचें अवधान धाए । आणि ह्मणो हें देखों होये ।
ऐसें वक्तृत्व कवणातें आहे । विचारिजो ॥ १२ ॥
तन्हीं विश्व प्रकाशितेया गभस्ती । हाथिवेनि किजे काइ आरति ।
कीं चूळोदकें अपांपती । अर्घ्यु न दीजे ॥ १३ ॥
प्रभू तुह्मी महेशाचिया मूर्ती । आणि मीं दुबळा अर्चितसें भक्ति ।
ह्मणौनि बोलु जन्हीं गंगावती । तन्हीं स्वीकराल ॥ १४ ॥
बाल बापाचां ताटीं रिगे ।
रिघौनि बापातें चि जेवउं लागे ।
किं तो संतोषाचेनि वेगें ।
मुख ओडवी ॥ १५ ॥
तैसा मीं जन्हीं तुह्माप्रति । चावटे करितसें बालमती ।
तन्हीं तुह्मीं संतोषिजे ऐसी चि जाति । स्नेहाचि एया ॥ १६ ॥
आणि तेणें आपुलेपणाचेनि मोहें ।
तुह्मीं संत घेतले आहा बौहें ।
ह्मणौनि केलिये सलगिचा नोहे ।
भारु तुह्मां ॥ १७ ॥
आहो तान्हेयांची लागे झटे ।
तरि तेणें अधिकें चि पान्हा फूटे ।
रोसें प्रेम दूणावटे ।
पढियंतेयाचेनि ॥ १८ ॥

म्हणौनि मज लेंकुरुवाचेनि बोलें । तुमचें कृपालुपण निंदैलें ।
चेइलें हें जी जाणावलें । एया लागि बोलिलां ॥ १९ ॥
यऱ्हविं चांदिणें पिकविजत आहे काइ चेंपणीं ।
किं वारेया घापत आहाति वाणीं ।
हां हो गगना गवसणी ।
गुंफिजतसे ॥ २० ॥
आइकां पाणीं बोथिजवावें न लगे ।
नवनीतीं माथुला न लगे ।
लाजिलों वाखाणुं न निगे ।
देखौनि जेयातें ॥ २१ ॥
हें असो शब्दब्रह्म जियें बाजे । शब्दु मावललेयां निवांत निदिजे ।
तो गीतार्थु मऱ्हाटिया बोलिजे । हा पाडु काइ ॥ २२ ॥
पारि ऐसा ही मज धिंवसा । तो पुडुतीं एया चि एकी आशा ।
जें धीटीवं करूनि भवादृशां । पढियंतेयां होआवें ॥ २३ ॥
तारि आतां चंद्रापासौनि निववितें । जें अमृता ही ह्रूनि जिववितें ।
तेणें अवधानें कीजो वाढतें । मनोरथां माझेया ॥ २४
कां जैं दीठिवा तुमचा वर्षे । तैं सकलार्थसिद्धी मति पीके ।
एऱ्हविं कोंभैला उन्मेखु सुके । जारि उदास तुह्मीं ॥ २५ ॥
साहाजें तऱ्हीं अवधारा । वक्तृत्वा अवधानाचा होये चारा ।
तैं दोंदें पेलति अक्षरां । प्रमेयाचिं ॥ २६ ॥
अर्थु बोलाची वाट न पाहे । तेथ अभप्राउ चि अभिप्रायातें विये ।
भावांचा फुल्लौरा होंतु जाये । मती वारि ॥ २७ ॥
म्हणौनि संवादाचा सुवाउ ढले । तारि ह्रदयाकाश सारस्वतें उल्हे ।
श्रोता दुश्चिता तारि वितुले । मांडला रसु ॥ २८ ॥
आहो चंद्रकांतु द्रवता किरु होये । पारि ते हातवटी चंद्रिं किं आहे ।
म्हणौनि वक्ता चि वक्ता न्हवे । श्रोतेंवि विण ॥ २९ ॥

परि आतां आमुतें गोडां करावें ।
ऐसें तांदुळिं काइसेयां विनवावें ।
साईखेडेनि कां प्रार्थावें ।
सूत्रधारातें ॥ ३० ॥
तो काइ बाउलेयांचां काजा नाचवी ।
किं आपुलिये जाणिवेची कला वाढवी ।
ह्मणौनि आह्मां येया ठेवाठेवी ।
काइ काज ॥ ३१ ॥
तवं गुरु ह्मणति काइ जालें । हें समस्त ही आह्मां पातलें ।
परि आतां सांघैं जें बोलिलें । नारायणें ॥ ३२ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

इदं तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्याम्यनसूयवे ।
ज्ञानं विज्ञानसहितं यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १ ॥

एथ संतोखेंसीं निवृत्तिदासें । जी ह्मणौनि उल्हासें
अवधारां कृष्णु ऐसें । बोलते जाले ॥ ३३ ॥
अर्जुना हें चि बीज । पुडुतीं सांघिजैल तूज ।
जें अतष्करणिचें गुज । जिवाचिये ॥ ३४ ॥
एणें मानें जिवाचें हियें फोडावें ।
मग गुज कां पां मज सांघावें ।
ऐसें काहीं स्वभावें ।
कल्पिसि जारि ॥ ३५ ॥
तरि परियसैं प्राज्ञा । तूं आस्थेची संज्ञा ।
बोलिलिये गोठी अवज्ञा । नेणसि करुं ॥ ३६ ॥
ह्मणौनि गूढपण आपुलें मोडो । वरि बोलणें हीं बोलावें घडो ।
परि आमचिये जीविचें पडो । तूझां जीविं ॥ ३७ ॥

आगा थानीं कीरु दूध गूढ ।
परि थानासी चि न्हवे किं गोड ।
ह्मणौनि सरो कां सेवितेयाची चाड ।
जरि अनन्यु मिळे ।। ३८ ।।
मूडांह्नूनि बिं काढिलें । मग निरोलिलिये भुइं पाखिरिलें ।
तरि तें सांडीविखुरी गेलें । ह्मणों ये काइ ।। ३९ ।।
एया लागि सुमनु आणि शुद्धमति ।
जो अनिंदकु आणि अनन्यगति ।
पैं गोप्य परि तेया प्रति ।
चावलिजे ।। ४० ।।
तरि प्रस्तुत आतां गुणीं इहीं । तुज वांचूनि आनु नाहीं ।
ह्मणौनि गुज तऱ्हीं तुझां ठांइं । लपौं नैए ।। ४१ ।।
आतां केती नावां नावां गूज ।
ह्मणतां कानडें हान आवडैल तुज ।
तरि सांघौनि ज्ञान सहज ।
विज्ञानेंसीं ।। ४२ ।।
परि तें चि ऐसेनि निवाडें । जैसें भांसळलें खरें कुडें ।
मग काढिजति फाडे । वरि पारिखौनियां ।। ४३ ।।
कां चांचोडाचेनि सांडसें । खांडिजे पयपाणी राजहंसें ।
तुज ज्ञानविज्ञान तैसें । वांटूनि देऊं ।। ४४ ।।
मग वारेयाचां धारसां । पडिला कोंडा नुरे चि जैसा ।
आणि अवकणाचा आपैसा । राशि जोडे ।। ४५ ।।
तैसी जे विवंचना जाणितलेया चि साठिं ।
संसारू चि संसाराचिया गांठी ।
लाउनि बैसवी पाटिं ।
मोक्षश्रियेचां ।। ४६ ।।

जेयां जाणणेया विद्यांचां गावीं । गुरुत्वाची आचार्यपदवी ।
जें सकळ गुह्यां गोसांवि । पवित्रां राउ ॥ ४७ ॥
आणि धर्माचें निजधाम । तेविं चि उत्तमाचें उत्तम ।
जेया येतां नाहीं काम । जन्मांतराचें ॥ ४८ ॥
मोटकें गुरुमुखिं उदैजत दीसे ।
आणि हृदयीं स्वयंभ चि असे जैसें ।
प्रत्यक्ष फावों लागे तैसें ।
आपैसेया ॥ ४९ ॥
तेविं चि पैं गा सुखाचां पाउटीं । चढतां येइजे एया भेटी ।
मग भेटलेयां कीर मीठी । भोगणेयां हीं पडे ॥ ५० ॥
परि भोगाचिये अइली कडे मेरे ।
चित्त उभें ठेलें चि सुखा भरे ।
ऐसें सुलभ आणि सोपारें ।
बरि परब्रह्म ॥ ५१ ॥

राजविद्या राजगुह्यं पवित्रमिदमुत्तमम् ।
प्रत्यक्षावगमं धर्म्यं सुसुखं कर्तुमव्ययम् ॥ २ ॥

तेविं चि पैं गा आणिक ही एक येयाचें ।
जें हातां आलें तरि न वचे ।
आणि अनुभवितां कहीं न वेचे ।
बरि वीटे ही नां ॥ ५२ ॥
एथ जरि तार्किका । ऐसी हान घेसी शंका ।
नां येवढी वस्तु हे लोका । उरली केवि पां ॥ ५३ ॥
तरि पवित्र होये आणि रम्य ।
तेविं चि सुखोपायें चि अवगम्य ।
आणि स्वयं सुख परि धर्म्य ।
बरि आपणपां जोडे ॥ ५४ ॥

ऐसा आघवा चि सुखाडु आहे । तरि जना केवि पां उरो लाहे ।
हा शंकेचा ठाउ॰ किर होये । परि ते न करावी आइकें ॥ ५५ ॥

अश्रद्दधानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परंतप ।
अप्राप्य मां निवर्तंते मृत्युसंसारवर्त्मनि ॥ ३ ॥

पाहे पां दूध पवित्र आणि गोड ।
पासिं चि त्वचेचिया पदरासि आड ।
परि ते अव्हेरूनि ते मूड ।
अशुद्ध काइ नेघति ॥ ५६ ॥
कां कमलकंदा आणि दर्दुरीं । नांदणुक तरि येका चि घरीं ।
परि पराग सेविजे भ्रमरीं । एरीं चिखलु चि उरे ॥ ५७ ॥
ना तरि निदेवांचां परिवरीं । लोही रुतलिया आहाति सहस्रवेरी ।
परि ते तेथें असौनि उपवास चि करी अथवा दरिद्रें जिये ॥ ५८ ॥
तैसा हृदयीं आंतु मीं धर्मु । असतां सर्व सुखांचा आरामु ।
किं भ्रांतांसि कामु । विषयां वरि ॥ ५९ ॥
बहू मृगजळ देखौनि डोळां । थूंकिला अमृताचा गीळितां गळाळा ।
तोडिला परिसु बांधला गळां । शुक्तिलाभें ॥ ६० ॥
तैसीं अहंममतेचिया लंहिदवडी । मातें न पवति चि बापुडीं ।
ह्मणौनि जन्ममरणाची दूथडी । डहुलतें ठेलीं ॥ ६१ ॥

मया ततमिदं सर्वं जगदव्यक्तमूर्तिना ।
मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाऽहं तेष्ववस्थितः ॥ ४ ॥

यऱ्हवि मी तरि कैसा । मुख प्रति भानु कां जैसा ।
केहिं न दिसें नसें ऐसा । वाणिचा नोहे ॥ ६२ ॥
माझेया विस्तारपणें नावें । हें जग चि नव्हे आघवें ।
जैसें दूध मुरालें स्वभावें । तरि तें चि दधि ॥ ६३ ॥
कां बीज चि जालें तरु । अथवा भांगार तें अलंकारु ।
तैसा मज एकाचा विस्तारु । तें हें जग ॥ ६४ ॥

हें असो अव्यक्तपण थिनलें ।
मग तें चि विश्वाकारें उथिजलें ।
तैसें अमूर्त मूर्त मियां विस्तारलें ।
त्रैलोक्य जाणें ॥ ६५ ॥
महदादि देहांतें । इयें अशेषें हीं भूतें ।
पैं माझां ठांइं बिंबतें । जैसे जलिं फेन ॥ ६६ ॥
परि तेया फेना आंतु पांतां । जेवि जल न दिसे पांडुसुता ।
ना तरि स्वप्निची अनेकता । चेइलेयां नोहिजे ॥ ६७ ॥
तैसीं जियें भूतें माझां ठांइं । बिंब तें तेया माझि मीं नाहिं ।
इया चि उपपत्ती तुज पाइं । सांघितलिया मागां ॥ ६८ ॥

न च मत्स्थानि भूतानि पश्य मे योगमैश्वरम् ।
भूतभृन्न च भूतस्थो ममात्मा भूतभावनः ॥ ५ ॥

ह्मणौनि बोलिलिया बोलाचा अतिशो ।
न कीजे येया लागि हें असो ।
तऱ्हीं मज आंतु पैसो ।
दीठि तूझी ॥ ६९ ॥
आमचा प्रकृती पैलीकडील भाउ ।
जरि कल्पना विण लागसी पाउ ।
तरि मज माझि भूतें हें ही वाउ ।
जें सर्व मी ह्मणौनि ॥ ७० ॥
यऱ्हविं तऱ्हीं संकल्पाचिये सांजवेले ।
नावेक तिमिरैजति बुद्धिचे डोले ।
ह्मणौनि अखंडित चि परि झांवले ।
भूत भिन्न ऐसें देखे ॥ ७१ ॥

ते चि संकल्पाची सांज जैं वीपे ।
तैं अखंडित चि आहे स्वरूपें ।
जैसी शंका जात खेओ लोपे ।
सर्पपण मालेचें ॥ ७२ ॥
यऱ्हवीं तऱ्हीं भुइं आंतौनि स्वयंभ ।
काइ घडेगाडुआंचे निगताति कोंभ ।
पुडुतीं ते कुल्लालमतिचे गर्भ ।
उमटले किं ॥ ७३ ॥
ना तरि सागराचां पाणीं ।
काइ तरंगाचिया आहाति खाणी ।
ते अवांतर करणी ।
वारेयाची नव्हे ॥ ७४ ॥
पांहे पां कापुसाचां पोटीं । कापडाची होंति काये पेटी ।
तो वेढि तेयाचिया दीठी । कापड जाला किं ॥ ७५ ॥
जरि सोनें लेणें होउनि घडे । तऱ्हीं तेयाचें सोनेपण न मोडे ।
एरु अलंकारु तो वरिचिली कडे । लेंतेयाचेनि भावें ॥ ७६ ॥
सांघें पडिसादेयाचीं प्रत्युत्तरें ।
कां आरिसां हान जें आविष्करे ।
तें आपुलें कीं साचोकारें ।
तेथिंचें होंतें ॥ ७७ ॥
तैसिये निर्मले माझां स्वरूपीं । जो भूतभावना आरोपी ।
तेयासि तेयाचां चि संकल्पीं । भूताभासु आहे ॥ ७८ ॥
तै चि कल्पिति प्रवृत्ति पुरे । आणि भूताभासु आदिं च सरे ।
मग स्वरूप उरे एकसरें । निखल माझें ॥ ७९ ॥
हें असो आंगीं भरलियां भवंडी । जैंसिंयां भवंती दीसति आडि ।
तैसिंया आपुलिया कल्पना अखंडीं । गमति भूतें ॥ ८० ॥

ते चि कल्पना सांडूनि पाइं । तरि मीं भूतीं भूतें माझां ठाइं ।
हें स्वप्नि हिं परि नाहिं । कल्पावेया जोगें ॥ ८१ ॥
आतां मी एकु भूतांतें धरिता । अथवा भूतां माझि असता ।
इया संकल्पसन्निपाता । आंतुली बोलिया ॥ ८२ ॥
ह्मणौनि परियसैं गा प्रियोत्तमा । मीं विश्वेंसीं विश्वात्मा ।
जो एया लटकेया भूतग्रामां । भाव्यु सदा ॥ ८३ ॥
रश्मिचेनि आधारें जैसें । नाहिं तें चि मृगजल असे ।
माझां ठांइं भूतजात तसें । आणि मातें भावी ॥ ८४ ॥
मी इये परिचा भूतभावनु । परि सर्व भूतेंसीं अभिन्नु ।
जैसें प्रभा आणि भानु । एक चि तें ॥ ८५ ॥
हा ऐश्वर्यु आमचा योगु । तुवां देखिला किं चांगु ।
आतां सांघैं एथ काहीं लागु । भूतभेदाचा असे ॥ ८६ ॥
एया लागि मजपासौनि भूतें । आनें न्हवति हें निरुतें ।
आणि भूतां वेगळेयां मातें । कहीं चि न मनीं हो ॥ ८७ ॥

यथाकाशस्थितो नित्यं वायुः सर्वत्रगो महान् ।
तथा सर्वाणि भूतानि मत्स्थानीत्युपधारय ॥ ६ ॥

पैं गगन जेव्हडें जैसें । पवनु हि तेवडा चि असे ।
हा साहाजें हालवलेयां वेगला दीसे । यऱ्हविं गगन तें तो ॥ ८८ ॥
तैसें भूतजात माझां ठांइं । कल्पिजे तरि आभासे काहीं ।
निर्विकल्पीं मग नाहिं । तेथ मीं आघवें ॥ ८९ ॥
ह्मणौनि नाहिं आणि असे । हें कल्पनेचेनि सोरसें ।
जें कल्पनालोपीं भ्रंशे । आणि कल्पनें सवें होये ॥ ९० ॥
तें चि कल्पितें मुदल जाये । तैं कें असे नाहिं हें आहे ।
ह्मणौनि पुडुतीं तूं पाहे । हा ऐश्वर्ययोगु ॥ ९१ ॥
ऐसिया प्रतीतिबोधसागरीं । तूं आपणपेयांतें कल्लोलु एकु करीं ।
मग एऱ्हविं पाहंसि तवं चराचरीं । तूं चि असासि ॥ ९२ ॥

एथा जाणणेयांचा चेउ । तूज आला नां ह्मणति देओ
तारि आतां द्वैतस्वप्न वाओ । जालें किं ना ॥ ९३ ॥
तन्हीं पुडुतीं जारि विपायें । बुद्धी कल्पनेची झोंप ही नैये ।
तारि अभेदबोधु जाए । जें स्वप्नीं पाडिजे ॥ ९४ ॥
ह्मणौनि इये नीदेची वाट मोडे ।
निखल उद्बोधाचें चि आपणपें घडे ।
ऐसें सुवर्म जें आहे फुडे ।
तें दाउनि पाइं ॥ ९५ ॥

सर्वभूतानि कौंतेय प्रकृतिं यांति मामिकाम् ।
कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहम् ॥ ७ ॥

तारि धनुर्द्धरा धौरेया । नीकें अवधान देयीं धनंजया ।
पैं सर्वभूतांतें माया । करी हरी ॥ ९६ ॥
जियें नावं कां प्रकृति ।
जे द्विविधा सांघितली तुजप्रति ।
येकि अष्टभेदव्यक्ति ।
आणि जीवरूपा ॥ ९७ ॥
हा प्रकृतिविषो आघवा ।
तुवां मागां परिसिला असे पांडवा ।
ह्मणौनि असो काये सांघावा ।
तन्हीं प्रकृति ते हे ॥ ९८ ॥
तारि इये माझिये प्रकृती । महाकल्पांचां अंतीं ।
सर्वभूतव्यक्ती । ऐक्यासि येति ॥ ९९ ॥
ग्रीष्मांचां अतिरसीं । सबीजें तृणें जैसीं ॥
माघौतीं भूमीसी । मुर्लानें होंति ॥ १०० ॥

कां वार्षिये ढेंढें फीटे ।
जेव्हां शारदियेचा अनुघाडु फुटे ।
तैं घनजात आटे ।
गगनिचां गगनीं ॥ १ ॥
ना तरि आकाशाचिये खोंपे । वायु निवांतू चि लोपे ।
आणि तरंगता हारपे । जळिं जेवि ॥ २ ॥
अथवा जागिनलेये वेळे । स्वप्न मनिचें मनीं चि मावळे ।
तैसें प्राकृत प्रकृती मिळे । कल्पक्षयीं ॥ ३ ॥
मग कल्पादि पुडुतीं । मीं चि सृजीं ऐसी वदंती ।
तरि तिये विषिं निरुती । उपपत्ति आइकें ॥ ४ ॥

प्रकृतिं स्वामवष्टभ्य विसृजामि पुनः पुनः ।
भूतग्राममिमं कृत्स्नमवशं प्रकृतेर्वशात् ॥ ८ ॥

तरि हे चि प्रकृति किरीटी । मीं स्वकीय साहजें अधिष्ठीं ।
तेथ तंतुसमवायें पटीं । जेवि विणावाणि दीसे ॥ ५ ॥
मग तिये विणावणिचेनि आधारें ।
लाहाना चौकडियां पटत्व भरे ।
तैसीं पंचात्मकें आकारें ।
प्रकृति चि होए ॥ ६ ॥
जैसें विरजेयाचेनि संगें । दूध आटळिजों लागे ।
तैसी प्रकृति आंगा रिगे । सृष्टिपणाचिया ॥ ७ ॥
बीज जळाची जवळीक लाहे ।
आणि तें चि शाखोपशाखा होये ।
तैसें मज करणें आहे ।
भूतांचें हेंट ॥ ८ ॥

आगा हे नगर रायें केलें ।
एया ह्मणणेया किर साचपण आले ।
पारि निरुतें पांतां काइ सिणले ।
रायाचे हात ॥ ९ ॥
आणि मीं प्रकृति अधिष्ठीं तें कैसें । जैसा स्वप्नीं जो असे ।
मग तो चि प्रवेशे । जाग्रदवस्थे ॥ ११० ॥
तरि स्वप्नौनि जाग्रति येंतां । काये पाये दूखति पांडुसुता ।
कीं जाग्रते माझि असतां । प्रवासु होए ॥ ११ ॥
एया आघवेयाचा अभिप्राउ काइ ।
जें हें भूतसृष्टिचें कांहीं ।
मज एक ही करणें नाहीं ।
ऐसा अर्थु ॥ १२ ॥
जैसी रायें अधिष्ठिली प्रजा । व्यापारें आपुलालेया काजा ।
तैसा प्रकृतिसंगु माझा । एर करणें तें इयेचें ॥ १३ ॥
पाहे पां पूर्णचंद्राचिया भेटी । समुद्रिं भरतें अपार दाटी ।
तेथ चंद्रासि काइ किरीटी । उपखा पडिला ॥ १४ ॥
जडपण जवलिका । लोह चाले तरि चालो कां ।
कोणु सीणु भ्रामका । सन्निधानाचा ॥ १५ ॥
किंबहुना इया परीं । मीं निजप्रकृतितें अंगिकरीं ।
आणि भूतसृष्टि एकसरी । प्रसरों चि लागे ॥ १६ ॥
जें हा भूतग्रामु आघवा । असे प्रकृती अधीनु पांडवा ।
जैसी बीजाचिया वेला पालवा । समर्थ भूमि ॥ १७ ॥
नां तरि बाल्यादिकां वयसां । गोसांवि देहसंयोगु जैसा ।
अथवा घनावली आकाशा । वार्षियें जेवि ॥ १८ ॥
का स्वप्नासि कारण निद्रा । तैसी प्रकृति हे नरेंद्रा ।
एया अशेषा ही भूतसमुद्रा । गोसांविणि गा ॥ १९ ॥

स्थावरां जंगमां । स्थूलां अथवा सूक्ष्मां ।
हें बहू असो भूतग्रामां । प्रकृती चि मूळ ॥ १२० ॥

न च मां तानि कर्माणि निबध्नंति धनंजय ।
उदासीनवदासीनमसक्तं तेषु कर्मसु ॥ ९ ॥

म्हणौनि भूतें हान सृजावीं । कां सृजिलीं प्रतिपाळावीं ।
इयें करणीं नैयंति आघवीं । आमचेया आंगा ॥ २१ ॥
जळीं चंद्रिकेचिया पसरति वेली ।
ते वाडि चंद्रें नाहिं जेवि केली ।
तेवि मातें पाउनि ठेलीं ।
दूरि कर्में ॥ २२ ॥
आणि सूटलेयां सिंधुजळाचा लोटु ।
न शके धरुं सैंधवाचा घोंटु ।
तेवि सकळ कर्मा मी चि सेवटु ।
काइ बांधीति मातें ॥ २३ ॥
धूमरजाची पिंजरी । वाजतेया वायुतें होंकरी जरि ।
कां सूर्यबिंबा माझारि । आंधारें रिगे ॥ २४ ॥
हें असो पर्वतांचिये हृदइचें । पर्जन्यधारीं ने विखोंचे ।
तेवि कर्मजात प्रकृतिचें । न लगे मज ॥ २५ ॥
यन्हवीं इये प्रकृतिविकारीं । येकु मीं चि असे अवधारीं ।
उदासीनाचिया परीं । करी ना करवीं ॥ २६ ॥
दीपु ठेविला परि वरीं । कवणातें नियमी ना निवारी ।
आणि कवण कवणी परी । राहाटे तें असे नेणे ॥ २७ ॥
तो जैसा कां साक्षिभूतु । गृहव्यापारप्रवृत्तिरहितु ।
तैसा भूतकार्मि अनासक्तु । मीं भूतीं असें ॥ २८ ॥

मयाऽध्यक्षेण प्रकृतिः सूयते सचराचरम् ।
हेतुनाऽनेन कौंतेय जगद्विपरिवर्तते ॥ १० ॥

एथ एकू चि अभिप्राउ पुढुतीं । काइ सांघों यया उपपत्ती ।
तरि एकी हेला सुभद्रापती । एतुलें जाण ॥ २९ ॥
जैसा लोकचेष्टां समस्तां । हा निमित्तमात्र कां सविता ।
तैसा जगप्रभवीं मी पांडुसुता । हेतु होइं ॥ ३० ॥
कां जें मियां अधिष्ठिलेयां प्रकृती ।
होंताति चराचराचिया संभूती ।
म्हणौनि मीं हे उपपत्ती ।
घडे इया ॥ ३१ ॥
आतां येणें चि उजियडें निरुतें । निहाळिं पां एया योगातें ।
जें माझां ठांइं भूतें । परि मीं भूतीं नसें ॥ ३२ ॥
अथवा भूतें माझां ठांइं । आणि मीं भूतां माझि नाहीं ।
इया खुणा आंतु काहीं । चूकें ना किं ॥ ३३ ॥
हें सर्व आमचें गूढ । दाविलें मियां तुज उघड ।
तरि इंद्रियां देउनि कवाड । हृदयीं भोगीं ॥ ३४ ॥
हा ठंसु जवं नये हाता । तवं माझें साचोकारण पार्था ।
न संपडे गा सर्वथा । जेवि भुषिं कणु ॥ ३५ ॥
यऱ्हविं अनुमानाचेनि पैसें । आवडे किरु कळलें ऐसें ।
परि मृगजळाचेनि उल्हासें । काइ भूमि तींमे ॥ ३६ ॥
जें जाल जळीं पांगिलें । तेथ प्रतिबिंब दीसे कीरु आंतुडलें ।
मग थडिये काढूनि झाडिलें । तेव्हळिं बिंब कें सांघैं ॥ ३७ ॥
तैसें बोलवरि वाचाबळें ।
वायां चि झांकवीति प्रतीतीचे डोळे ।
मग साचोकारे यया बोधा वेळे ।
आथि ना होइजे ॥ ३८ ॥

अवजानंति मां मूढा मानुषीं तनुमाश्रितम् ।
परं भावमजानंतो मम भूतमहेश्वरम् ॥ ११ ॥

किंबहुना भवा भिया । आणि साचें चाड जरि मियां ।
तरि तुह्मी गा उपपत्ती इयां । जतन करां ॥ ३९ ॥
यऱ्हवीं वेधली दीठि कवळे । ते चांदिणेंयातें ह्मणे पीवळें ।
तेवि माझां स्वरूपीं निर्मळें । देखति दोषु ॥ १४० ॥
ना तरि जेरें विटाळलें मुख । मग दूधातें ह्मणति विख ।
तेवि अमानुषा मानुष । मानीति मातें ॥ ४१ ॥
ह्मणौनि पुढुतीं धनंजया । झनें विसरसी यया अभिप्राया ।
जें एरी स्थूलदृष्टी वायां । जाईल गा ॥ ४२ ॥
पैं स्थूलदृष्टी देखिजे मातें । तें नेदखणें जाणति निरुतें ।
जैसें स्वप्निचेनि अमृतें । अमरां न्हविजे ॥ ४३ ॥
यऱ्हवीं स्थूलदृष्टी मूढ । मातें जाणति कीरु दृढ ।
पारि तें जाणणें चि जाणणेयां आड । रिगौनि ठाके ॥ ४४ ॥
जैसें नक्षत्राचेया आभासा । साठिं घातु जाला तेया हंसा ।
माझि रत्नबुद्धिचिया आशा । ह्मणौनियां ॥ ४५ ॥
सांघैं गा मृगजळ टाकूनि गेलेयाचें कवण फळ ।
काइ सुरतरु ह्मणौनि बाबुळ । सेविलें करी ॥ ४६ ॥
हा निळेयाचा दुसरा । यया बुद्धी हातु घालिजे विखारा ।
कां रत्नें ह्मणौनि गारा । वेंचिजति पैं ॥ ४७ ॥
अथवा निधान हें प्रकटलें । ह्मणौनि खदिरांगार खोले भरिले ।
कां साउली न पांतां घातलें । कुहां सिहें ॥ ४८ ॥
तेवि मीं ह्मणौनि प्रपंचीं ।
जिहीं बुडी दिधली कृतनिश्चयाची ।
तिहीं चंद्रासाठिं जळिची ।
प्रतिमा धरिली ॥ ४९ ॥
तैसा कृतनिश्चयो वायां गेला । जैसा कोणिंह येकु कांजी पियाला ।
मग परिणामु पाहों लागला । अमृताचा ॥ १५० ॥

तैसें स्थूलाकारीं नाशवंते । भरवसा बांधौनि चित्तें ।
पाहांति मज अविनाशातें । तरि कैसेनि दीसें ॥ ९१ ॥
आगा पश्चिमसमुद्रिंचिया तटा । निगिजत आहे पूर्वेची वाटा ।
किं कोंडा कांडितां सूभटा । कणु आंतुडे ॥ ५२ ॥
तैसें विकरलें हें स्थूल । जाणितलेयां मीं जाणावें केवल ।
काये फेणु पींतां जल । सेविलें होये ॥ ५३ ॥
ह्मणौनि मोहवलें मनोधर्मे । हें चि मानूनि संभ्रमें ।
येथिचीं जियें जन्मकर्में । तियें मज चि ह्मणाति ॥ ५४ ॥
एतुलेनि अनामा नाम । मज अक्रियासि कर्म ।
विदेहा देहधर्म । आरोपिति ॥ ९५ ॥
मज आकारशून्या आकारु । निरुपाधिका उपचारु ।
विधिविवर्जिता व्यवहारु । आचारादिकु ॥ ५६ ॥
मज वर्णहीना वर्णु । गुणातीतासि गुणु ।
मज अचरणा चरणु । अपाणी पाणि ॥ ५७ ॥
मज अमेया मान । सर्वगतासि स्थान ।
जैसें सेजें चि माझि वन । निदेला देखे ॥ ५८ ॥
तैसें अश्रवणा श्रोत्र । मज अचक्षुका नेत्र ।
अगोत्रा गोत्र । अरूपा रूप ॥ ९९ ॥
मज अव्यक्ता व्यक्ति । अनार्त्तासि आर्त्ति ।
स्वयंतृप्ता तृप्ति । भाविति गा ॥ १६० ॥
मज अनावरणा आवरण । अभूषणा भूषण ।
मज सकलकारणासि कारण । मानीति ते ॥ ६१ ॥
मज सहजातें कारीति । स्वयंभातें प्रतिष्टिति ।
निरंतरातें आवांहांति । विसार्जिति पैं ॥ ६२ ॥
मीं सर्वदा स्वतःसिद्धु । मीं बालु तरुणु वृद्धु ।
मज एकरूपा समंधु । जाणति ऐसें ॥ ६३ ॥

मज अद्वैतासि दूजें । मज अक्रियासि काजें ।
मीं अभोक्ता किं भुंजें । ऐसें ह्मणति ॥ ६४ ॥
मज अकुलाचें कुळ वानिति । मज नित्याचेनि निधनें सींणति ।
मज सर्वत्रातें कल्पिति अरिमित्र गा ॥ ६५ ॥
मीं स्वानंदाभिरामु । तेया मज आणि सुखाचा कामु ।
मीं आघवा चि असें समु । किं ह्मणति एकदेशी ॥ ६६ ॥
मीं आत्मा एकु चराचरीं । किं ह्मणति एकाचा आडलु करी ।
आणि कापौनि एकां मारीं । हें चि रूढवीति ॥ ६७ ॥
किंबहुना ऐसे समस्त । जे हे मनुष्यधर्म प्राकृत ।
तेया चि नावं ऐसें विपरीत । ज्ञान तेयांचें ॥ ६८ ॥
जवं आकारु येकु देखति । तवं हा देवो ऐसें ह्मणति ।
मग तो चि विघडलेयां ठाकति । नाहिं ह्मणौनियां ॥ ६९ ॥
मातें एणें एणें प्रकारें । जाणति मनुष्य ऐसेनि आकारें ।
ह्मणौनि ज्ञान तें चि आंधारें । ज्ञानासि कारिति ॥ ७० ॥

मोघाशा मोघकर्माणो मोघज्ञाना विचेतसः ।
राक्षसीमासुरीं चैव प्रकृतिं मोहिनीं श्रिताः ॥ १२ ॥

एया लागि जन्मले ते मोघ । जैसे वार्षी विण मेघ ।
ना तरि मृगजलिचे तरंग । दुरौनि पाहावे ॥ ७१ ॥
अथवा कोल्हैरिचे असिवार । ना तरि थोडंबरिचे अलंकार ॥
किं गंधर्वनगरिचे आवार । आभासति ॥ ७२ ॥
सावेरी वाढिनलेया सरला । वरि फल नाहिं आंतु पोकला ।
कां स्तन जाले गलां । सेलिये जैसे ॥ ७३ ॥
तैसें मूर्खाचें तेयां जियालें ।
आणि धिगि कर्म हीं तेयांचें निफनलें ।
जैसें सोवेरी फल आलें ।
घेपे ना दीजे ॥ ७४ ॥

मग जें काहिं ते पढिनले । तें माकडें नारियल तोडिलें ।
कां आंधलेया हातीं पाडिलें । मोतीं जैसें ॥ ७५ ॥
किंबहुना तेयां शास्त्रें । जैसिं कुमारीहातीं बांधलीं शस्त्रें ।
कां अशौचीं मंत्रें । बीजें कथिलीं ॥ ७६ ॥
तैसें ज्ञानजात तेयां । आणि काहिं आचरले गा धनंजया ।
तें आघवें चि गेलें वायां । जे चित्तहीन ॥ ७७ ॥
पैं तमोगुणिची राक्षसी । जे सद्बुद्धितें ग्रसी ।
मनाचा ठाउ चि पूसी । निशाचरि जे ॥ ७८ ॥
तिये प्रकृती वरिपडे जाले । ह्मणौनि चित्ताचेनि कपोलें गेले ।
वरि तामसियेचां पडिले । मुखा माजि ॥ ७९ ॥
जेथ आशेचिये लाले । आंतु हिंसा जीभ लोले ।
तेविं चि संतोखाचे चाकले । अखंड चघली ॥ १८० ॥
जेथ अनार्त्तांचे कानवेऱ्हीं ।
आवालुएं चाटिति निगे बाहिरि ।
जे प्रमादपर्वतिची दरी ।
सदा चि मातली ॥ ८१ ॥
जेथ द्वेषाचिया दाढा । कसासां ज्ञानाचा करिती रगडा ।
जे अगस्तिगौवण मूढां । स्थूलबुद्धि ॥ ८२ ॥
ऐसे आसुरिये प्रकृतिचां तोंडीं । ते जाले गा भूतौंडी ।
जे बुडौनि गेले कुंडीं । व्यामोहाचां ॥ ८३ ॥
एवं तमाचिये पडिले गर्त्ते ।
न पवती चि विचाराचेनि हातें ।
हें असो ते गेले जेथें ।
ते शुद्धि ही नाहिं ॥ ८४ ॥
ह्मणौनि असतु इयें वायाणीं । काइसीं तेयां मूर्खांचीं बोलणीं ।
वायां वाढवितां काहाणी । सिणैल हान ॥ ८५ ॥

ऐसें बोलिलें देवें । तेथ जी ह्मणितलें पांडवें ।
आइकें वाचा जेथ विसंवे । ते साधुकथा ॥ ८६ ॥

महात्मानस्तु मां पार्थ दैवीं प्रकृतिमाश्रिताः ।
भजंत्यनन्यमनसो ज्ञात्वा भूतादिमव्ययम् ॥ १३ ॥

तरि जेयांचिये चोखटे मानसीं । मीं होउनि असे क्षेत्रसंन्यासी ।
जेयां निदैलेयांतें उपासी । वैराग्य गा ॥ ८७ ॥
जेयांचिया आस्थेचिया सद्भावा । आंतु धर्मु करी राणिवा ।
जेयांचिये मती ओलावा । विवेकाचा ॥ ८८ ॥
जे ज्ञानगंगे न्हाले । जे पूर्णता जेउनि धाले ।
जे शांतीसि जाले । पालव नवे ॥ ८९ ॥
जे परिणामा निघाले कोंभ । जे धैर्यमंडपाचे खांभ ।
जे आनंदसमुद्रीं कुंभ । चुभकूनि भरिले ॥ १९० ॥
जेयां भक्तिची येतुली प्रीति । जे कैवल्यातें पऱ्हां सर ह्मणाति ।
जियांचिये लीले माझि नीति । जियाली दीसे ॥ ९१ ॥
जे आघवां चि करणीं । लेइले संयतिचीं लेणीं ।
जेयांचें चित्त गवसणी । व्यापका मज ॥ ९२ ॥
ऐसे जे महानुभाव । जे दैविये प्रकृतिचे दैवं ।
जे जाणौनियां सर्व । स्वरूप माझें ॥ ९३ ॥
मग वाढतेनि प्रेमें । मातें भजताति जे महात्मे ।
परि दूजेपण मनोधर्में । सीतले नाहिं ॥ ९४ ॥
ऐसे मीं चि होउनि पांडवा । करीत माझी सेवा ।
परि नवलाओ तो सांगावा । असे आइकैं ॥ ९५ ॥

सततं कीर्तयंतो मां यतंतश्च दृढव्रताः ।
नमस्यंतश्च मां भक्त्या नित्ययुक्ता उपासते ॥ १४ ॥

तरि कीर्त्तनाचेनि नडनाचें । नाशिले व्यवसाय प्रायश्चिताचे ।
जें नावं चि नाहिं पापाचें । ऐसें केलें ॥ ९६ ॥

यमदमा अवकळा आणिली । तीर्थें ठायावरौनि उठविलीं ।
यमलोकिचीं ठाकविलीं । राहाटि आघवी ॥ ९७ ॥
यमु ह्मणे काइ यमावें । दमु ह्मणे कोणातें शोषावें ।
तीर्थें ह्मणति काइ खावें । दोखु ओखधा नाहिं ॥ ९८ ॥
ऐसेनि माझेनि नामघोषें । नाहिं करित विश्वाचीं दुःखें ।
आघवें जग चि महासुखें । दुमदुमीत भरलें ॥ ९९ ॥
ते पाहाटेविण पाहाटवित । अमृतेंविण जिववित ।
योगेंविण दावित । कैवल्य डोळां ॥ २०० ॥
परि राया रंका पाडु धरुं । नेणति सानेया थोरा कडसणी करुं ।
एकरसें आनंदाचें आवारुं । होंत जगा ॥ १ ॥
कहिं येकाधेन वैकुंठा जावें । तेंतिहिं वैकुंठ चि केलें हे आघवें ।
ऐसें नामघोषगौरवें । धवळें विश्व ॥ २ ॥
तेजें सूर्यु तैसे उजळ । परि तो अस्तवे हें कीडाळ ।
चंद्र संपूर्ण एकाधी वेळ । ते सदा पुरते ॥ ३ ॥
मेघु उदारु परि ओसरे । ह्मणौनि उपमेसि नुपकरे ।
ते निःशंकपणें सपांखरे । पंचानन ॥ ४ ॥
तेयांचिये वाचेपुढां भोजें । नाम नाचे माझें ।
जें जन्मशतीं ओळगिजे । एकोल याचेया ॥ ५ ॥
पैं वैकुंठीं मीं गा नसें । वेळु एकु ही भानुबिंबिं हिं न दिसें ।
वर योगियांचीं हीं मानसें । सांडूनि जायें ॥ ६ ॥
परि तेयांपासिं पांडवा । मीं हारपला गिवसावा ।
जेथ नामघोषु बरवा । करिति ते माझा ॥ ७ ॥
कैसे माझां गुणीं भरले । देशकाळातें विसरले ।
कीर्त्तनसुख जाले । आपणपां चि ॥ ८ ॥
कृष्णविष्णुगोविंद । एयां नामाचे निखिळ प्रबंध ।
माझि आत्मचर्चा विशद । उदंड गाति ॥ ९ ॥

हें बहु असो इया परीं । कीर्त्तितमातें अवधारीं ।
एक विचरति चराचरीं । पांडुकुमरा ॥ २१० ॥
मग आणिक ते अर्जुना । सावियां चि बहुवा जतना ।
पंचप्राणमना । पाढाउ घेति ॥ ११ ॥
बाहिरि यमनियमाची कांटि लाविली ।
आंतु वज्रासनाची पौलि पानासिली ।
वरि प्राणायामाची मांडिलीं ।
वांहांती यंत्रें ॥ १२ ॥
तेथ उल्हाटशाक्तिचेनि उजियेडें । मनपवनाचेनि सुरवाडें ।
सतरावियेचेनि पानियेडें । बलियावीले ॥ १३ ॥
तेव्हां प्रत्याहारें ख्याति केली । विकारांची सपिलें बोहिली ।
इंद्रियें बांधौनि आणिलीं । हृदया आंतु ॥ १४ ॥
तवं धारणावारू दाटिले । महाभूतांतें येकिं आटिलें ।
मग चतुरंग निवटिलें । संकल्पाचें ॥ १५ ॥
तेयावरि जैत रे जैत । ह्मणौनि ध्यानाचें निसाण वाजत ।
दीसे तन्मयतेचें झलकत । एकछत्र ॥ १६ ॥
पाठिं समाधिश्रियेचेया अशेषा । आत्मानुभवु—राज्यसुखा ।
पट्टाभिषेकु देखां । समरसें जाला ॥ १७ ॥
ऐसें हें गहन । अर्जुना माझें भजन ।
आतां आइक सांघों आन । जें कारिति येक ॥ १८ ॥
तरि दोन्हीं पालववेन्हीं । जैसा एकु तंतु अंबरीं ।
तैसा मी वांचूनि चराचरीं । जाणति नां ॥ १९ ॥
आदिब्रह्मा करुनि । सेवटीं मशकु धरुनि ।
माझि समस्त हें जाणौनि । स्वरूप माझें ॥ २२० ॥
मग वाड धाकुटें न ह्मणति । साजीव निर्जीव नेणति ।
देखिलिये वस्तू लुंठति । मी चि ह्मणौनि ॥ २१ ॥

आपुलें उत्तमत्व नाठवे । पुढैल योग्यायोग्य ही नेणवे ।
एकसरें व्यक्तिमात्रेचेनि नावें । नमूं चि आवडे ॥ २२ ॥
जैसें ऊंचीं उदक पडिलें । तारि तलवटुवारि ये उगेलें ।
तैसें नमिजे भूत देखिलें । ऐसा स्वभाओ तेयांचा ॥ २३ ॥
कां फललेया तरुची शाखा । साहाजें भूमीसि उतरली देखां ।
तैसें जीवमात्रा अशेषा । खालतिले ॥ २४ ॥
अखंड अगर्वता होउनि असति। तेयांते विनयो हे चि संपत्ति ।
ते जयजपमंत्रें अर्पिति । माझां ठांइं ॥ २५ ॥
नमितां मानाभिमान गलले । ह्मणौनि अवचिते मीं चि जाले ।
ऐसे निरंतर मिसलले । उपासिति ॥ २६ ॥

ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये यजंतो मामुपासते ।
एकत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखम् ॥ १५ ॥

अर्जुना हे गरुइ भक्ति । सांधितली तुज प्रति ।
आतां ज्ञानयज्ञें यजिति । ते भक्त आइकैं ॥ २७ ॥
परि भजन करिती हातवटी । तूं जाणतु आह्मासि किरीटी ।
जें मागां इया गोठी । केलिया आह्मीं ॥ २८ ॥
तवं आथि जी अर्जुनु ह्मणे । तें देविकिया प्रसादाचें किं करणें ।
तन्हीं अमृताचिये आरोगणे । काइ पुरे ह्मणवे ॥ २९ ॥
एया बोला आंतु अनंतें । लागणेयां देखिलें तेयातें ।
किं सुखावलेनि चित्तें । डोलतसे ॥ ३० ॥
ह्मणे भलें केलें पार्था । यऱ्हवि हा अनवसरु सर्वथा ।
परि बोलवीतसे आस्था । तूझी आमते ॥ ३१ ॥
तवं अर्जुनु ह्मणे हें काइ । चकोरें विण चांदणें चि नाहिं ।
जग निववीजे हा तेयाचां ठांइं । स्वभाओ चि कीं जी ॥ ३२ ॥
एरें चकोरें तियें आपुलिये चाडे । चांचू करिति चंद्राचिये कडे ।
तेवि आह्मीं विनउं तें थोडें । देओ कृपासिंधु ॥ ३३ ॥

जें मेघु आपुलिया प्रौढी । जगाची आर्ति किं दवडी ।
वांचूनि चातकाची तान्ह केवढी । तो वर्षाओ पाहुनि ॥ ३४ ॥
परि चूळा हीं येकाचिये चाडे । जेवि गंगेतें चि टाकावें पडे ।
तेवि आर्त्त बहू कां थोडें । तऱ्हीं सांघावें देवा ॥ ३५ ॥
तेथ देवें ह्मणितलें राहें । जो संतोषु आह्मा जाला आहे ।
तेयावरि स्तुति साहे । ऐसें उरलें नाहिं ॥ ३६ ॥
पैं परियसु तुं आहासि निकियापरी ।
ते चिं वक्तृत्वा वऱ्हाडिक करीं ।
ऐसें पोखुनु तेयातें हरी ।
आदरिलें बोलों ॥ ३७ ॥
तरि ज्ञानयज्ञु तो एवंरूपु । तेथ आदिसंकल्प हा यूपु ।
महाभूतें तो मंडपु । भेदु तो पशु ॥ ३८ ॥
मग पांचांचे जे विशेष गुण । अथवा इंद्रियें आणि प्राण ।
हें चि यज्ञोपचारभरण । अज्ञानघृत ॥ ३९ ॥
तेथ मनबुद्धि एयां कुडां । आंतु ज्ञान हा अग्नि फुडा ।
साम्य ते सुहाडा । वेदी जाणें ॥ २४० ॥
सविवेकमतिपाटव । तें चि विद्यागौरव ।
संयति चि सृक्स्रुव । जीउ यज्वा ॥ ४१ ॥
तो प्रतीतीचेनि पात्रें । विवेकें महामंत्रें ।
ज्ञानाग्निहोत्रें । भेदु नाशी ॥ ४२ ॥
तेथ अज्ञान सरौनि जाये । आणि यजिता यजन हे ठाये ।
आत्मसमरसें न्हाये । अवभृत जेव्हां ॥ ४३ ॥
तेव्हां भूतें विषय करणें । हें वेगळालें काहीं न ह्मणे ।
आघवें एक चि ऐसें जाणे । आत्मबुद्धी ॥ ४४ ॥
जैसा चेइला तो अर्जुना । ह्मणे स्वप्निची हे सेना ।
मी चि जाला होंतां ना । निद्रावशें ॥ ४५ ॥

आतां सेना ते सेना नोहे । हें मीं चि एकु आघवें ।
ऐसें एकत्वें मानवे । विश्व तेया ॥ ४६ ॥
मग तो जीउ हे भाष सरे । आब्रह्म परमात्मबोधें भरे ।
ऐसे भजति ज्ञानाध्वरें । एकत्वें एणें ॥ ४७ ॥
अथवा अनादि हें अनेक । जें असारिखें येकायेक ।
आणि नामरूपादिक । तें हीं विषम ॥ ४८ ॥
ह्मणौनि विश्व भिन्न । परि न भेदे तेयाचें ज्ञान ।
जैसे अवयव तरि आनान । पारि एकि चि देहिंचे ॥ ४९ ॥
कां शाखा सानिया थोरा । परि आहाति येका चि तरुवरा ।
बहू रश्मि परि दिनकरा । एकाचे जेवि ॥ २५० ॥
तेवि नाना विधा व्यक्ती । आनानें नावें आनानी वृत्ती ।
ऐसें जाणति भेदलां भूतीं । अभेदा मातें ॥ ५१ ॥
एणें वेगलालेपणें पांडवा । करिति ज्ञानयज्ञु बरवा ।
जें न भेदति या जाणिवा । जाणति ह्मणौनि ॥ ५२ ॥
ना तरि जेथवां जिये ठांइं । देखति जें काहीं ।
तें मीं वांचूनि नाहीं । ऐसा चि बोधु ॥ ५३ ॥
पाहे पां बुडडा जेउता जाये । तेउतें जळ एक तेया आहे ।
मग वीरे अथवा राहे । तऱ्हीं जळा चि माझि ॥ ५४ ॥
कां पवनें परमाणु उचलले । ते पृथ्वीचे हें नाहीं गेलें ।
आणि माघौते जऱ्हीं पडिले । तऱ्हीं पृथ्वी चि वरि ॥ ५५ ॥
तैसें भले तेथ भलेतेणें भावें । भले तें हीं हो अथवा नोहावें ।
पारि तें मीं चि आघवें । होउनि ठेलें ॥ ५६ ॥
आगा हे जेवढी माझी व्याप्ति । तेव्हडी चि तेयांची प्रतीती ।
ऐसे बहुधाकारीं वर्त्तति । बहू चि होउनि ॥ ५७ ॥
हें भानुबिंब आवडे तेया । सदमुख जैसें धनंजया ।
तैसे ते विश्वा येया । समोर सदा ॥ ५८ ॥

आगा तेयांचिया ज्ञाना । पाठि नाहिं पैं अर्जुना ।
वायु जैसा गगना । सर्वांगीं असे ॥ ५९ ॥
तैसा मी जेतुला आघवा । तें चि तूक तेयांचेया सद्भावा ।
तरि न करितां पांडवा । भजन जालें ॥ ६० ॥
यऱ्हविं तऱ्हीं सकळ मीं चि आहें। तरि कोणें कैं उपासिलां नोहें ।
एथ एकें जाणणेनि विण किं ठायें । अप्राप्तां ॥ ६१ ॥
परि तें असो एणें उचितें । ज्ञानयज्ञें यजित सांते ।
जे उपासित मातें । ते सांधितले ॥ ६२ ॥

अहं क्रतुरहं यज्ञः स्वधाहमहमौषधम् ।
मंत्रोऽहमहमेवाज्यमहमग्निरहं हुतम् ॥ १६ ॥

अखंड सकळ हें सकळीं मुखीं । साहाजें अर्पतसे मज एकीं ।
किं नेणणेया साठीं मूर्खीं । न पविजे चि मातें ॥ ६३ ॥
तो चि जाणिवेचा उदो जारि होये। तरि मुदलु वेदु तो मीं चि आहें ।
आणि तो विधानातें जिया विये । तो क्रतु ही मीं ॥ ६४ ॥
मग तेया कर्मापासौनि बरवा । जो सांगोपांगु आघवा ।
यज्ञु प्रकटे पांडवा । तो ही मीं गा ॥ ६५ ॥
स्वाहा मीं स्वधा । सोमादि ओषधी विविधा ।
आज्य मी समिधा । मंतृ मीं हवि ॥ ६६ ॥
होता मी हवन कीजे । जेथ तो अग्निरूप माझें ।
आणि हुत वस्तु कां जे जे । ते ही मीं चि ॥ ६७ ॥

पितामहस्य जगतो माता धाता पितामहः ।
वेद्यं पवित्रमोंकार ऋक् साम यजुरेव च ॥ १७ ॥

पैं जेयाचेनि अंगसंगें । इये प्रकृतीतव अष्टांगें ।
जन्म पाविजतसे जगें । तो पिता मीं गा ॥ ६८ ॥
अर्धनारीनटेश्वरीं । जो पुरुष तो चि नारी ।
तेवि मीं चराचरीं । माता ही होयें ॥ ६९ ॥

आणि जालें जग जेथ राहे । जेणें जींत वाढत आहे ।
तें मिं बांचूनि नोहें । आना निरुतें ॥ ७० ॥
इयें प्रकृतिपुरुषु दोन्हीं । उपनलीं जेयाचां मनीं ।
तो पितामहो त्रिभुवनीं । विश्वाचा मीं ॥ ७१ ॥
आणि आघवेया जाणणेयांचिया वाटा । जेया गावां यंति सूभटा ।
जें वेदांचा चौहटा । वेद्य ह्मणिजे ॥ ७२ ॥
जेथ नाना मतां बुझावणी जाली ।
येकमेका शास्त्रांची अनोलखि फीटली ।
चूकलीं ज्ञानें जेथ मिळों आलीं ।
जें पवित्र ह्मणिजे ॥ ७३ ॥
पैं ब्रह्मबीजाचा जाला अंकुरु । घोषध्वनि नादाकारु ।
तेयाचे गा भवन जें ॐकारु । तें हीं मीं चि गा ॥ ७४ ॥
जेया ॐकाराचिये कुंसी । आखरें होंति अकारां ऐसीं ।
जियें उपजत वेदेंसीं । उठिलीं तीन्हीं ॥ ७५ ॥
ह्मणौनि ऋग्यजुसामु । हे तीन्हीं ह्मणे मी रामु ।
एवं मीं चि कुलाक्रमु । शब्दब्रह्माचा ॥ ७६ ॥

गतिर्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत् ।
प्रभवः प्रलयः स्थानं निधानं बीजमव्ययम् ॥ १८ ॥

हें चराचर आघवें । जिये प्रकृती आंतु सांटवे ।
ते सिणली जेथ विसंवे । ते परम गति मीं ॥ ७७ ॥
आणि जेयाचेनि प्रकृति जिये । जेणे अधिष्ठिली विश्व बिये ।
जो एऊनि प्रकृती इये । गुणातें भोगी ॥ ७८ ॥
तो विश्वश्रियेचा भर्त्ता । मीं चि गा पांडुसुता ।
मीं गोसांविं समस्ता । त्रैलोक्याचा ॥ ७९ ॥
आकाशें सर्वत्र वसावें । वायू नांभरि उमेयां नसावें ।
पावकें दाहावें । वर्षावें जलें ॥ २८० ॥

पर्वतीं बैसक न संडावी । समुद्रीं रेघ नोलंडावी ।
पृथ्विया भूतें वाहावीं । हे आज्ञा माझी ॥ ८१ ॥
मियां बोलविला वेदु बोले । मियां चालविला सूर्यु चाले ।
मियां हालविला प्राणु हाले । जो जगा चालिता ॥ ८२ ॥
मियां चि नियमिला सांता । काळु ग्रासु करितसे भूतां ।
इयें ह्मणियागतें पांडुसुता । सकलें जेयाचीं ॥ ८३ ॥
ऐसा जो समर्थु । तो मीं जगाचा नाथु ।
आणि गगन ऐसा साक्षिभूतु । तो ही मीं चि ॥ ८४ ॥
इहीं नामरूपीं आवत्रां । जो भरला असे पांडवा ।
आणि नामरूपां ही ऊलावा । आपण चि जो ॥ ८५ ॥
जैसे जलाचे कल्लोल । आणि कल्लोलीं आथि जल ।
ऐसेनि वसवीतु असे सकल । तो निवासु मीं ॥ ८६ ॥
मीं एकु अनेकपणें । वेगलालेनि प्रकृतिगुणें ।
जींतु जगाचेनि प्राणें । वर्त्तु असें ॥ ८७ ॥
जैसा समुद्रु थिल्लर न ह्मणतां । भले तेथ बिंबे सविता ।
तैसा ब्रह्मादि सर्वां हीं भूतां । सुहृदु तो मीं ॥ ८८ ॥
मीं चि गा पांडवा । एया त्रिभुवनासि ऊलावा ।
सृष्टिक्षयप्रभवा । मूल तें मीं ॥ ८९ ॥
बीज शाखांतें प्रसवे । मग तें रूखपण बीजीं चि सामावे ।
तैसें संकल्पें होये आघवें । पाठिं संकल्पीं मिले ॥ २९० ॥
ऐसा जगाचें बीज संकल्पु । अव्यक्तु वासनारूपु ।
तेयासि कल्पांतीं जेथ निक्षेपु । होये तें मीं ॥ ९१ ॥
इयें नामरूपें लोटती । वर्णव्यक्ती आटती ।
जातींचे भेद फीटती । जैं आकाश नाहीं ॥ ९२ ॥
तैं सकलवासनासंस्कार । माघौते रचावेया आकार ॥
जेथ राहूनि असति अमर । तें निधान मीं ॥ ९३ ॥

तपाम्यहमहं वर्षं निगृण्हाम्युत्सृजामि च।
अमृतं चैव मृत्युश्च सदसच्चाहमर्जुन ॥ १९ ॥

मीं सूर्याचेनि वेखें । तपें तैं हें शोषे ।
पाठिं इंद्रु होउनि वर्षें । तैं पुड्डुतीं भरे ॥ ९४ ॥
आगा मृत्युचां भागीं जें जें । तें हिं पैं रूप माझें ।
आणि न मरतें तत्रं साहाजें । अविनाश मीं ॥ ९५ ॥
आतां बहू बोलौनि सांघावें । तें एक हेला घे पां आघवें ।
तरि संतासंत ही जाणावें । मीं चि हें गा ॥ ९६ ॥
ह्मणौनि अर्जुना मी नसें । ऐसा कोण्हीं ठाउ॰ असे ।
पारि प्राणियांचें दैवं कैसें । जें नेदखति मातें ॥ ९७ ॥
हें आंतु बाहिरि मियां कोंदलें ।
जग निखिल माझें चि ओतलें ।
किं कैसें कर्म तेयां आलें ।
जें मीं चि नाहिं ॥ ९८ ॥
तरंग पाणियें विण सूकति । रश्मि वाती उणें नेदखति ।
तैसे मीं चि ते मीं न्हवति । विस्मयो देखैं ॥ ९९ ॥
पारि अमृतीं कुहा पाहिजे । कां आपणेयांतें चि गिवसूं जाइजे ।
ऐसें आथि हें काइ कीजे । अप्राप्तां ॥ ३०० ॥
ग्रासा येका अन्नासाठिं । अंधु धांवतां पायें किरीटी ।
आडलला चिंतामणि लेटी । आंधलेपणें ॥ १ ॥
तैसें ज्ञान जैं सांडुनि जाए । तैं ऐसी हे दशा आहे ।
ह्मणौनि कीजे तें केलें नोहे । ज्ञानें विण ॥ २ ॥
आंधलेया गरुडाचे पांख आहाति । ते कोण्हा हिं उपेगा जांति ।
तैसे सत्कर्माचे उपखे ठांति । अज्ञानां तेवी ॥ ३ ॥

त्रैविद्या मां सोमपाः पूतपापा यज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गतिं पार्थयंते।
ते पुण्यमासाद्य सुरेंद्रलोकमश्नंति दिव्यान्दिवि देवभोगान् ॥ २० ॥

देख पां किरीटी । आश्रमधर्माचिया राहाटी ।
विधिमार्गा कसवटी । जे आपण चि होंत ॥ ४ ॥
यजन करितां कवतिकें । तिहिं वेदांचा माथा तूके ।
क्रिया फलेंसीं उभी ठाके । पुढां जेयां ॥ ५ ॥
ऐसे दीक्षित जे सोमप । जे आपण चि यज्ञाचें रूप ।
तिहिं तेया पुण्याचेनि नावें पाप । जोडिलें देखैं ॥ ६ ॥
जे श्रुतित्रयीतें जाणौनि । शतवेऱ्हीं यज्ञां करूनि ।
यजिलेया ही मातें चुकउनि । स्वर्गु वशंति ॥७ ॥
जैसें कल्पतरू तलवटीं । बैसौनि झोलिये पाडी गांठी ।
मग निर्देओ निगे किरीटी । दैन्य करुं ॥ ८ ॥
तैसें शतक्रतूं यजिलें मातें । किं इछिताति स्वर्गादिसुखातें ।
आतां हें पुण्य किं निरुतें । पाप नोहे ॥ ९ ॥
ह्मणौनि मज वीण पाविजे स्वर्गु । तो अज्ञानांचा गा पुण्यमार्गु ।
ज्ञानिये तेयातें उपसर्गु । हाणि ह्मणति ॥ १० ॥
एऱ्हवि तऱ्हीं नरकिचें दुःख । पाहूनि स्वर्गा नावं किं सुख ।
वांचूनि नित्यानंद निर्दोष । तें स्वरूप माझें ॥ ११ ॥
मज येंतां पैं सूभटा । हा द्विविधु गा अव्हांटा ।
स्वर्ग नरक इया वाटा । चोरांचिया ॥ १२ ॥
स्वर्गा पुण्यात्मकें येइजे । पापें चि पापात्मकें नरका जाइजे ।
मग मातें चि जेणें पाविजे । तें शुद्ध पुण्य ॥ १३ ॥
आणि मज चि माझि असतां ।
जेणें मीं दूरि होये पांडुसुता ।
तें पुण्य ऐसें ह्मणतां ।
जीभ न झडे ॥ १४ ॥
पारि हें असो आतां प्रस्तुत । आइकैं यया परि ते दीक्षित ।
यजूनि मातें याचित । स्वर्गभोग ॥ १५ ॥

मग मीं न पविजे ऐसें । जें पापरूप पुण्य असे ।
तेणें लाधलेनि सौरसें । स्वर्गा येंती ॥ १६ ॥

जेथ अमरत्व हें चि सीहांसन । ऐरावता सारिखें वाहान ।
राजधानीभवन । अमरावती ॥ १७ ॥

जेथ महासिद्धिचीं भांडारें । अमृताचीं कोठारें ।
जिये गावीं क्षीरारें । कामधेनुचीं ॥ १८ ॥

जेथ उळिगे देवां पाइकां । सैंघ चिंतामणिचेया भूमिका ।
विनोदवनवाटिका । सुरतरूंचिया ॥ १९ ॥

गंधर्व–गान–गाणी । जेथ रंभे ऐसिया नाचणी ।
उर्वशी मुख्य विलासिनी । आंतौरिया ॥ ३२० ॥

मदनु ओळगे सेजारें । जेथ चंद्रु सिंपे साबरें ।
पवना ऐसे ह्मणियारे । धावणे जेथ ॥ २१ ॥

पैं बृहस्पति मुख्य आपण । स्वस्तिश्रियेचे ब्राह्मण ।
भाटियेचे सुरगण । विकर जेथें ॥ २२ ॥

लोकपाल रागेचे । राउत जिये पदिचे ।
उच्चैश्रवा खांचे । मागिलीकडे ॥ २३ ॥

हें बहू असो जे ऐसे । भोग ब्रह्मसुखा सरिसे ।
ते भोगीत जवं असे । पुण्यलेशु ॥ २४ ॥

ते तं भुक्त्वा स्वर्गलोकं विशालं क्षीणे पुण्ये मर्त्यलोकं विशंति ।
एवं त्रयीधर्ममनुप्रपन्ना गतागतं कामकामा लभंते ॥ २१ ॥

मग तेया पुण्याची पाहूती सरे ।
सर्वे चि इंद्रपणाची ऊठि उतरे ।
आणि येओं लागति माघारे ।
मृत्य लोका ॥ २५ ॥

जैसा भाडिचा कवडा वेचे ।
मग दार ही चेंपूं नेये तेयाचें ।
ऐसें लाजिरवाणें दीक्षिताचें ।
काइ सांघों ॥ २६ ॥
एवं तिथेया मातें चूकले । जिहिं पुण्यें स्वर्ग कामिले ।
तेयां अमरपण तें वाउ॰ जालें । आतां मृत्युलोकु ॥ २७ ॥
आगा स्वप्नीं निधान फावे । परि ते चेइलेयां राहांत पावें ।
तैसें स्वर्गसुख जाणावें । वेदज्ञाचें ॥ २८ ॥
अर्जुना वेदु जऱ्हीं जाला । तऱ्हीं मीं नेणतां वायां गेला ।
कणु सांडौनि उपणिला । कोंडा जैसा ॥ २९ ॥
ह्मणौनि मज एकें विण । हें त्रयीधर्म अकारण ।
मातें जाणौनि काहीं चि नेण । तूं सुखिया होंसी ॥ ३३० ॥

अनन्याश्चिंतयंतो मां ये जनाः पर्युपासते ।
तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥२२॥

पैं सर्वभावेंसिं उखितें । जे अ॰पले माझिये चित्तें ।
जैसा गर्भगोळु उद्यमातें । कोण्हा हीं नेणे ॥ ३१ ॥
तैसें मीं वांचूनि काहीं । आणिक गोमटें चि नाहीं ।
मज चि नावें पाइं । जीणें ठेविलें ॥ ३२ ॥
ऐसे अनन्यगतिकें चित्तें । चिंतीत सांते मातें ।
जे उपासीति तेयांतें । मी चि सेविं ॥ ३३ ॥
ते एकवटूनि जिये क्षणीं । अनुसरले गा माझिया वाहाणीं ।
तेव्हां चि तेयां चिंतवणी । फीटली आपुली ॥ ३४ ॥
मग तिहिं जें जें करावें । तें मज चि पडिलें आघवें ।
जैसें अजातपक्षाचेनि जीवें । पक्षिणी जिये ॥ ३५ ॥
कां आपुली तान्हभूक नेणे । तेयां नीकें तें तीयेसी चि करणें ।
तैसें अनुसरले मज प्राणें । तेयांचें मिं काइसेनि न लजें ॥३६॥

तेयां माझेयां सायुज्याची चाड । तरि तें चि पुरविं कोड ।
कां सेवा ह्मणति आड । प्रेम सुएं ॥ ३७ ॥
ऐसा मनीं धरिति जो भाओ । तो पुढपुढां लागें तेयां देऊं ।
आणि दिधलेयाचा निर्वाहो । तो ही मीं चि करीं ॥ ३८ ॥
हा योगक्षेमु आघवा । तेयांचा मज चि गा पांडवा ।
जेयांचेया सर्वभावां । आश्रयो मीं ॥ ३९ ॥

येऽप्यन्यदेवताभक्ता यजंते श्रद्धयान्विताः ।
तेऽपि मामेव कौंतेय यजंत्यविधिपूर्वकम् ॥ २३ ॥

आतां आणीक संप्रदायें । परि मातें नेणति समवाए ।
जे अग्नये इंद्राय अर्यमणे सोमाय । ह्मणौनि भजिति ॥ ३४० ॥
तें हिं किर मातें चि होये । कां जें हें आघवें मीं चि आहें ।
परि ते भजती उजिरी नोहे । विखम पडे ॥ ४१ ॥
पाहे पां शाखापल्लव वृक्षाचे । हे न्हवति येका चि बीजाचे ।
परि पाणी वेणें मुळांचें । तें मुळीं चि घापे ॥ ४२ ॥
कां दाही इंद्रियें आथि । इयें जन्हीं एकी चि देहिचिं होंति ।
आणि इहीं सेविले विखय जांति । एका चि ठाया ॥ ४३ ॥
तन्हीं करुनि रसोये बरवी । कानिं केवि भरावी ।
फुलें आणुनु बांधावीं । डोळां केवि ॥ ४४ ॥
तेथ रसु तो मुखें चि सेवावा । परिमळु तो घ्राणें चि घेयावा ।
तैसा मीं तो यजावां । मी चि ह्मणौनि ॥ ४५ ॥
येर मातें नेणौनि भजन । तें वायां चि गा आनीआन ।
ह्मणौनि कर्माचे डोळे ज्ञान । तें निर्दोष होआवें ॥ ४६ ॥

अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च प्रभुरेव च ।
न तु मामभिजानंति तत्त्वेनातश्च्यवंति ते ॥ २४ ॥

एन्हविं पाहे पां पांडुसुता । एयां यज्ञोपचारां समस्तां ।
मीं वांचूनि भोक्ता । कवणु आहे ॥ ४७ ॥

मी सकल यज्ञाची आदि । आणि यजना या मीं चि अवधि ।
किं मातें चूकौनि दुर्बुद्धी । देवां भजले ॥ ४८ ॥
गंगेचे उदक गंगे जैसें । अर्पिजे देवपितरोद्देशें ।
माझें मज देंति तैसें । परी आनानी भावीं ॥ ४९ ॥
ह्मणौनि ते पार्था । मातें न पवती चि सर्वथा ।
मग मनीं जे वाहिली आस्था । तेथ आले ॥ ३५० ।

यांति देवव्रता देवान् पितॄन्यांति पितृव्रताः ।

भूतानि यांति भूतेज्या यांति मद्याजिनोऽपि माम् ॥२५॥

मनें वाचा करणीं । जेयांचीं भजनें देवांचिया वाहाणी ।
ते शरीर जांत क्षणीं । देव चि जाले ॥ ५१ ॥
अथवा पितरांचीं हान व्रतें । वाहांति जेयांचीं चित्तें ।
जीवित सरतां तेयांतें । पितृत्व चि वरि ॥ ५२ ॥
कां क्षुद्र देवतादि भूतें । तियें चि जेयांचीं परमदेवतें ।
जिहिं अभिचारुकिं तेयांतें । उपासिलें ॥ ५३ ॥
तेया देहाची जवनीक फीटली । आणि भूतत्वाची प्राप्ति जाली ।
एवं संकल्पवशें फललीं । कर्मे तेयां ॥ ५४ ॥
मग मीं चि डोळां देखिलां । जिहिं कानिं मीं चि आइकिलां ।
मनीं मीं भाविलां । वानिलां वाचा ॥ ५५ ॥
सर्वांगें सर्वे ठांइं । नमस्कारिलां मी चि जिहीं ।
दानपुण्यादि जें काहीं । तें माझिया मोहरा ॥ ५६ ॥
जिहिं मातें अध्ययन केलें । जे आंतु बाहिरि मियां जि धाले ।
जेयांतें जीवित जोडलें । मज चि लागि ॥ ५७ ॥
जे अहंकार वाहांत आंगीं । आह्मिं हरिचे हें भूषावेया लागि ।
जे लोभिण्ये एक चि जगीं । माझेनि लोभें ॥ ५८ ॥
जे माझेनि कामें सकाम । जे माझेनि प्रेमें सप्रेम ।
जे माझिये भूली सभ्रम । नेणति लोकु ॥ ५९ ॥

जेयांचीं मातें चि जाणति शास्त्रें । मी जोडें जेयाचेनि मंत्रें ।
ऐसेनि चेष्टामात्रें । भजले मज ॥ ६० ॥
ते मरणा ऐलीकडे । मज मीळोनि गेले फुडे ।
मग मरणीं आनीकडे । जांतील केवि ॥ ६१ ॥
ह्मणौनि मद्याजी जाले । ते सायुज्या माझेया आले ।
जिहीं उपचारामिसें दीधलें । आपणपें मज ॥ ६२ ॥
पैं अर्जुना माझां ठाइं । आपणपेंनि विण सौरसु नाहीं ।
मी उपचारीं कव्हणी हीं । ना कळें गा ॥ ६३ ॥
एथ जाणीव करी तें चि नेणे । आथिलेपण मिरवी तें चि उणें ।
आह्मीं जालों ऐसें ह्मणे । तें कहीं चि नोहे ॥ ६४ ॥
अथवा यज्ञदानादि किरीटी । कां तपें हान जें हुटहुटी ।
तें तृणा एका साठीं । न सरे एथ ॥ ६५ ॥
पाहे पां जाणिवेचेनि बळें । कोण्हीं वेदापासूनि असे आगळें ।
किं शेषाहूनि तोंडागळें । बोलिकें आथि ६६ ॥
तो ही आंथुरणा खालि दडे । येरु नेति ह्मणौनि बाहुडे ।
एथ सनकादिक वेडे । पिंसे जाले ॥ ६७ ॥
कारितां तापसांसि कडसणीं । कवणु जवळा ठेविजैल शूळपाणी ।
तो ही अभिमानु सांडूनि पायेवणी । माथां वाहे ॥ ६८ ॥
नां तरि आथिलेपणें सरिसी । कोण्हीं आहे लक्ष्मियां ऐसी ।
श्रियें सौरिखिया दासी । घरीं जियेतें ॥ ६९ ॥
तिया खेळतां कारिति घरकुळीं ।
तेया नावें अमरपुरें जारि ठेविलीं ।
तारि नव्हों नैयंति बाउलीं ।
इंद्र तियांचें ॥ ३७० ॥
जे नावडौनि जेव्हां मोडिति । तेव्हां महेंद्राचे ही रंक होंति ।
तियां झाडा एउतें जेयां पाहांति । ते कल्पवृक्ष ॥ ७१ ॥

ऐसीं जियेचिया जवलिका । सदर्थें घरिंचेयां पाइकां ।
तें लक्ष्मी मुख्य नायका । नमने चि एथ ॥ ७२ ॥
मग सर्वस्वें करी सेवा । मानु सांडूनि पांडवा ।
ते पाये धुआवेयाचेया दैवां । पात्र जाली ॥ ७३ ॥
ह्मणौनि थोरपण पऱ्हां सांडिजे ।
एथ वित्पत्ति अवघी चि विसरिजे ।
जैं जगा धाकुटेयां होइजे ।
तैं जवळीक माझी ॥ ७४ ॥
अगा सहस्रकराचिये दीठी । पुढां चंद्रु ही लोपे किरीटी ।
तेथ खद्योतु कां हुटहुटी । आपुलेनि तेजें ॥ ७५ ॥
तैसें लक्ष्मीयेचें थोरपण सरे । जेथ शंभूचें हीं तप नुपकरे ।
तेथ येर प्राकृत हेंदारें । जाऊं काइ लाहे ॥ ७६ ॥
एया लागि शरीर--सांडोवा कीजे ।
सकळ गुणांचे लोण उतरिजे ।
संपत्तिमदु सांडिजे ।
कुरौंडी करूनि ॥ ७७ ॥

पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति ।
तदहं भक्त्युपहृतमश्नामि प्रयतात्मनः ॥ २६ ॥

मग निःसीमु भाऊ उल्हासें । मज अर्पावेयाचेनि मीसें ।
फळ एक आवडे तैसें । भले तेयाचें ॥ ७८ ॥
मग भक्तु माझेयाकडे अलुमालु दाखवी ।
आणि मीं दोन्हीं हात ऊडवीं ।
मग देंठु न संडितां सेवीं ।
आदरेंसीं ॥ ७९ ॥
पैं गा भक्तीचेनि नावें । फूल मज येक देयावें ।
तें लेखें तरि मियां तुरुंबावें । परि मुखीं चिं घालीं ॥ १८० ॥

हें असो काइसीं फुलें । पान चि एक आवडतें जालें ।
तें साजुक ही न्हवे सूकलें । भलें तैसें ॥ ८१ ॥
परि सर्व भावें भरलें देखें । आणि भूकेला ऐसा अमृतें तोखे ।
तें पत्र चि परि तेणें सुखें । आरोगुं लागें ॥ ८२ ॥
अथवा ऐसें हीं एक घडे । जें पाला ही पारि न जोडे ।
तारि उदकाचें सांकडें । नव्हैल कीं ॥ ८३ ॥
तें भले तेथ निमोलें । न जोडितां असे जोडलें ।
तें चि सर्वस्व करूनि अर्पिलें । जेणें मज ॥ ८४ ॥
तेणें वैकुंठापासौनि विशालें । मज लागि केलीं राउलें ।
कौस्तुभाहूनि निर्म्मलें । लेणीं दीधलीं ॥ ८५ ॥
दूधाच्वीं सेजारें । क्षीराब्धी ऐसीं मनोहरें ।
मज लागि अपारें । स्रजिलीं तेणें । ८६ ॥
कर्पुरु चंदनु अगरु । ऐसेया सुगंधांचा मनोहरु ।
मज हातीं लाविला दिनकरु । दीपमाले ॥ ८७ ॥
गरुडा सारिखीं वाहनें । सुरतरूचीं उद्यानें ।
कामधेनूचीं गोधनें । अर्पिलीं तेणें ॥ ८८ ॥
मज अमृताहूनि सुरसें । बोनीं वोगरिलीं बहुवसें ।
ऐसा भक्ताचेनि उदकलेशें । परितोषें गा ॥ ८९ ॥
हें सांघावें काइ किरीटी । तुह्मीं देखिलें आपुलिया दीठी ।
मीं सुदामेयांचिया सोडीं गांठी । पहुवेयां लागि ॥ ३९० ॥
पैं गा भक्ति एकि मीं जाणें । तेथ सानें थोर न ह्मणें ।
आह्मीं भावांचे पाहुणे । भलेतेया ॥ ९१ ॥
एर पत्र पुष्प फल । तें भजावेया मीस केवल ।
आमचा लागु निखल । भक्तितत्त्व ॥ ९२ ॥

यत्करोषि यदश्नासि यज्जुहोषि ददासि यत् ।
यत्तपस्यसि कौंतेय तत्कुरुष्व मदर्पणम् ॥ २७ ॥

ह्मणौनि अर्जुना अवधारीं । तूं बुद्धि एके सोपारी ।
तरि साहाजें आपुलां मंदिरीं । अवसरोचित ॥ ९३ ॥
जे जे काहीं व्यापार करिसी । कां भोग हान जे भोगिसि ।
अथवा यज्ञीं यजिसी । नाना विधीं ॥ ९४ ॥
ना तरि पात्रविशेषें दानें । कां सेवकांसि जीवणें ।
तपादि साधनें । व्रतें करिसी ॥ ९५ ॥
तें क्रियाजात आघवें । जें जैसें निफजैल स्वभावें ।
तें भावना करूनि करावें । माझेया मोहरा ॥ ९६ ॥
पारि सर्वथा आपुलां जिवीं । केलेयाची से काहीं नुरावी ।
ऐसीं धूनि कर्में देयावीं । माझां हातीं ॥ ९७ ॥

शुभाशुभफलैरेवं मोक्ष्यसे कर्मबंधनैः ।
संन्यासयोगमुक्तात्मा विमुक्तो मामुपैष्यसि ॥ २८ ॥

मग अग्निकुंडीं बीजें घातलीं । तियें अंकुरदशे जेवि मूकलीं ।
तेवि न फलती चि मज अर्पिलीं । शुभाशुभें ॥ ९८ ॥
आगा कर्मिं जैं उरावें । तैं तिहीं सुखदुःखीं फलावें ।
आणि तेयातें भोगावेया यावें । देहा एका ॥ ९९ ॥
तें उगाणिलें मज कर्म । तेव्हां चि पूसलें जन्म ।
जन्मासवें श्रम । वरिचिल ही गेले ॥ ४०० ॥
ह्मणौनि अर्जुना एया परीं । पाहिचा वेलु नव्हैल भारी ।
हे सन्यासयुक्ति सोपारी । दीधली तुज ॥ १ ॥
ऐया देहाचिये बांधवडी न पडिजे ।
सुखदुःखाचां सागरीं न बुडिजे ।
सुखें सुखरूपां घडिजे ।
माझेया चि आंगा ॥ २ ॥

समोऽहं सर्वभूतेषु न मे द्वेष्योऽस्ति न प्रियः ।
ये भजंति तु मां भक्त्या मयि ते तेषु चाप्यहम् ॥ २९ ॥

तो मीं पूससी कैसा । तरि जो सर्वभूतीं कां सरिसा ।
जेथ आप परु ऐसा । विभागु नाहीं ॥ ३ ॥
जें एया मातें जाणौनि । अहंकाराचा कुरुठा मोडूनि ।
जीवें कर्में करूनि । भजत मातें ॥ ४ ॥
ते वर्त्तत ही असति देहीं । पारि देहीं ना ते माझां ठांइं ।
आणि मीं तेयांचां हृदयीं । समग्रु असें ॥ ५ ॥
सविस्तर वटत्व जैसें । बीज कणिके माझि असे ।
आणि बीजकणु वसे । वटीं जेवि ॥ ६ ॥
तेवि आह्मा तेयां परस्परें । बाहीरि नावांची चि अंतरें ।
वांचूनि आंतुवटे वस्तुविचारें । मीं ते चि ते ॥ ७ ॥
आतां जाइंयांचें जैसें लेणें । आंगावारि आहाच वाणें ।
तैसें देहधरणें । उदास तेयांचें ॥ ८ ॥
परिमळु निगालेयां पवनापाठीं । मागां उरस फूल देंठीं ।
तैसें आयुष्याचिये मुठी । केवल देह ॥ ९ ॥
एरु अवष्टंभु जो आघवा । तो आरूढौनि मद्भावा ।
मज चि आंतु पांडवा । पैठा जाला ॥ ४१० ॥

अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् ।
साधुरेव स मंतव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥ ३० ॥

ऐसेनि भजतेनि प्रेमभावें । जेया शरीर ही पाठिं न पवे ।
तेणें भलेतिये होआवें । जातिचेयां ॥ ११ ॥
आणि आचरण पांतां सूभटा । तो दुष्कृतांचा चि कीरु सेलवांटा ।
पारि जीवित वेचिलें चौहटां । भक्तिचां किं ॥ १२ ॥
आगा अंतिचीया मती । साचपण पुढिली गती ।
ह्मणौनि जीवित जेणें भक्ती । दीन्हलें शेषीं १३ ॥
तो आदीं जऱ्हीं अनाचारी । तऱ्हीं सर्वोत्तमू चि अवधारीं ।
जैसा बुडाला महापुरीं । नमरतु निगाला ॥ १४ ॥

तेयाचें जीवित ऐलीं थडिये आलें ।
ह्मणौनि बुडालेंपण वायां जेवि गेलें ।
तैवि नुरे चि पाप केलें ।
सेवटिचिये भक्ती ॥ १५ ॥
एया लागि दुष्कृती जऱ्हीं जाला । तऱ्हीं अनुतापतीर्थीं न्हाला ।
न्हाउनियां मज आंतु आला । सर्वभावें ॥ १६ ॥
तरि आतां पवित्र तेयाचें कुल । अभिजात्य तें चि निर्मल ।
जन्मलेयाचें फल । तेयाचेया चि जालें ॥ १७ ॥
तो चि सकल पढिनला । तपें तो चि तपिनला ।
अष्टांगु अभ्यासिला । योगु तेणें ॥ १८ ॥
हें बहुत असो पार्था । तो उतरला कर्मे सर्वथा ।
जेयाची अखंड आस्था । मज चि लागि ॥ १९ ॥
अवघेया चि मनोबुद्धिचिया राहाटी ।
भरौनि एकनिष्ठतेची पेटी ।
मज माझि किरीटी ।
निक्षेपिली जेणें ॥ ४२० ॥

क्षिप्रं भवति धर्मात्मा शश्वच्छांतिं निगच्छति ।
कौंतेय प्रतिजानीहि न मे भक्तः प्रणश्यति ॥ ३१ ॥

तो आतां अवसरें मजसारिखा होईल ।
ऐसा हान भाऊ तूज जाईल ।
हां गा अमृतांतु राहिल ।
मरण केवि ॥ २१ ॥
पैं सूर्यु जो वेलु नुदैजे ।
तेया वेला चि नावं रात्रि किं ह्मणिजे ।
तैवि माझेये भक्तीविण कीजे ।
तें महापाप न्हवे ॥ २२ ॥

म्हणौनि तेयाचेया चित्ता । माझी जवळीक जाली पांडुसुता ।
तेव्हां चि तो तत्वता । माझें रूप ॥ २३ ॥
जैसा दीपें दीपु लाविजे । तेथ चि आदिलु कोणु हें नेणिजे ।
तैसा सर्वस्वें मज भजे । तो मीं चि होउनि ठाके ॥ २४ ॥
मग माझी नित्य शांति । तेया ते दशा ते चि कांति ।
किंबहुना माझे जींति । माझेनि जीवें ॥ २५ ॥
एथ पार्था पुडुतीं पुडुतीं । तें चि तें सांघों केती ।
तऱ्हीं मियां चाड तारि भक्ती । नविसंभिजे ॥ २६ ॥
आगा कुलाचेया चोखटपणा नलगा ।
आभिजात्यें झनें श्लाघा ।
व्युत्पत्तीचा ही वाउगा ।
सोसु कां वाहा ॥ २७ ॥
कां रूपें वयसा माजा । आथिलेपणें काह्या गाजा ।
एकु भाउ॰ नाहिं माझा । तारि पालाल तें ॥ २८ ॥
कणें विण सोपटें । कणिसें लागलीं आथि एक दाटें ।
काइ कराल गोमटें । वोस नगर ॥ २९
नां तरि सरोवर आटलें । रानीं दुःखिया दुःखियें भेटलें ।
कां वांझां फूलीं फूललें । झाड जैसें ॥ ४३० ॥
तैसें सकल तें विभव । अथवा कुलज्ञानगौरव ।
जैसें शरीर आहे सावयव । परि सीस चि नाहिं ॥ ३१ ॥
तैसें माझेया भक्तीविण । जलो तें जियालेपण ।
आगा पृथ्वीवारि पाखाण । नसति काइ ॥ ३२ ॥
पैं हींवरांची दाट साउली । सज्जनीं जैसी वालिली ।
तैसिं पुण्यें डावलुनि गेलीं । अभक्तांतें ॥ ३३ ॥
नींबु नींबोलीं मोडौनि [illegible] । तरि काउलेयांसि सुकालु जाला ।
तैसा भक्तिहीनु [illegible] । दोषां चि लागि ॥ ३४ ॥